תנ״ך · ראשונים

רוקח על שיר השירים

רבנו אלעזר מגרמייזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רוקח על שיר השירים

רבנו אלעזר מגרמייזא

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רוקח-על-שיר-השירים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
א 5
ב 7
ג 9
ד 10
ה 11
ו 12
ז 12
ח 13
ט 14
י 14
יא 15
יב 16
יג 16
יד 17
טו 18
טז 19
יז 20
פרק ב 20
א 20
ב 21
ג 21
ד 23
ה 23
ו 24
ז 25
ח 26
ט 26
י 27
יא 28
יב 28
יג 29
יד 30
טו 31
טז 32
יז 32
פרק ג 33
א 33
ב 34
ג 34
ד 34
ה 35
ו 35
ז 36
ח 36
ט 37
י 38
יא 38
פרק ד 39
א 39
ב 40
ג 41
ד 43
ה 44
ו 45
ז 45
ח 46
ט 47
י 47
יא 47
יב 48
יג 49

יד 49
טו 50
טז 50
פרק ה 51
א 51
ב 52
ג 53
ד 54
ה 54
ו 55
ז 56
ח 56
ט 57
י 57
יא 58
יב 58
יג 59
יד 60
טו 61
טז 62
פרק ו 62
א 62
ב 63
ג 63
ד 64
ה 64
ו 65
ז 65
ח 65
ט 66
י 67
יא 68
יב 69
פרק ז 70
א 70
ב 71
ג 71
ד 73
ה 73
ו 74
ז 75
ח 75
ט 76
י 77
יא 78
יב 78
יג 78
יד 79
פרק ח 80
א 80
ב 80
ג 81
ד 81
ה 81
ו 82
ז 83
ח 84
ט 85
י 85
יא 85
יב 86
יג 87
יד 87

פרק א

א

שיר השירים קודש קדשים כד"א במשנה[1]. ד' תיבות בפסוק כנגד ד' סדרי גמרא, וג' שירות כאן כנגד "קדוש קדוש קדוש". י"ז אותיות בפסוק גי' טוב – ואין טוב אלא תורה[2], ודברות שניות יתר על הראשונות י"ז תיבות. י"ג הברות בפסוק[3] כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת[5], וי"ג מדות רחמים[4].

שיר – ש'[6] בגי' נזר גדול בגי' נורא גדול.

שיר השירים אשר לשלמה גי' מלאכי השרת[7].

שלמה גי' עשה – את המנורה[9], כל מה שעשה משה עשה שלמה[8]. **שלמה** אותיות למשה, זהו שנאמר "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה"[11], נביא לא קם אבל מלך קם[10].

"קולות"[12] בגי' אסתפא – וזהו עיקורו אסתפ"א אסתפ"א אסתפ"א אק"א אס"א אנפ"א, טוב לקרותו מפני חרב שלא תזיק.

"אל גנת אגוז"[14] בגי' דצ"ך עד"ש באח"ב. "הנך יפה"[13] בגי' ניסן – כי אז נגאלו.

שיר – ש' פעמים י', י' פעמים ר', הם ה' אלפים, וכתיב בשלמה "ויהי שירו חמשה אלפים"[15].

שיר אותיות ריש – כל שירות ותשבחות שישראל אומרים נעשים לכתר לכבודו של הקב"ה, וזהו ריש תרגום של ראש.

שיר אותיות ישר[17] – שיר של הקב"ה שהוא טוב וישר שנאמר "טוב וישר [י"י]" [16] (וגו').

---

[1] ידים ג:ה, שיר רבה, ילקוט,
[2] אבות ו:ג
[3] (פי' תנועות)
[4] שמות לד:ו-ז
[5] ריש ספרא, סנהדרין פח.
[6] נ"ל בגלל ששי"ן רבתי
[7] (נ"ל אשר לשלמה גי' מלאכי השרת) במספר קטן, ואחד אינו מן המנין. או "אשר לשלמה" גי' "השרת", ואחד אינו מן המנין.
[8] מנחות צט.
[9] מלכים א:ז:מח
[10] ראש השנה כא:
[11] דברים לד:י
[12] אולי קול ב' פעמים בספר (ב:ח, ה:ב)
[13] שיר א:טו, א:טז, ד:א
[14] שיר ו:יא
[15] מלכים א:ה:יב
[16] תהלים כה:ח
[17] ראה רש"י שמואל א:ו:יב

שיר – שרי, שרי מעלה אמרוה, כדאיתמר במדרש שיר השירים[18] דמלאכי השרת אמרוהו, וזהו שרי.

שיר השירים אשר לשלמה – שיר האל[20], הקב"ה אמרה[19]. **שיר השירים** ס"ת רם – של "רם ונשא"[21].

שיר – שר בגי' ת"ק, הקב"ה מתעצם בכל העולם שהוא מהלך ת"ק[22], ועד לרקיע מהלך ת"ק[23], והוא מתעלה ומתיחד למעלה ולמטה, וזהו שר בגי' ת"ק. ועדיין יש י' בתיבה כי הקב"ה מתייחד בי' הויות – עומק מעלה, עומק מטה, עומק מזרח, עומק מערב, עומק צפון, עומק דרום, עומק טוב, עומק רע, עומק ראשי, עומק אחרית[24] – הרי י', לכך יתירה י'.

שיר אותיות ירש – ישראל שירשו עולם הבא[26], יאמרו שיר זה. שי"ן במילוי אותיות[25] שני – עולם שני הוא עולם הבא, דבר אחר, שני – שיר של שני עולמים.

שיר אותיות רשי – רשים ועניים שבאומות יאמרו שיר.

שיר השירים אשר לשלמה ר"ת שה אל, ישראל שהם שה של הקב"ה – "שה פזורה ישראל"[27] – אומרים שיר. משל למלך שהיתה מטרונה שלו בטוב משוררת וקולה נעים, ומשוררת תדיר למלך והמלך שומע ברצון. פעם אחת לא רצתה לשורר, אמר לעבדיו הכו אותה כדי שתשא קולה לצעוק כי קולה ערב[28]. כך המלך זה הקב"ה, והמטרונה הם כנסת ישראל, לא רצו לשורר לפניו והקב"ה גורם שמכים אותם האומות והם צועקים בקול[29].

ספר זה ראשו **שיר** וסופו "בְּשָׂמִים"[30], וזהו שיר בשמים – שיר של צדיקים היושבים בגן עדן בבְּשָׂמִים[31]. דבר אחר, שיר בַּשָּׂמַיִם – שיר שבשמים אומרים אותו. דבר אחר, מתחיל בש' ומסיים בם' – וזהו שם, כנגד שם הקדוש שהוא רמוז כאן, כי זה ספר קודש קדשים.

[18] שיר רבה א:ב, ילקוט, שיר זוטא
[19] שיר רבה א:ב, שיר זוטא
[20] ר"ת "השירים אשר לשלמה"
[21] ישעיהו נז:טו
[22] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.
[23] פסחים צד:
[24] (ועיין פי' זה המשנה בספר יצירה (א:ה). דה"ט)
[25] נ"ל בגלל ששי"ן רבתי
[26] ישעיהו ס:יב, סנהדרין י:א
[27] ירמיה נ:יז
[28] שיר ב:יד
[29] ראה שיר רבה ב:יד
[30] שיר ח:יד
[31] ראה תענית כה., בראשית רבה סב:א

שיר השירים ט' אותיות – הקב"ה משתבח על ז' רקיעים ועל רקיע שעל ראשי החיות ועל ערפל תחת רגליו[32], הרי ט', והוא מעולה ומשובח ומרומם על כולם.
שיר – א', **השירים** – ה' שירים, הרי ו' שירים, שבח לו' רוחות. **שיר השירים** – ד' תיבות בפסוק אומרים לו שיר, מכל ד' רוחות העולם וכתיב "מכנף הארץ זמירות שמענו"[33], כי ישראל מפוזרים לד' רוחות ועתיד לקבצם[34]. **שיר** מתהפך לו' הפיכות – ישר, שיר, ירש, רשי, שרי, ריש, הרי ו' – מו' רוחות אומרים שיר ושבח להקב"ה, ממעלה ומטה ומד' רוחות, הרי ו'. כנגד ו' תיבות "שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד"[35], וכן "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ו' תיבות, יחודו בו' רוחות. "אחד" – תיבה זו מתהפך ו' הפיכות – אחד, אדח, חדא, חאד, דאח, דחא, הרי ו' – יחודו לו' רוחות.
שין[36] בגי' השנה – יש לשבחו כל השנה ולשורר לפניו.
השירים – השיר ים, על הים נאמרו. **השירים** – ה' שירים – "אז ישיר משה"[37] א', "השירה" ב', "אשירה" ג', "שירו לה' כי"[39] ד', "וזמרת יה"[38] ה' – הרי ה' שירים וזמר.
ש' – יש לה ג' ראשין, ג' שמות בקריאת שמע, וג' "קדוש קדוש קדוש"[40], והקב"ה היה הוה ויהיה, הרי שבחו בג'. דבר אחר, ש' – תסיר י' שבתוכו יהיה ט', תשים י' אצלו ויהיה י"ט – ברכות, זו התפלה י"ט ברכות.
דבר אחר, **שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות** הרי ו' תיבות סמוכות שיש להם ש' – הרי ו' שינין הם י"ח מאות, ותניא בספר היכלות, כשישראל מתפללים י"ח ברכות בכוונה, באין ק' מלאכים על כל ברכה, הן י"ח מאות מלאכים, ומקבלין התפילות ועושין עטרה להקב"ה[41].

ב

ישקני מנשיקות פיהו – שיר – השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות ר"ת האלים, שיר של מלאכים[43] שנקראו "בני אלים"[42].

[32] חגיגה יב:-יג.
[33] ישעיהו כד:טז
[34] דברים ל:ג
[35] דברים ו:ד
[36] נ"ל דורשים בגלל ששי"ן רבתי
[37] שמות טו:א
[38] שמות טו:ב
[39] שמות טו:כא
[40] ישעיהו ו:ג
[41] ראה שמות רבה כא:ד
[42] תהלים כט:א, פט:ז
[43] שיר רבה, ילקוט

ישקני מנשיקות פיהו – בספר היכלות, שמחבק ומנשק דמותו של יעקב. דבר אחר, מנשק ישראל בדיבורו במתן תורה[44].

ישקני – ישק נ"י, רוצה לומר ישק לס' רבוא כמנין נ"י.

דבר אחר, **ישקני** מימי הבאר לעתיד[45].

דבר אחר, **ישקני** – יש קני – יש קן לכל צדיק וצדיק י"ש עולמות[46] שנאמר "להנחיל אוהבי יש"[48], וזהו **ישקני**. קרי ביה ישא קני וכתיב "ואשא אתכם על כנפי נשרים"[47].

ישקני מנשיקות ר"ת ים, על ים נאמרו השירים.

מנשיקות – מ' נשיקות, מ' יום במתן תורה[49].

מנשיקות אותיות מן [שיקות] – נתן לנו המן.

מנשיקות לית[50], כי לא היתה שוה אומה שקיבלה נשיקות התורה כי אם אבותינו, לכך כתיב לית[51], כאילו לא יותר.

פיהו כ"ב בקרייה[52], כנגד כ"ב אותיות.

פיהו גי' מלאכי גי' מיכאל.

ישקני מנשיקות פיהו ר"ת ימ"פ גי' סיני. **מנשיקות פיהו** ר"ת מ"פ בגי' ק"ך, כי משה היה בהר ק"ך יום. **כי טובים דודיך מיין** קרי[53] ביה דדיך, להניק דברי תורה.

מיין – מיין המתנסך על גבי המזבח, ולכך סמיך ליה "לריח [שמניך]", ר"ל לריח ניחוח.

כי טובים דודיך מיין ס"ת ימכ"ן גי' ק"ך – ימים היה משה בסיני.

מיין – מ' יין, ר"ל לנסך על גבי המזבח כך מ' יום, וזהו **מיין**[54].

כי טובים דודיך ס"ת יכ"ם גי' ע' – ע' סנהדרין.

דדיך – משה ואהרן[55], המניקים תורה לישראל.

---

[44] ראה ילקוט

[45] ראה יואל ד:יח, זכריה יד:ח, שקלים ו:ג

[46] עוקצין ג:יב

[47] שמות יט:ד

[48] משלי ח:כא

[49] שמות כד:יח, מנחות צט:, ראה רש"י כאן

[50] (פי' לית במסורת מלה זו לא נמצא עוד פעם אחרת)

[51] (במסורת)

[52] שמות ד:טו, מלכים א:ז:לא, ירמיה לד:ג, מלאכי ב:ו, ב:ז, תהלים ה:י, י:ז, משלי טז:כג, טז:כו, יט:כד, כ:יז, כד:ז, איוב ג:א, לא:טז, מ:כג, איכה א:יח, ג:כט, קהלת ו:ז, פעמיים בי:יג, דברי הימים א:טז:יב

[53] ככתיב, וראה שיר רבה, ילקוט, עבודה זרה ב:ה

[54] (נראה פירושו כך מ' יום, ר"ל כי משה היה ארבעים יום בסיני וכן היין בן ארבעים יום מתנסך על גבי המזבח [עדיות ו:א], או מלתא באנפי נפשיה הוא וצריך להגיה ממלת כך בן. דה"ט)

[55] ראה שיר רבה ד:ד

ג

לריח שמניך – "מיין"[56] וסמיך ליה **לריח שמניך טובים** – ס"ת חכם – חמרא וריחני פקחין[57].

לריח גי' אברהם – אברהם דומה לצלוחית של אפרסמון המונחת בקרן זוית ואין ריחו נודף, וכשמטלטלין אותו ריחו נודף, כך אברהם שנאמר "לך לך... ואגדלה שמך ויהא"[58] – ריחך נודף[59], וזהו **שמן תורק**.

דבר אחר, **לריח** גי' רמ"ח, אלו רמ"ח מצות עשה. **שיר**... **לשלמה** ראש וסוף ש"ה, **ישקני**... **מיין** ראש וסוף י"ן, גי' שס"ה. **לריח** גי' רמ"ח הרי הכל תרי"ג, שס"ה לא תעשה ורמ"ח עשה.

לריח ט"ז בקרייה[60] – כנגד ט"ז בני אדם הקורין בתורה בשבוע, וי"ד תמידין וב' כבשים בשבת הרי ט"ז, וכתיב "לריח ניחוח"[61].

לר'יח שמ'ניך – יחש"ם – משיח.

[ל]**ריח שמניך** גי' אברהם יצחק יעקב. **לריח שמניך טובים שמן** גי' "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"[63]. **לריח** – צדיקים הם ריח טוב[62].

שמניך – משכני, משכני העליון – "ונתתי משכני בתוככם"[64].

שמניך טובים שמן הרי ב' – שמניך א', שמן ב', ר"ל ב' תורות. דבר אחר, **שמניך** לשון רבים – הרי ג', ג' שמנים הן[66], וג' לוג שמן לתמיד[65].

תורק לית – כלומר לא הריק בתורה הרבה לשום בריה כמו לישראל. וגרסינן בתנחומא[67] **לריח שמניך** – נתת ריח ומצות לאדם ולבני נח[68] מצות. לאברהם מילה ליהודה מצות

[56] שיר א:ב
[57] יומא עו:
[58] בראשית יב:א-ב
[59] שיר רבה, ילקוט, בראשית רבה לט:ב , ילקוט סב
[60] שמות כט:כה, כט:מא, ויקרא ב:יב, ג:טז, ד:לא, ח:כא, ח:כח, יז:ו, במדבר טו:כד, יח:יז, כח:ו, כח:כז, כט:ב, יחזקאל טז:יט
[61] במדבר כח:ו
[62] ילקוט, מדרש לקח טוב
[63] (וצ"ע כי משמע ישראל וכו' חסר שבעה. ונראה כי מספר התיבות ועם הקריאה יושלם המספר. דה"ט)
[64] ויקרא כו:יא
[65] במדבר כח:ה
[66] מנחות ח:ד
[67] יתרו ג, כי תבא ג, ישן יתרו ב, וכן בילקוט רסח, ילקוט שיר תתקפא:א. וכולם בגרסאות שונות
[68] שבעה
[69] (במסורת)

יבום. ולנו אתה מריק כל החבית של שמן, וזהו **שמן תורק**. לכך **תורק** ליתּ[69], כלומר לא עשית לבריה ככה כמו שעשית לי.

תורק – קורת – קורת רוח שמך לנו, וכתיב "לשמך ולזכרך תאות נפש"[70].

על כן – כ"ן נפש – ע' נפש של יעקב[71], ושל ע' סנהדרין. וזהו **על כ**"ן גי' ע', כלומר שמך על אותן ע' נפש וע' סנהדרין. **על כ**"ן – ע' אומות יבואו להתגייר, וזהו **עלמות**[72].

דבר אחר, **עלמות אהבוך** – על מות[74] אהבוך, "כי עליך הורגנו כל היום"[73].

דבר אחר, **עלמות אהבוך** – אלו מרים הנביאה וכל הנשים, וכתיב "ותקח מרים וכו' ותצאן כל הנשים אחריה" וכו'[75], וזהו **עלמות אהבוך**. "את התוף בידה ותצאן כל" ר"ת **אהבוך**. **עלמות** ד' בקרייה על פי המסורה. "בנבלים על עלמות"[77] שיר[76], וכתיב "למנצח לבני קרח על עלמות שיר"[79], וכתיב "בתוך עלמות תופפות"[78], וכתיב "עלמות אהבוך". "בתוך עלמות תופפות" – בתנחומא[80] נדרש על מרים הנביאה והנשים, וזהו "על עלמות שיר". ועוד, "על עלמות שיר" – אלו הנשמות שהן כבחורות וכעלמות והן מצלצלות, וזהו "בנבלים על עלמות", וזהו "בתוך עלמות תופפות", וזהו "עלמות אהבוך" – הנשמות.

דבר אחר, קרי ביה עולמות – בב' עולמות **אהבוך**[81]. ולכן כאן ב' פסוקים זה אחר זה מסיימים **אהבוך** – **עלמות אהבוך**, "מישרים אהבוך"[82].

אהבוך ג' בקרייה[83] – ג' אבות **אהבוך**. דבר אחר, בג' תפלות **אהבוך** ישראל.

ד

משכני אחריך נרוצה – אותיות שניות שחר, רמז תפילות השחר. **הביאני המלך חדריו** ר"ת הה"ח, גי' י"ח – תפילות השחר, י"ח ברכות. **הביאני המלך חדריו** ס"ת יכ"ו, הן שתי פעמים י"ח, הרי הן ג' פעמים י"ח, כך ג' תפילות ביום.

[70] ישעיהו כו:ח
[71] בראשית מו:כז, ראה שיר רבה
[72] ראה שיר רבה
[73] תהלים מד:כג, ראה שיר רבה ז:א
[74] ראה תהלים ט:א, שיר רבה
[75] שמות טו:כ
[76] רש"י שם
[77] דברי הימים א:טו:כ
[78] תהלים סח:כו
[79] תהלים מו:א
[80] ישן בשלח יג, שמות רבה כג:ז
[81] ראה שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא
[82] שיר א:ד
[83] שמואל א:יח:כב

דבר אחר, **הביאני המלך חדריו** – חדרי גן עדן[85], יין המשומר בענביו לעולם הבא[84]. וזהו **הביאני** – אותיות הבא יין, ר"ל יין של עולם הבא.

נגילה ונשמחה בך – ונשמחה ד'[86], ג' רגלים בשנה ושמיני של חג.

נגילה אותיות נגה לי – הוא יהיה לי נגה ואור[87]. דבר אחר, **נגילה** אותיות הגן לי – גן עדן מוכן לי.

ונשמחה גי' יום שמחה, וכתיב "וביום שמחתכם ובמועדיכם"[88].

ונשמחה בך – ובתורתך, כ"ב אותיות[89].

נגילה א', **ונשמחה** ב', **נזכירה** ג', – ג' רגלים.

מישרים גי' ת"ר, הן ת"ר אלף רגלים[90].

מישרים אהבוך שחורה ר"ת מאש – חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש.

ה

שחורה אני במעשה עגל[93], **ונאוה** במעשה משכן[92]. **שחורה** בגי' במעשה עגל[91].

דבר אחר, **שחורה** אני בגליות[94], **ונאוה** בגאולה.

דבר אחר, **שחורה** אני בעולם הזה, **ונאוה** לעולם הבא[95].

בנות ירושלים אלו נשמות של צדיקים. **בנות ירושלים** גי' נשמות הצדיקים[96]. **ירושלים** – של עולם הבא.

כאהלי קדר כיריעות שלמה – בעולם הזה **אני שחורה כאהלי קדר, ונאוה** לעולם הבא **כיריעות שלמה.**

דבר אחר, **כאהלי קדר** בגליות, וכתיב "שכנתי עם אהלי קדר"[97]. **כיריעות שלמה** לעתיד לבא.

---

[84] ברכות לד:

[85] ילקוט

[86] ישעיהו כה:ט, תהלים צ:יד, תהלים קיח:כד

[87] ע"פ איוב כב:כח

[88] במדבר י:י

[89] תרגום, שיר רבה

[90] (פי' ששים רבוא של ישראל וע"ש הכתוב "ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם" וגו' (במדבר יא:כא). דה"ט)

[91] (אחד יותר, ואחד אינו מן המנין. דה"ט)

[92] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא

[93] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, תרגום, רש"י

[94] מדרש לקח טוב

[95] שיר רבה, ילקוט

[96] (ואחד יותר, ואינו מן המנין. דה"ט)

[97] תהלים קכ:ה

ו

אל תראוני שאני שחרחורת - **אל תראוני שאני** שחורה בגליות. אם אני שחורה בגולה, לעתיד אני בת חורין. וזהו **שחרחורת** ולכך לית[98], חרת לשון חירות.

ששזפתני לית[101], בשש שעות העגל[100] נעשינו כזפת, וזהו **ששזפתני**, ולכך לית[99]. וזהו שש זפתני - בשש שעות נעשינו כזפת[102].

בני אמ"י - אחאב מנשה ירבעם[103].

בני אמי נחרו בי - אלו נביאי שקר[106], גרמו עלי חרון אף[105], וזהו **נחרו בי**[104]. דבר אחר, **נחרו בי** - אלו נביאי האומות נתנבאו עלי חרון אף[107]. **בני אמי** אותיות נביאים, **נחרו** אותיות חרון.

נחרו בי אותיות חורבני - חורבן הבית, **שמוני נוטרה את הכרמים** ר"ת שנאה, בעבור חטאיי[109], **כרמי שלי לא נטרתי** גי' לתורה[108]. **נחרו בי** - י"ב שבטים. **כרמי שלי לא נטרתי** - תורה ברורה.

ז

הגידה לי - **הגידה לי** דברי תורה. **הגיד"ה** אותיות עם הכפולים[111]. **לי** - יום מתן תורה[110]. **הגידה** אותיות הגיד ה' - ה' חומשי תורה.

איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים - ב' איכה רמז לב' חורבנות שיאמרו איכה. **איכה תרעה** את ישראל בגלות, **איכה** תרביצם בתוך המלכיות[113] שנמשלו לשרב[112] ולצהרים.

---

[98] (במסורת)
[99] (במסורת)
[100] שבת פט.
[101] (במסורת)
[102] ראה רש"י
[103] ראה שיר רבה, ילקוט
[104] (ר"ל נחרו אותיות חרון. דה"ט)
[105] מדרש לקח טוב
[106] ילקוט, שיר זוטא
[107] תרגום
[108] בלי מלת "נטרתי"
[109] תרגום
[110] (פי' לי גי' ארבעים - יום למתן תורה [שמות כד:יח, מנחות צט:]. דה"ט)
[111] (פי' גי' ך"ז אותיות עם מנצפ"ך. דה"ט)
[112] ראה מדרש לקח טוב
[113] שיר רבה, תרגום
[114] ראה בבא בתרא עה.
[115] (במסורת)

דבר אחר, **תרביץ** לית[115], איך תבנה להם את ירושלים בספירים ובאבנים טובות[114] המאירות כצהרים, כמו שנאמר "צהר תעשה לתיבה"[117], זו אבן טוב[116], אף כאן **בצהרים** – אבנים טובות. נאמר כאן **תרביץ**, ונאמר להלן "מרביץ בפוך אבניך"[118], וזהו **תרביץ בצהרים**.

דבר אחר, **תרביץ בצהרים** – **איכה תרביץ** עמך בחום היום הבא, שנאמר "כי הנה היום בא בוער כתנור"[119], וזהו **בצהרים**.

תרביץ גי' שבת – לרבוץ בשבת במנוחה. **תרביץ בצהרים שלמה** ר"ת שבת.

דבר אחר, **איכה תרביץ** – שתהיה עמנו בצרותינו כביכול. **תרביץ** אותיות בצרתי. **בצהרים** – בתוך המלכיות. **בצהרים** – בה' צרים, ד' מלכיות וגוג הרי ה' צרים. **שלמה אהיה כעוטיה** – למה אהיה עוטה עפר בגלות, וזהו **כעוטיה**. **על עדרי חביריך** – זהו הגליות, כמו שנאמר "כי נשבה עדר ה'"[120].

ח

אם לא תדעי לך – **אם לא תדעי** בתורה שהיא נ' שערי בינה[121] כמנין **לך**. **תדעי** אותיות עדת[122].

היפה בנשים – כנסת ישראל המיופה להקב"ה[123] בק' ברכות כמנין **היפה**.

דבר אחר, **היפה בנשים** – משה יפה וטוב בנביאים[125] – "ומשה (היה) בן שמונים שנה"[124], וזהו **היפה** – היה פ', ר"ל היה בן פ'.

צאי לך – כנסת ישראל יצאו בגולה בדור חמשים מאדם עד חורבן ראשון, וזהו כמנין **לך**, וזהו **צאי לך**. **בעקבי הצאן** – יעקב ושבטיו, **עקבי** אותיות יעקב. **ורעי את גדיותיך** – אלו ישראל. **על משכנות הָרֹעִים** – הָרֵעִים כתיב, אלו תלמידי חכמים[126]. דבר אחר, האומות שהן רָעִים, ולכך כתיב **רעים** בלא ו'.

[116] רש"י
[117] בראשית ו:טז
[118] ישעיהו נד:יא
[119] מלאכי ג:יט
[120] ירמיה יג:יז
[121] ראש השנה כא:
[122] דברים ל:יט
[123] תרגום
[124] שמות ז:ז
[125] שיר רבה א:ז
[126] ראה מדרש לקח טוב

ט

לססתי ברכבי פרעה – **לססתי** לית[128], לא מצינו יותר שהחליף סוס זכר לנקיבה[127], לכך לית. דבר אחר, **לססתי** חסר ו', וכתיב "וירדפו מצרים אחריהם... כל סוס רכב פרעה"[129] – ו' רדיפות[131], וכן ו' "אחריהם"[130] באותה פרשה, ורמז כל סוסי פרעה לא היו כנגד הקב"ה, לכך חסר.

דבר אחר, **לססתי** כתיב חסר ו', "במרכבה ראשונה סוסים [אדומים] (שחורות)" ו', "סוסים [שחורים] (אדומים)"[132] ו'. ולכך חסר, כי לא יהיה עד בימי גוג, ולכך **לססתי** כתיב.

דמיתיך רעיתי – דממתיך ושתקתיך, שנאמר "התיצבו וראו את ישועת ה'"[134] במדרש[133].

דבר אחר, **דמיתיך** – כמה דמיונות הראיתי לכם, סוסים שחורים, סוסים אדומים [סוסים לבנים, סוסים ברודים אמוצים] (וכו'), כמו שנאמר בנבואת זכריה[135], וזהו **דמיתיך**.

דבר אחר, **דמיתיך** – כביכול "וביד הנביאים אדמה"[136], להרבה דמיונות.

לססתי גי' והוא החליף זכר לנקבה[137].

י

נאוו לחייך בתורים – אלו תכשיטין שנתן להם בסיני[138].

דבר אחר, **נאוו לחייך בתורים** – שלקחו מביזת מצרים וביזת ים.

דבר אחר, **נאוו לחייך בתורים** – בדברי תורה[139].

נאוו – גי' נביא. **לחייך** שהיו אומרים נביאות. **לחייך** – חיי לך.

בתורים – שורות שורות דגלים חנו במדבר, וזהו **בחרוזים** – שורות[140].

---

[127] "רכב פרעה על סוס זכר וכביכול נגלה הקדוש ברוך הוא על סוס זכר... אמר פרעה מה הסוס זכר הזה הורג בעליו במלחמה, אלא הריני רוכב על סוסה נקבה, הדא הוא דכתיב 'לססתי ברכבי פרעה'" (שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא), וראה אבות דרבי נתן כז:ב

[128] (במסורת)

[129] שמות יד:ט

[130] שמות יד:ט, יד:י, יד:יז, יד:יט, יד:כג, יד:כח

[131] נראה לי "וירדף אחרי בני ישראל" (יד:ח) א', "וירדפו מצרים" (יד:ט) ב', "וירדפו מצרים" (יד:כג) ב', "אמר אויב ארדף" (טו:ט) א'

[132] זכריה ו:ב

[133] רבה, ושם מביא שמות יד:ט, וכן ברש"י

[134] שמות יד:יג

[135] זכריה ו:ב-ג

[136] הושע יב:יא

[137] (וצ"ע כי חמשה יתירים ונראה דמלת "לססתי" עם האותיות יצא החשבון מכוון. דה"ט)

[138] שבת פח.

[139] ראה ילקוט

[140] ראה מדרש לקח טוב

דבר אחר, בעלותם לרגלים לבית המקדש, וזהו **צוארך** – זהו בית המקדש, וכתיב "צוארך כמגדל השן"[141].

דבר אחר, **בתורים** – ב' תורים, הן ד' דגלים.

בתורים בחרוזים – ים ים – ביזת ים[142].

צוארך בחרוזים – אלו הפורטנין[143], כך במדרש ספר זה.

צוארך בחרוזים – כגון בן עזאי שהיה חורז מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים[144].

דבר אחר, **נאוו לחייך** אלו הנשמות בגן עדן מלובשות בתכשיטין, "כי הלבשני בגדי ישע"[145] וכו'. **לחייך צוארך** גי' נשמה.

ה'[146] בפסוק – חמשה חומשי תורה.

יא

תורי זהב ר"ת וס"ת ביזת – זו ביזת הים. **נעשה לך** גי' ביזת הים[148]. **לך** גי' ים. **עם נקודות**[147] **הכסף** גי' גם ביזת מצרים[149].

תורי זהב – אלו הכרובים[150].

תורי גי' התורה. **נקודות** – זה הניקוד ר"ל הנקודות. **תורי** זה הכתיבה ר"ל התורה[151].

נקודות הכסף גי' דיקדוקי סופרים[152]. **נקדת** – נק דת – המניקים את דת התורה מבארים אותה "באר היטב"[153]. **תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף** ר"ת גי' תלמידי חכמים.

נקודות הכסף – ה' כסף – הוסיף ה' על כסף, ה' פעמים כסף גי' שמונה מאות, כי התורה היא "מגילה עפה"[156] ת"ת אמה, וזהו "נהרי נחלי דבש וחמאה"[155], תורה חמאה[154] – ח' מאה, "מגילה עפה" – ח' מאות אמה.

---

[141] שיר השירים ז:ה

[142] רש"י

[143] (נ"ל הפייטנין) - ילקוט. ואולי פרנסים כבמדרש רבה לפנינו.

[144] שיר רבה

[145] ישעיהו סא:י

[146] תיבות

[147] כקריאתו עם ו' ולא ככתיבתו בלי ו'

[148] (ואחד אינו מן המנין. דה"ט)

[149] (ואחד אינו מן המנין. דה"ט), וראה שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב, רש"י

[150] זוהר בראשית א.

[151] ראה שיר רבה, תרגום

[152] (כאן צ"ע כי מספר נקודות הכסף יתר עליו מאה וא' ונראה להגיה מלת מכאן דקדוקי סופרים. דה"ט)

[153] דברים כז:ח

[154] ראה ברכות סג:

[155] (איוב כ:יז)

[156] זכריה ה:ב

יב

עד שהמלך במסבו וגו' – בהר סיני. **נרדי נתן ריחו** – אמרתי "נעשה ונשמע"[157]. **במסיבו** גי' סין, חבבו **עד שהמלך במסיבו**.

דבר אחר, **עד שהמלך** בהר סיני, **נרדי נתן ריחו** – עזב ריחו בעשיית העגל[158]. **עד שהמלך במסיבו** ר"ת עשב – "בתבנית שור אוכל עשב"[159].

דבר אחר, נרד שנתן לי – זו התורה, ונתמלא כל העולם כולה ריח בשמים[161] מהלך נתן[160], וזהו **נרדי נתן**.

נרדי – קבלת הלוחות ביד[163] והתורה נר ואור[162], וזהו **נרדי** – אותיות נר יד.

דבר אחר, **עד שהמלך במסיבו**, במסיבו – במשכן ובמקדש. **נרדי נתן ריחו** – זו הקטורת, **נתן ריחו** גי' זה הקטורת[164].

דבר אחר, **נרדי נתן** בגן עדן, **נרדי נתן ריחו** ר"ת רנן – רננות ושבחות שלנו. **נרדי** – אלו מעשים טובים. **נרדי** – נדרי – נדרים ונדבות שהקרבנו לפני הקב"ה.

יג

צרור המור דודי לי – **צרור** אלו צדיקים שנאמר "צרור הכסף לקח בידו"[165], וכשיש צדיקים אז **דודי לי**.

דבר אחר, **צרור המור** – המר חסר ו', אלו ו' דברים – סמים א', נטף ב', שחלת ג', וחלבנה ד', [סמים ה', לבונה ו'] (וכו')[166].

דבר אחר, **צרור המר** – המר, כשצוררים האומות ועושין לנו מר. **צרור** – צורר, לכך "המר" כתיב.

דבר אחר, **צרור המר** לשון מררו, כמו "וימררו את חייהם"[167], אף על פי כן **דודי לי** – "עמו אנכי בצרה"[168]. **צרור** גי' מלכות – המלכיות.

---

[157] שמות כד:ז, שיר רבה
[158] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, תרגום, מדרש לקח טוב, ראה שבת פח:
[159] תהלים קו:כ
[160] (פי' העולם היא ת"ק. דה"ט)
[161] שבת פח:
[162] משלי ו:כג
[163] שמות לב:טו, לד:ד, דברים ט:טו, י:ג
[164] (כאן צ"ע כי שמנה יתר עליו, ונראה "נתן ריחו" עם האותיות והקריאה. דה"ט)
[165] (משלי ז:כ), סנהדרין צו:
[166] שמות ל:לד, ראה ילקוט
[167] שמות א:יד
[168] תהלים צא:טו

בין שדי ילין אותיות שני בדי – ב' בדי ארון[170]. **בין שדי** – בין הכרובים[169], **ילין** בבית המקדש שהוא גבוה ק' אמה כמנין **ילין**. **בין שדי ילין** ר"ת ישב – כאילו יושב בתוך ישראל – "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל"[171].

דבר אחר, **שדי** בא"ת ב"ש בק"ם, ס"ת של אברהם יצחק יעקב – הרי כאילו יושב ביניהם. ואמרו חכמים "האבות הן הן המרכבה"[172], וזהו **בין שדי ילין**.

ילין גי' ע'[174] – ע' סנהדרין. **ילין** – "בקרב אלהים ישפוט"[173], והמשכיל יבין.

שדי – הם מניקים תורה לישראל כשדים.

שדי – כרובים, משה ושלמה עשו ד' כרובים, וזהו **שדי** – אותיות יש ד'.

יד

אשכל הכופר – כי ביום הכפורים נתן הקטורת בין בדי ארון, וזהו "בין שדי ילין"[175] וסמיך ליה **אשכול הכופר** בו ביום מכפר, וזהו **אשכול הכופר**[176].

אשכול הכופר – לכפר לי על מעשה מרגלים, שנאמר "ויכרתו משם... אשכול"[177], לכך במסורת הם מחוברים.

אשכול הכפר – "ויבא[ו] עד נחל אשכל"[178] – אשכל חסר ו', שכמעט נשכלו ונכרתו כל ישראל בעגל ובמרגלים, אך שכופר על ישראל. וזהו "אשכל" חסר – כמו "למה אשכל גם שניכם"[179].

דבר אחר, **אשכל** חסר ו', בפרק אחרון במסכת סוטה[180] משמת יוסי בן יועזר משמת יוסי בן יוחאי איש ירושלים בטלו האשכולת, משמת ר"ג הזקן כו'.

בכרמי עין גדי – גן עדן.

דבר אחר, **בכרמי** – בכרים, להביא ביכורים.

עין גדי – **גדי** בגי' יז – "יוסף בן שבע עשרה שנה"[182]. **עין גדי**[181] שנים חי יעקב.

---

[169] ילקוט, שיר זוטא
[170] יומא נד., ילקוט, מדרש לקח טוב, רש"י
[171] תהלים כב:ד
[172] בראשית רבה מז:ו
[173] תהלים פב:א
[174] צריך עיון
[175] ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב
[176] ילקוט
[177] במדבר יג:כג
[178] במדבר יג:כג
[179] בראשית כז:מה
[180] ט:ט
[181] בגי' "שבע... וארבעים ומאת" (בראשית מז:כח)
[182] בראשית לז:ב

טו

הנך יפה רעיתי – **הנך יפה** זה אברהם – "ואבר(ה)ם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן"[183] כמנין **הנך**.

הנך גי' יהודים.

דבר אחר, **יפה** בגי' דניאל – **יפה** בגוב אריות.

דבר אחר, **הנך** אותיות כהן – זה אהרן הכהן. דבר אחר, אלו כהנים גדולים.

דבר אחר, **יפה** – י' פה – אם יש פה י' בני אדם להתפלל. י' פה – י' פיות של בני אדם.

הנך יפה רעיתי – אסתר המלכה[184].

הנך יפה – ישראל[186]. **הנך יפה** בתורה. **הנך יפה** במצות[185].

הנך יפה – משה ואהרן.

דבר אחר, **הנך יפה** ציון וירושלים, וכתיב "יפה נוף משוש... הר ציון"[187]. **הנך יפה הנך יפה** בב' עולמות[190]. **רעיתי** בגי' עיר הקודש[189]. **יפה** – י' פה, י' קדושים פה בירושלים[188].

ב' **הנך יפה** – ב' ירושלים, למעלה ולמטה. **הנך יפה הנך יפה** בגי' שם – "לשום את שמו שם"[191].

רעיתי – "צאן מרעיתי"[192], עושים רצוני – לרצון תרגום לרעוא.

רעיתי אותיות יריעת – המשכן.

רעיתי אלו ישראל – "אחיי ורעיי"[193].

רעיתי – עושים תקיעה ותרועה.

רעיתי – כביכול מפרנסים אותי – "את קרבני לחמי לאישי"[194]. דבר אחר, מפרנסים עניים שלי כמו "הרועה אותי"[195] תרגום "דזן יתי".

רעיתי – מפייסת אותי לעולמי בשביל תפילותיה ותחינותיה.

---

[183] בראשית יב:ד
[184] "והנערה יפת תאר וטובת מראה" (אסתר ב:ז)
[185] תרגום, שיר רבה, ילקוט
[186] "זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך" (ירמיה יא:טז)
[187] (תהלים מח:ג)
[188] כלים א:ו-ט
[189] (נ"ל קודש חסר ה'. דה"ט)
[190] ילקוט
[191] דברים יב:ה
[192] ירמיה כג:א, יחזקאל לד:לא
[193] תהלים קכב:ח
[194] במדבר כח:ב
[195] בראשית מח:טו

עיניך יונים – ענייך מקריבין תורים ובני יונה שנאמר "ואם לא תמצא ידה [די שה] ולקחה שתי תורים [או שני בני יונה]"[196] (וגו').

עיניך – אלו סנהדרין[198] שנאמר "והיה אם מעיני העדה"[197]. וזהו **עיניך**. דבר אחר, רמז לשבעים סנהדרין – ג' בתי דינים היו בירושלים[200], ב' של כ"ג כ"ג ואחד של שבעים[199], הרי כולם קי"ו כמנין **יונים**, זהו **עיניך יונים**.

טז

הנך יפה דודי – בלשון אחד מקלסים זה את זה[202]. הקב"ה נקרא אחד[201] וישראל נקראו גם כן אחד[204]. וכן "את ה' האמרת [היום להיות לך לאלהים]"[203], "וה' האמירך [היום להיות לו לעם סגלה]"[205] (וכו').

הנך יפה דודי אף נעים – הרי יפה ונעים ב', בין במדת הרחמים בין במדת הדין אתה יפה ונעים ונברכך בכל גדותיך[206]. וזהו **אף נעים**, כלומר אפילו בשעת אף – נעים אתה. דבר אחר, **אף נעים** – אפילו כשאנו נעים ונדים בגלות, **הנך יפה** – אנו מצדיקים עלינו הדין. וזהו **אף נעים** כמו "נע ונד"[207].

דבר אחר, **אף** – אף ב' בפסוק, בב' חורבנות, אף לשון כעס.

אף ערשנו רעננה – זו היא מטתו של יעקב שהיא מטה שלימה[208]. דבר אחר, **אף ערשנו רעננה** – **רעננה**, אפילו בחרון אף, שאמר לראובן "פחז כמים אל תותר"[209], ולשמעון ולוי "ארור אפם"[210]. וזהו **אף**, ר"ל אף על פי כן **ערשנו רעננה** מטה שלימה.

דבר אחר, **ערשנו רעננה** – מקיפין את המזבח בענפי ערבה.

דבר אחר, **ערשנו** – זה בית הקדש[211]. **רעננה** – בעצי ארזים ובעצי ברושים, וזהו **רעננה**.

[196] ויקרא יב:ח, תרגום כאן
[197] במדבר טו:כד
[198] ילקוט, מדרש לקח טוב
[199] סנהדרין פח:
[200] סנהדרין יא:ב
[201] דברים ו:ד
[202] שיר זוטא א:טו, ברכות ו.
[203] דברים כו:יז
[204] שמואל ב:ז:כג, דברי הימים א:יז:כא
[205] דברים כו:יח
[206] (נ"ל מדותיך) ראה ילקוט, מדרש לקח טוב, ברכות ט:ה
[207] בראשית ד:יב
[208] ספרי לא, רש"י בראשית מז:לא
[209] בראשית מט:ד
[210] בראשית מט:ז
[211] שיר רבה, ילקוט

דבר אחר, **אף ערשנו רעננה** – בגן עדן, מקום ערשנו ומנוחה, **רעננה** –בעצי עדן.
דבר אחר, **רעננה** גי' עשו[212], אבל יעקב **ערשנו רעננה**.

יז

קורות בתינו ארזים – כי יעקב מטתו שלימה, רעננה בקורות. **ארזים** – הן צדיקים[213], לכך נסמכו יחד הפסוקים.
דבר אחר, **קורות בתינו ארזים** – תלמידי חכמים **קורות**, בעלי מקרא **ארזים** – בעלי רזים, **ברותים** – בעלי בריית. וזהו **רהיטנו ברותים**.
רהיטנו – "ואל הבקר רץ"[215], "וירץ לקראתם"[214], תרגום "ורהט", וזהו **רהיטנו ברותים**.
בתינו ארזים רהיטנו ברותים אותיות אברהם. **ברותים** – ברית. **רחיטנו** כתיב בח' – במילה שניתנה לח' יום, ואברהם נצטווה על המילה. דבר אחר, **רחיטינו** – ר"ח גי' יצחק – הוא ראשון שנימול לח', לכך כתיב בח'. **קורת בתינו** – מתחיל בק' – אברהם היה בן ק' בהוולד לו את יצחק[216].
דבר אחר, **רחיטנו** כתיב בח', הם ח' קרשים שהיו במערב מקום הקדושה, וכתיב "והיו שמנה קרשים"[217]. **ברותים** כמו ברושים – ש' ות' מתחלפין באלפ"א בי"ת ק"ר ש"ת.
ה' תיבות – ה' חומשי תורה, וה' תיבות בפסוק "וביום השמיני ימול [בשר ערלתו]"[218] (וכו').
קורות בתינו ארזים ס"ת מות. **רעננה קורת בתינו** ר"ת קבר – יחיו המתים.

פרק ב

א

אני חבצלת השרון – אנ"י[219] ריבוא ישראל.
דבר אחר, **חבצלת** – אני הייתי חבואה בצלו של הקב"ה[220] ואומרת שירה. וזהו **חבצלת** – חבויה בצל, **השרון** – לשון שירה.

---

[212] (ואחד אינו מן המנין)
[213] תהלים צב:יג, שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב
[214] בראשית יח:ב
[215] בראשית יח:ז
[216] בראשית כא:ה
[217] שמות כו:כה
[218] ויקרא יב:ג
[219] בגי' ס' ואחד אינו מן המנין
[220] ראה שיר רבה

דבר אחר, **חבצלת השרון שושנת העמקים** – בעמקי גליות. עמק שנים במצרים, רדו גי' עמק, **העמקים** עמק ים – בתוך הים.
שושנת – ח' "שושנת" "בשושנים"[222] "שושנה"[221] בזה הספר – כלומר כנגד ח' ימי מילה.
ב' "שושנת" "כשושנה" לשון יחיד, ו' לשון רבים, כולם י"ד – כן שבטים עם מנשה ואפרים.
ה' תיבות ה' חומשי תורה, כ"ד אותיות כנגד כ"ד ספרים וכ"ד תכשיטי כלה.

ב

כשושנה בין החוחים – זו רבקה שהיתה בין רשעים[223], וכן אסתר בין האומות – "ותלקח אסתר [אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו]"[224] (וכו'), וכן אברהם יחיד בין האומות, וכן ישראל בין האומות[225]. **שושנה בין החוחים** ר"ת שב"ה גי' רבקה. **שושנה** גי' אסתר.
כן רעיתי – זו אסתר וכנסת ישראל. **כשושנה בין החוחים** ס"ת המן – דורו של המן. **בין החוחים** – ומי הם החוחים? הם ע' נפש[226] כמנין **כן**.
דבר אחר, **כן רעיתי** – ע' נפש באו מצרימה[227]. וזהו **רעיתי**, והם שבעים נפש כמניין **כן**.
החוחים כן רעיתי בין הבנות ר"ת הברכה – ישראל נתברכו ביניהן[229], **בנות**[228] – האומות.
כשושנה בין החוחים ס"ת הנם גי' דניאל, שהשליכוהו לגוב אריות.
העמקים כשושנה בין החוחים אותיות שניות רמז בהן משיח, ורמז במשל מקים כי מקים בגי' קץ, לכך מן מ' של מקים רמז משיח.
כשושנה בין החוחים גי' זהו חנניה מישאל ועזריה, שהיו בין החוחים שהרי השליכום לכבשן האש. **כן רעיתי** – ישראל שהיו בבבל שבעים שנה כמנין **כן**.

ג

כתפוח בעצי היער – משל מעשה יוסף לבני אדם שביקשו לכרות עץ תפוח, ואמר להם אחד הניחו אותו, כי לבסוף תשבו בצלו ותאכלו מפריו. כך רצו שבטים להרוג את יוסף ולא הניחם הקב"ה, כי ישבו בצלו במצרים ואכלו מפריו שנאמר "ויושב יוסף את אביו

[221] ב:ב
[222] ב:טז, ד:ה, ה:יג, ו:ב, ו:ג, ז:ג
[223] שיר רבה
[224] אסתר ב:טז
[225] שיר רבה, שיר זוטא, מדרש לקח טוב
[226] נ"ל דצ"ל אומות
[227] בראשית מו:כז, ראה שיר רבה
[228] בגי'
[229] שמות א:ז

ואת אחיו"[231] וכתיב "ויכלכל יוסף"[230] וזהו **בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי**, וזהו **כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים** – כן דודי [בין] גי' יוסף.

דבר אחר, **כן דודי** – זה הקב"ה, **בין הבנים** – בין המלאכים שנקראו בנים שנאמר "ויבאו בני האלהים"[232].

דבר אחר, **בין הבנים** – בין ישראל שנאמר בהם "בנים"[233].

כתפוח אותיות חופתך – זה משכן והמקדש. **בעצי היער** – בעצי שיטים ובעצי ארזים וברושים[234]. **כן דודי בין הבנים** – נתאווה לשכון בתוך בני ישראל וכתיב "ושכנתי בתוכם"[235], בתוכם – בתו כ"ם – ס' ריבוא הם בתו של הקב"ה, וזהו בתו כ"ם גי' ס'. כן רעיתי **בין הבנות כתפוח** ס"ת חתן, כביכול הוא כחתן וישראל ככלה וזהו חופתך.

כתפוח תרגום אתרוג, ישראל לקחו את לולביהם ואתרוגיהם סימן להקב"ה כדאמרינן בפסיקתא[236], וזהו **כתפוח בעצי היער** וגו'. **בצלו חמדתי וישבתי** – זו הסוכה. **ופריו מתוק לחכי** – זה האתרוג, **מתוק לחכי** גי' האתרוג[237]. **לחכי** גי' לולב.

דבר אחר, **בצלו** זה סיני[239]. **ופריו מתוק לחכי** זו תורה[238].

דבר אחר, **מתוק** – טעמים היו במן כמנין מתוק.

דבר אחר, **ופריו מתוק לחכי** – זה פרי עץ החיים, **לחכי** גי' חיים. **בצלו חמדתי וישבתי** – בגן עדן.

בצלו – זה צל עננים שהיה לנו במדבר, וכן לעתיד לבא.

לחכי ג' בקרייה – **ופריו מחוק לחכי**, "נמלצו לחכי אמרתיך"[240], "תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי"[241]. **לחכי** – דברי תורה – **ופריו מתוק לחכי**, וכן "מה נמלצו לחכי אמרתיך",

[230] בראשית מז:יב
[231] בראשית מז:יא
[232] איוב א:ו
[233] דברים יד:א
[234] ראה ישעיהו מא:יט
[235] שמות כה:ח
[236] אולי הכוונה לפסיקתא דרב כהנא כז "אמר רבי אבין, לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין הי דין הוא נציחייה, אלא מה דינסב ביין ידעין דהוא נציחא. כך לפי שישראל ושרי אומות העולם ניכנסין ומקטרגין לפני הקב"ה בראש השנה, ולית אנן ידעין דיילין אינון ניצוחייה, אלא ממה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהם ואתרוגיהם בידיהם אנן ידעין דישראל אינון ניצוחייה".
[237] (ואחד אינו מן המנין)
[238] שיר רבה, מדרש לקח טוב
[239] שיר רבה, מדרש לקח טוב, רש"י
[240] תהלים קיט:קג
[241] תהלים קלז:ו

הן הן דברי תורה. "תדבק לשוני לחכי" מלעסוק בדברי תורה "אם לא אזכרכי", הרי הכל בדברי תורה.
דבר אחר, **לחכי** ג' בקרייה – התורה משולשת.

ד

הביאני אל בית היין – זה סיני[243], יינו של תורה[242].
דבר אחר, לירושלים.
דבר אחר, גן עדן – מקום שמשומר יין בענביו לצדיקים[244].
הביאני אל בית היין גי' ירושלים.
דבר אחר, **הביאני** אותיות הביא נ"י – הביא ס' רבוא כמנין נ"י. **אל בית היין** ר"ת הבא – לעולם הבא, וזהו **הביאני אל בית היין**.
אל בית היין – מקום ע' סנהדרין, כמנין יין.
פסוק זה ראשו וסופו ה"ה – י' דברות.
ודגלו עלי – נתן לי התורה במ"ט פנים[246], כמניין **ודגלו**[245].
דבר אחר, **ודגלו עלי אהבה** גי' קע"ב, כך תיבות בעשרת הדברות הראשונות.
עלי אהבה[247] שנים חי אהרן.
אהבה[248] מדות התורה נדרשת.
דבר אחר, **הביאני אל בית היין** – בגן עדן יעשה משתה לצדיקים ויתן להם לויתן[249]. וזהו **ודגלו** אותיות ודג לו, ר"ל יש לו דג גדול שיתן לנו.
אהבה – חופות יהיה לצדיקים בגן עדן, כמניין **אהבה**[250].

ה

סמכוני באשישות – אין פסוק בספר זה מתחיל בס' כי אם זה, כנגד ס' רבוא ישראל ונ"י – סמ"ך רבוא. או ב' פעמים, ס' רבוא מלאכים סמכו את ישראל, כי נרתעו מכח הדבור,

[242] ילקוט
[243] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב
[244] ברכות לד:
[245] שיר רבה, סופרים טז:ו, תנחומא במדבר י
[246] שיר רבה, ירושלמי סנהדרין ד:ב, תנחומא במדבר י
[247] גי' קכ"ג
[248] גי' י"ג
[249] בבא בתרא עה.
[250] בבא בתרא עה. לפנינו "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק". ובתנחומא אחרי ב "שלש עשרה חפות קשר לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגן עדן" וכן בויקרא רבה כ:ב, קהלת רבה ח:א

לכך מתחיל בס'. **סמכוני** – סמ"ך ונ"י – סמ"ך רבוא וגם נ"י רבוא, הן ק"ך. **באשישות** – כשבא האש ממרום.

דבר אחר, **באשישות** – בשתי אישות, בכבשן האש של אברהם אבינו ושל חנניה וחביריו, וזהו **באשישות** – בשתי אשישות, ב' אשישות[251].

רפדוני – ליתּ[252], לא אירע לשום אומה כך כי אם לישראל. **רפדוני** אותיות רפה דני – הרפו דוני שלא יהא רפה, וזהו **רפדוני**.

בתפוחים – דברי תורה[253].

רפדוני בתפוחים – **בפותחים** – בשירת הגאולה. **כי חולת אהבה אני** – בגליות[254], לכך **סמכוני**, **רפדוני**.

דבר אחר, **בפותחים** – דברי תורה, כמו ר' פלוני פתח. **בתפוחים** גי' מתוק. "ופריו מתוק לחכי" וכתיב "כתפוח בעצי היער"[255].

כי חולת אהבה אני – הן ל' צדיקים[257], והן **חולת אהבה** – מיוסרין בעון הדור, והם כ"י[256].

דבר אחר, כי **חולת** אותיות לוחת – לקבל התורה והלוחות.

1

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני – משל לאשה האומרת לאחרת "סמכוני" וכו', וחוזרת לאישה – בעלי סמוך אותי, וזהו טוב לי יותר מהם, וזהו **שמאלו תחת** [**לראשי**] (וכו'), סמיכתו טובה וממהרת לבוא יותר מסמיכתם ורפידתם, וזהו **שמאלו תחת לראשי**.

דבר אחר, כי הכבוד מחבק **שמאלו**[259], **וימינו** מיכאל[258] מי וכו', כי הדיבור היה מחבקן ומנשקן.

דבר אחר, כי הכבוד מחבק דמותו של יעקב בכסא הכבוד[260], וזהו **תחת לראשי** אותיות ישראל, (מימינו) [**וימינו**] זו תורה, שנאמר "מימינו אש"[261].

---

[251] שיר רבה, ילקוט
[252] (במסורה)
[253] ילקוט
[254] ראה מדרש לקח טוב
[255] שיר ב:ג, וראה שם לעיל
[256] בני'
[257] ראה ירושלמי עבודה זרה ב:א
[258] פרקי דרבי אליעזר ד:ג, תנחומא ישן תולדות טו
[259] זוהר וארא ל.
[260] פרקי דרבי אליעזר לה:ו, רש"י חולין צא:
[261] דברים לג:ב, תרגום כאן

דבר אחר, **שמאלו וימינו**, מיכאל מימינו מהלל וגבריאל [משמאלו ממלל] (וכו')[262], הם באו לחבקם ולסומכם.

תחבקני בגי' עש"ר, כלומר עשר חביקות כנגד עשרת הדברות, לסמכם על כל דיבור ודיבור.

לראשי ד' בקרייה – **שמאלו תחת לראשי**, "לכן שומר לראשי אשימך"[263], "סוף חבוש לראשי"[265], "סכותה לראשי ביום נשק"[264]. כאלו כולם, כנסת ישראל אומרת להקב"ה "שומר לראשי אשימך" – אבקש ממך שתהיה שומר ישראל. "סוף חבוש לראשי" – כשעברנו ים סוף "והמים להם חומה"[266] – והמים היו מקיפין לנו אותה שעה – **שמאלו תחת לראשי** לשמרני ולסמכני. ורדף פרעה אחרינו, ואתה הוא "שומר לראשי" שנאמר "ויצעקו בני ישראל"[267], וזהו "שומר לראשי אשימך". ואז "סכות לראשי ביום נשק", וזהו **שמאלו תחת לראשי**, הרי המסורת.

דבר אחר, **שמאלו תחת לראשי** – אלו העננים[269]. דבר אחר, **תחבקני** לשון עתיד[268], לעתיד יהיה זה[270].

ז

השבעתי אתכם – ד' שבועות[272] כו'. **בצבאות** – בשם הצבאות[271]. דבר אחר, **בצבאות** ישראל[273] **או באילות** מלאכי השרת. דבר אחר, **בצבאות או באילות** אם אינכם שומרים התורה אני מתיר את בשרכם כצבי וכאיל[274].

דבר אחר, **השבעתי אתכם בנות ירושלים** – אני מאכיל אתכם ומשביע אתכם בשביעה ובבשר האומות, שהן **צבאות ואילות השדה**[276]. וכתיב "ואכלת את כל העמים"[275], וזהו

[262] פיוט בחזרת הש"ץ בתפילת מנחה של יום הכיפורים לנוסחות אשכנז וספרד.
[263] (שמואל א:כח:ב)
[264] (תהלים קמ:ח)
[265] (יונה ב:ו)
[266] שמות יד:כב וממשיך " מימינם ומשמאלם"
[267] שמות יד:י
[268] ראה ילקוט
[269] ילקוט, שיר זוטא, תרגום, שמות יג:כא, שמות מ:לח
[270] ראה שיר רבה
[271] ילקוט, מדרש לקח טוב. ובשיר רבה בשתי הצבאות - "רבי אליעזר אומר השביען בשמים ובארץ, בצבאות - בצבא של מעלה ובצבא של מטה – בשתי צבאות"
[272] "רבי חלבו אומר ארבע שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא ימרדו על המלכיות, ושלא ידחקו על הקץ, ושלא יגלו מסטירין שלהם לאמות העולם, ושלא יעלו חומה מן הגולה... רבי אוניא אמר ארבע שבועות השביען כנגד ארבעה דורות שדחקו על הקץ ונכשלו" (שיר רבה). ואולי צבאות ב', אילות ב'
[273] ילקוט, שיר זוטא
[274] כתובות קיא., מדרש לקח טוב
[275] דברים ז:טז

השבעתי אתכם – לשון שובע[277]. הנה יבא אותו זמן, אל תמהרו לחבל האומות קודם זמן, וזהו **אם תעירו ואם תעוררו... עד שתחפץ**. **עד שתחפץ** בגי' עד שיבא ק"ץ משיח[278].

ח

קול דודי הנה זה בא – שתחפץ קול אותיות ק"ץ. **קול דודי הנה זה בא** – בא לבשר את ישראל, זה היה בגאולת מצרים[280], וכן בבבל, וכן לעתיד לבא[279]. דבר אחר, **שתחפץ קול** – למפרע קצף, כשיהפוך הקב"ה קצפו מעלינו ויבא קץ, לכך למפרע קצף. **הנה זה בא** – בא לס' רבוא ישראל כמניין **הנה**, לי"ב שבטים כמניין **זה**, ולג' אבות כמניין **בא**. **דודי הנה** ר"ת ד"ה, בא"ת ב"ש קץ. **מדלג** אותיות מגדל – לגדלם. **מדלג** – לעשות דגל. **מדלג** הקץ ומקפצו וממהרות – ת' שנים נתקצרו לרד"ו[281]. **על ההרים ועל הגבעות** בזכות אבות ואימהות והם הרים וגבעות[283]. **וקול** ישמע בכל העולם מהלך ת"ק[282], ולכך פסוק זה מתחיל בק' ומסיים בת', הרי ת"ק שנים[284]. **מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות** גי' בזכות זה האבות והאימהות[285]. דבר אחר, **בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות** גי' אלף של"ה[287], קץ דניאל[286]. **קול דודי הנה** וכו' ס"ת של כל הפסוק גי' אברהם יצחק ויעקב, וזהו **מדלג על ההרים**. **קול דודי** וכו' ר"ת של כל הפסוק גי' חמ"ש, בחמש מאות שנה מהלך[289]. דבר אחר, שמח[288].

ט

דומה דודי לצבי למהר לבא, וזהו **הנה זה עומד אחר כתלנו**.

---

[276] ראה רש"י

[277] ראה ברכות יד.

[278] (וצ"ע כי שבעה עשר נשאר חסר ונראה ליישב בגי' זה עד שיבא קץ המשיח - דה"ט)

[279] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, מדרש לקח טוב

[280] שיר רבה, ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב, רש"י

[281] ראה שיר רבה, ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב

[282] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.

[283] ילקוט, מדרש לקח טוב, פרקי דרבי אליעזר מח:ג, ראה תרגום, רש"י מיכה ו:א

[284] "ת"ק שנה... שני האבות. אברהם קע"ה, יצחק ק"פ, יעקב קמ"ז, סך הכל תק"ב והשתי שנים שהותירו היו שתי שנים של אברהם שלא הכיר את בוראו עד שהיה בן שלש לכך לא נמנו עם שאר שני האבות" (ילקוט תתעא). "ואי תימר דאית בהון יתיר, צא מהן שני רעבון שאין עולין מן המנין" (שיר רבה א:א).

[285] ואחד אינו מן המנין

[286] דניאל יב:יב

[287] ואחד אינו מן המנין

[288] אולי כוונתו שאין הקץ בא אלא מתוך שמחה. "אין שכינה שורה... אלא מתוך דבר שמחה של מצוה" (שבת ל:), "אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך – לא עשיתו משיח, חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך – תעשהו משיח?" (סנהדרין צד.)

[289] נראה דצ"ל כל העולם, כמו שכתב כמה פעמים בפירוש זה

הנה זה עומד אחר כתלנו - "אין השכינה זה מכותל מערבי"[290]. **לעופר האילים הנה זה עומד אחר כתלינו** ג' אין השכינה זה מכותל מערבי[291].
דבר אחר, **הנה זה עומד אחר** בתי כנסיות[293] לשמוע תפלה[292].
דבר אחר, **משגיח מן החלונות** - החלונות והחרכים שהכהנים עושים מכתפיהם ובאצבעות[294]. **הנ"ה** אותיות בברכת כהנים. והקב"ה מסכים לברכתם שנאמר "ואני אברכם"[295]. י"ב תיבות בברכת כהנים חוץ מג' שמות, הרי יש י"ב, וזהו כמנין **זה**. ושליח ציבור אומר לכהנים ברכת כהנים ס' אותיות, והכהנים אומרים ס', הרי ק"ך, מניין **עומד**.
החלונות ג' הכתף, מבין כתפי כהנים. **מציץ מן החרכים** ג' אצבעתם[296].
עומד מלא, כלומר עמידה מליאה, "כי אין שכינה זזה [מכותל מערבי]" (וכו').
דבר אחר, מלא בו' - ו' ברכות, יברכך א', וישמרך ב', יאר ג', [ויחנך ד', ישא ה', וישם ו'] (וכו').
משגיח ר"ת מיכאל שר גדול יפתח חלונות[297].

ו

ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי - קומי לך ללכת בגולה, בנ' דור כמניין **לך**.
דבר אחר, בגאולה[299], לצאת מן הגליות[298], וזה עיקר.
דבר אחר, **קומי לך** - קומי מן הקברות[300], וזה יהיה לתחיית המתים.
דבר אחר, **קומה לך רעיתי** - זה אברהם שנאמר "ויאמר יי אל אברם לך לך"[301], וזהו **קומי לך... ולכי לך**, הרי "לך לך" האמור גבי אברהם.
דבר אחר, **ולכי** - לכי גי' ס', הן ס' רבוא.
יפתי - בכל העולם, מהלך ת"ק[302] כמניין **יפתי**, אין כמותך.
דבר אחר, הכל לעתיד, ב' פעמים לך (לך), בזכות אברהם שהיה "בן [מאת שנה בהולד

[290] ילקוט, שמות רבה ב:ב, תנחומא ישן שמות י, וראה שיר רבה
[291] (כאן צ"ע שאין החשבון מכוון ברחוק ונ"ל להגיה (להוסיף) מלת "מכאן" אין כו' דה"ט)
[292] "לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות" (ברכות לא.)
[293] שיר רבה, ילקוט, פסיקתא רבתי טו
[294] שיר רבה, ילקוט, תנחומא ישן נשא טו, פסיקתא רבתי טו, ילקוט תשי
[295] במדבר ו:כז, ראה ילקוט
[296] ראה רש"י חגיגה טז.
[297] נ"ל על מה שאמרו "מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה" (ברכות לב:)
[298] ילקוט, שיר זוטא
[299] ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב ורש"י
[300] מדרש לקח טוב
[301] בראשית יב:א
[302] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.

לו את יצחק בנו]"[303] (ק' וכו'), כמנין לך לך.

יא

כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף (ו)**הלך לו** – הסתיו והגשם ימי גירות וימי השעבוד במצרים[305], ימי השעבוד מלידת מרים[304].

דבר אחר, **הסתיו והגשם חלף** והגיע ניסן ויצאו ישראל.

דבר אחר, הגליות של בבל ואדום[306] וכו'.

הסתו – חסר י', מן הדין חסר י', למה יש לו י', אינו באו אבותיו למשפחותיו[307].

דבר אחר, **הסתו** כתיב כמו אשר הסתו, ר"ל עברה אומה הרשעה שהסיתו את ישראל לעבור התורה[308], וזהו **הסתו**. וכן עברה מחשבות יצר הרע אשר הֶסֵּתוֹ.

הסתו – חסר י', י' המכות עברו במצרים. **הסתו** גי' המכות.

יב

הנצנים נראו בארץ – **הנצנים** – הפרחים והניצים, רמז על המתים שיציצו ויפריחו.

דבר אחר, הסריכים[311] עם האומות כמו "וינצו"[310], הן המשיחים[309].

דבר אחר, **הנצנים** – כמו "הנץ למינ[ה]ו"[312], הגואלים את ישראל שיעופו כנץ. **הנצנים** גי' מהר – למהר כעופות. **נראו** אותיות ארון – המביאים את הארון, הם אליהו וירמיה[313], והם **הנצנים**.

דבר אחר, **נראו** – ארון, שיפתחו ארונות של מתים ויקוצו המתים, וזהו **בארץ**.

דבר אחר, **נראו** אותיות נר א"ו, א"ו – ז' נרות[314] כמניין א"ו, הן אבות ואימהות, א"ו – שבעה רועים[315].

נראו בארץ ר"ת נ"ב – גי' אליהו.

עת הזמיר הגיע – לאמר "עזי וזמרת"[316], וזהו **הזמיר**.

---

[303] בראשית כא:ה

[304] שיר רבה, ילקוט, פסיקתא רבתי טו, פסיקתא דרב כהנא ה, ראה רש"י שיר ב:יג

[305] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, תרגום, תנחומא ישן בא ז, פסיקתא רבתי טו, פסיקתא דרב כהנא ה

[306] שיר רבה ב:יג, ילקוט, מדרש לקח טוב

[307] צ"ע

[308] שיר רבה ב:יג

[309] ראה שיר רבה ב:יג, ילקוט

[310] ויקרא כד:י, שמואל ב:יד:ו

[311] (נ"ל המריבים) או החרשים כמו שכתוב בשיר רבה ב:יג ובילקוט

[312] ויקרא יא:טז, דברים יד:טו

[313] ראה מדרש שכל טוב שמות ד:יז, סדר עולם רבה כד

[314] במדבר ח:ב

[315] מיכה ה:ד

[316] שמות טו:ב, שיר רבה, ילקוט, תנחומא ישן בא ז

דבר אחר, לזמור ולכרות האומות[317].

הזמיר אותיות זמר יה, "עזי וזמרת יה"[318].

וקול התור[320] – וקול תורה[319].

התור – התייר[323], משיח[322] או אליהו[321].

הנצנים – משה ואהרן[324].

יג

התאנה חנטה פגיה – אלו ישראל[325].

תאנה – תי"ו אל"ף נו"ן ה"א במילוי, גי'[327] אברהם יצחק יעקב[326].

התאנה – זו תורה, כמו "תנו רבנן".

חנטה פגיה – ע"י מצות ישראל נתכפרו קללות[328] שבמשנה תורה כמנין **פגיה**. **חנטה** – חן נטה.

והגפנים סמדר וכו'. אלו תלמידי חכמים[330] או כנסת ישראל[329].

הגפנים גי' יעקב[331].

גפנים דברי תורה[332].

ג' פנים – ג' אבות.

סמדר נתנו ריח ס"ת רוח – הקודש.

התאנה והגפנים[333] הרי ג', כנגד ג' אבות או משה אהרן מרים או כהנים לוים ישראלים.

תאנה גפנים גי' אברהם יצחק יעקב[334].

---

[317] ראה שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב

[318] שמות טו:ב, שיר רבה, פסיקתא דרב כהנא ה:ט, רש"י שיר ב:יג

[319] מדרש לקח טוב שמות יב:ב

[320] אותיות

[321] שיר רבה, מדרש לקח טוב

[322] ילקוט

[323] שיר רבה, ילקוט, רש"י שיר ב:יג

[324] שיר רבה, ילקוט, רש"י שיר ב:יג

[325] תרגום, ירמיה כד:ה

[326] הושע ט:י

[327] ואחד אינו מן המנין

[328] ראה מדרש אגדה דברים יא:כו

[329] ראה זוהר וישב קצב.

[330] ראה תיקוני זוהר קו:

[331] חסר ו'. לכן צ"ל "יעקוב" או "גפנים" ואחד אינו מן המנין

[332] "הפרחה הגפן' - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות" (שיר רבה ו:יא), "גפן זה תורה" (חולין צב.)

[333] (נ"ל והגפנים ר"ל מיעוט שנים)

[334] ואחד אינו מן המנין

ו **לכי** – לך, לך קרי לכי כתיב, לך י' – לקבל י' דברות[335].
דבר אחר, **לכי** כתיב, י' שבטים שחזרו לירושלים[336]
דבר אחר, **גפנים** – ג' פנים, שיעלו לג' רגלים וכתיב "יראו פני"[337].

יד

יונתי בחגוי הסלע כו' ז' פעמים "יונתי"[340] "יונים"[339] בספר זה[338]. וכן בי"ב שבטים בשמותם[341], ז' פעמים י', ז' פעמים ו', ז' פעמים ן', הרי ז' פעמים יו"ן, הרי זה **יונים**.
דבר אחר, **יונתי בחגוי** גי' שרה, שהיתה נתונה בתיבה להחביאה[342], וזהו **בסתר המדרגה**.
דבר אחר, **יונתי בחגוי הסלע** – כפה עליהם הר כגיגית[343] שנאמר "ויתיצבו בתחתית ההר"[344], וזהו **בסתר המדרגה** ס"ת הר.
דבר אחר, **יונתי בחגוי הסלע** – זה משה[347] שעמד במערה "בנקרת הצור"[346] וכן אליהו[345].
בחגוי הסלע בסתר המדרגה ס"ת יערה, בא"ת ב"ש הי' מ', הרי מערה.
דבר אחר, **יונתי בחגוי הסלע** – שיוקבע הר הזתים לב' הרים[349], ויניצו משם המתים[348], וזהו **יונתי בחגוי סלע**, ולכך רמז הר.
יונתי בחגוי הסלע בסתר גי' שכפה הקב"ה עליהן הר כגיגית[350].
המדרגה – כמו שנאמר "ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות"[351].
בסתר המדרגה – בסתר הר סיני, שהיה מדרגה למשה לעלות ולרדת בו מארץ לשמים ומשמים לארץ[352].

---

[335] רש"י
[336] אם נקיים הגרסה של "חזרו", מקורו במגילה יד:, אבל אם צ"ל "שיחזרו", כדעת רבי אליעזר בסנהדרין י:ג
[337] שמות כג:יט
[338] "כיונים" (ה:יב) אינו מן המנין
[339] א:טו, ד:א, "יונים" משמע ב'
[340] ב:יד, ה:ב, ו:ט
[341] בשם פרטי, ראובן שמעון לוי...
[342] בראשית רבה מ:ה
[343] ילקוט, שבת פח., שיר רבה
[344] שמות יט:יז, שיר זוטא
[345] מלכים א:יט:ט
[346] שמות לג:כב
[347] ילקוט
[348] תהלים עב:טז, כתובות קיא:
[349] זכריה יד:ד
[350] ואחד אינו מן המנין
[351] יחזקאל לח:כ
[352] ראה זוהר אחרי סה:

הראיני (הראיני) **את מראיך** ר"ת מאה – ק' ברכות[353].
הראני את מראיך – ברגלים, "יראה כל זכורך"[354]. **השמיעני את קולך כי קולך ערב** – נדרש על הלולב[356] וההלל[355].
השמיעני – השם או משה ידבר[357].
קולך קולך ב', בקר וערב[358].
ומראיך נאוה – ומראיך יתר י' – י', קבלת כל הי' דברות והמצות שהוא דבר קשה ומר, ולא רצו האומות לקבל[359], היה נאוה ומתוק על ישראל, וזהו **ומראיך נאוה. ומראיך נאוה** – דבר המר נאוה על ישראל.
דבר אחר, דבר המר ויסורין של ישראל, שהן דבר מר בעולם הזה, איך הוא נאוה לעולם הבא, וזהו **מראיך נאוה** ר"ל לעולם הבא[360].

טו

אחזו לנו שועלים – אלו המצרים. **שועלים קטנים** – מצריים קטנים[361]. כי המצרים היו מביאין מצריים קטנים, וגורמים שהיו בוכים, ותינוקות מישראל שהיו נחבאים בוכים כנגדם, והיו מוציאין אותם ומשליכים אותם ליאור, הרי על ידי הקטנים נשבו אלו הקטנים[362], לכך חסר כתיב. **שעלים** גי' הן המצריים. **אחזו לנו** – כלומר למלאכים אמרו אחזום לנו.
דבר אחר, **שעלים** כתיב – שעל ים, המצריים שרודפים ישראל על הים[363].
דבר אחר, **שעלים קטנים** – אלו בני עשו, שנאמר בהן "הנה קטן נתתיך"[364]. **שועלים** אותיות עשו.
דבר אחר, **שעלים שעלים** ב', אלו ב' אומות מחריבי בית, בבל ואדום. וזהו **מחבלים כרמים**. **כרמים** אלו ישראל. **כרמים וכרמינו סמדר** ר"ת כוס. ישתו האומות כוס

[353] מנחות מג:
[354] דברים טז:טז, שיר רבה, ראה ילקוט
[355] שיר רבה, ילקוט
[356] ילקוט
[357] "משה ידבר והאלהים יעננו בקול" (שמות יט:יט)
[358] ראה שיר זוטא, מדרש לקח טוב
[359] ספרי דברים שמג, מכילתא כ:ב, תנחומא וזאת הברכה ד, ראה בבא קמא לח.
[360] ראה ברכות ה.
[361] תרגום
[362] סוטה יב., שיר רבה, שיר זוטא, רש"י
[363] ראה שיר רבה
[364] עובדיה א:ב, מדרש לקח טוב, ראה תרגום

התרעלה[365] על ככה.
מראש שיר השירים עד **שעלים** ש' תיבות, וכתיב **אחזו לנו שעלים** וכתיב בשמשון "וילכד שמשון שלש מאות שועלים"[366], וזהו **אחזו לנו שועלים**.
ש' תיבות עד **שועלים**, חכמים הראשונים היו יודעים ש' ממשלי שועלים[367].

טז

דודי לי ואני לו – כתיב **דודי לי ואני לו**, הקדים "דודי" קודם לתיבת "אני". וכתיב "אני לדודי ודודי לי"[369], זהו למפרע, מקדים להחזיר את ישראל בתשובה ושב אליהם[368], וזהו **דודי לי ואני לו**.
דבר אחר, **דודי לי** – זה היה בסיני שקדם ונראה להם, ואח"כ **ואני לו** – "ויוצא משה... לקראת האלהים"[371] וזהו **דודי לי ואני לו**. **ל"י** – יום של מתן תורה[370].
דבר אחר, **ואני לו** – אני – ס' רבוא, **ל"ו** – צדיקים בכל דור[372].
דבר אחר, **דודי לי ואני לו** – זה בגן עדן נראין יחד, וכתיב "והתהלכתי בתוככם"[373], וזהו **הרועה בשושנים**, בתוך הצדיקים[374].
דבר אחר, **בשושנה** – גן עדן.

יז

עד שיפוח היום ס"ת חם, יהיה חם[376]. **ונסו הצללים** – אין צל לרשעים[375]. **עד שיפוח היום** ר"ת עשה – הקב"ה עשה כך.
דבר אחר, **עד שיפוח היום** – שיזרח שמש המשיח[377]. **ונסו הצללים** – וינוסו האומות שישראל צללו בתוכם כמו "בלב ים"[378].

[365] ישעיהו נא:כב
[366] שופטים טו:ד
[367] סנהדרין לח:
[368] ראה איכה ה:כא
[369] שיר ו:ג
[370] שמות כד:יח, מנחות צט:
[371] שמות יט:יז
[372] סוכה מה:, סנהדרין צז:
[373] ויקרא כו:יב
[374] ראה לעיל ב:א-ב
[375] ילקוט, תנחומא וירא ג, פרקי דרבי אליעזר יד
[376] ילקוט, ראה מדרש לקח טוב
[377] ילקוט
[378] שמות טו:ח-י
[379] ויקרא כו:לו

דבר אחר, **ונסו** ד' בקרייה[380], ואחד מהן "ונסו מנוסת חרב"[379], כך ינוסו האומות מנוסת חרב.

הצללים – הן ד' מלכיות, בבל מדי יון ואדום. **הצללים** בגי' בבל מדי יון אדום.

סב דמה לך דודי – מה הצבי והאיל חוזר למקומה, כך שכינה תחזור [למקומה] (וכו')[381].

דבר אחר, **סב** חסר, כלומר סב תרגום של זקן[382], **סב דמה לך** – כביכול דומה לזקן וכתיב "ועתיק יומין יתיב"[383] וכתיב בישעיה "עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני [עשיתי ואני] אשא [ואני אסבול] ואמלט"[384] (כו'), ו' דברים שם, לכך חסר כתיב.

דבר אחר, **דמה לך דודי על הרי בתר** – זה בברית בין הבתרים[385] ששכינה מדלגת מבתר לבתר[387] מגלות לגלות. וזהו **על הרי בתר** – "ויבתר אותם בתוך... בתרו לקראת רעהו"[386], וזהו **על "הרי בתר"** – "הר ברית", וכתיב "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית"[388].

דבר אחר, **הרי בתר** הן הרי ארץ ישראל. **הרי בתר** – שהן יהיו אחרונים לכל הררי . יהיו אחר כל ההרים "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה"[389], וישארו הרי ארץ ישראל, וזהו תרגום של "אחרונים"[390] – **בתר**.

על הרי בתר – מקום בתרונו של אברהם, וכתיב "ויהי השמש (באה)[391] [לבוא] ותרדמה נפלה"[393]. וזהו על "משכבי בלילות"[392], לכך נסמך ל**הרי בתר** "על משכבי".

פרק ג

א

על משכבי בלילות מתחיל בע' – ע' שנים בגלות בבל. **בלילות** – בגלות הדומה ללילות[394].

דבר אחר, **על משכבי** – על קברות שלנו.

[380] ויקרא כו:לו, ישעיהו לה:י, שיר ב:יז, שיר ד:ו
[381] ראה מדרש לקח טוב שיר ח:יד
[382] אונקלוס בראשית יט:ד
[383] דניאל ז:ט
[384] ישעיהו מו:ד
[385] שיר רבה
[386] בראשית טו:י
[387] רש"י בראשית טו:י
[388] בראשית טו:יח
[389] ישעיהו נד:י
[390] אונקלוס בראשית לג:ב
[391] נ"ל ט"ס ע"פ "ויהי השמש באה ועלטה היה" (בראשים טו:יז)
[392] שיר ג:א
[393] בראשית טו:יב
[394] מדרש לקח טוב, רש"י סנהדרין צד., שיר רבה

על משכבי בלילות ג' שמע ישראל[395] – שאומרים על המטה. וזהו **בקשתי את [שאהבה נפשי]** (וכו').
בלילות – ד' בקרייה[397], ד' גליות שנמשלו ללילות[396]. **בלילות** ג' זה הוא הגליות. **בלילות בקשתי** ג' אלף ר"ץ – הן הגליות.
בקשתי את שאהבה נפשי – ה' פעמים "שאהבה נפשי"[399] כנגד ה' שמות לנפש[398].
בקשתי – ו' בקשות בכאן[401], בששה ימים יבקש אדם צרכיו ולא בשבת[400].

ב

אקומה נא – נא לשון בקשה[402], לבקש מאת הקב"ה בקשתיו **ולא מצאתיו כו'**.
ואסובבה בעיר – "ואסובבה[406] את מזבחך [יי]"[405] (ואנ"י)[404], על הקפות שעושין בחג[403].

ג

מצאוני השומרים הסובבים - "השומרים", וכתיב "חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים"[408], אלו מיכאל וגבריאל[407], ולהם **את שאהבה נפשי** וכו'. **הסובבים בעיר** ג' אלו מיכאל וגבריאל[409].

ד

כמעט שעברתי וגו' אל בית אמי ואל חדר הור"תי – תורה י' יותר נגד י' הדברות, לפני ולפנים ששם היו"ד דברות וספר תורה[410], וזהו **הורתי** – תורה.
דבר אחר, **חדר הורתי** – בית המדרש ומקום תורה[411]. **חדר הורתי** אותיות חדרי תורה, גורעין ומוסיפין ודורשין י' של הורתי, תגרע מן תיבתה ותוסיף על תיבת חדר.

---

[395] ואחד אינו מן המנין
[396] שיר רבה
[397] תהלים צב:ג, תהלים קלד:א, שיר ג:א, שיר ג:ח
[398] בראשית רבה יד:ט, דברים רבה ב:לז
[399] שיר א:ז, ג:א, ג:ב, ג:ג, ג:ד
[400] ירושלמי שבת טו:ג
[401] שיר ג:א ב"פ, ג:ב ב"פ, ה:ו, ו:א
[402] ברכות ט.
[403] ויקרא רבה ל:ה, מדרש תהלים כו:ו, פסיקתא דרב כהנא כז:ה, ילקוט נ"ך תשג
[404] נראה ט"ס, כי במדרשים כתוב "ואסובבה את מזבחך ה'" עם שם ה'
[405] תהלים כו:ו
[406] ב' בקרייה
[407] שיר רבה יח:ה
[408] ישעיהו סב:ו
[409] (כאן חסר י"ז בחשבון ונראה שעם האותיות והמלות מכוון החשבון דה"ט)
[410] בבא בתרא יד.
[411] תרגום

בית אמי – בית סנהדרין, בית אומתי[412]. דבר אחר, בית התורה.

ה

השבעתי אתכם בצבאות של מלאכים[413].
דבר אחר, **בצבאות** – ישראל, **באיילות** – צדיקים שרצים וממהרים למצות כאיילות.

ו

מי זאת עולה מן המדבר כתמרות – כשעלו ישראל מן המדבר, היו האומות תמהין ואומרין מי זאת עולה?[416] והיה הענן סובבם[415]. וזהו **כתימרות עשן** – אלו העננים[414].
דבר אחר, **עולה מן המדבר** מן הגליות שנמשל למדבר, שנאמר "המוליכך במדבר הגדול [והנורא]"[417] (וכו').
כתימרות עשן – מהו כתימרות? יהיו מתמררין ועולין כעשן הקטורת[418], כי המלאך מקטיר נפשותיהן של צדיקים[419], וזהו **כתימרות עשן**.
כתימרות – כתי מרות, כתות של מור ואהלות הן צדיקים.
דבר אחר, כתות של מור, וצעקת הגלות – "וימררו את חייהם"[420].
כתימרות – "צדיק כתמר יפרח"[421]. **מקטרת מור ולבונה** – הצדיקים הן קטורת לפני הקב"ה.
כתימרות עשן – זה "מעלה עשן"[423] של קטורת[422].
מור א', **ולבנה** ב', **אבקת** ג' – כנגד ג' אבות[425]. **מכל** – לרבות שבטים[424].
מכל אבקת רוכל – כי נאמר בקטורת "ושחקת ממנו הדק"[426], וזהו **אבקת רוכ**"**ל** ג' אהרן, שהיה מביא הקטורת לפני ולפנים.

[412] ראה תנה דבי אליהו כט, מדרש לקח טוב
[413] ראה תרגום
[414] שיר רבה, ילקוט
[415] ילקוט
[416] ילקוט, תרגום, רש"י
[417] דברים ח:טו
[418] ראה תרגום
[419] מנחות קי.
[420] שמות א:יד
[421] תהלים צב:יג
[422] רש"י
[423] כריתות ו.
[424] תרגום
[425] ילקוט, שיר זוטא, תרגום
[426] שמות ל:לו

מכל אבקת – זה יעקב שנאמר בו "ויאבק"[428], מיכאל נאבק עמו[427], ויכול לעוף בפנים אחד[430] מהלך ת"ק. **מכל אבקת** – מלאך [ב]ק"ת, ר"ל עוף באחת בת"ק מהלך עולם[429].
מקטרת – זו הנשמה שהיא נקטרת למעלה ע"י מיכאל[431] הוא כמו מור ולבונה. **מכל אבקת** – מלאך העף בק"ת הוא המקטיר נפשותיהן.
רוכל גי' אהרן, חשוב כנגד מיכאל, לכך שניהן רמוזין כאן כמו שכתבנו.

ז

הנה מטתו שלשלמה – אבקת רוכל **הנה** אותיות אהרן.
דבר אחר, **הנה מטתו** זה המשכן או המקדש[432]. **ששים גבורים** – ס' ריבוא שבונין המשכן[433].
דבר אחר, כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה[435] וי"ב שבטים הרי ס'[434], וזהו **ששים גבורים**, וזהו כמניין **הנה**.
דבר אחר, **הנה** אמה אורך המקדש[436]. **הנה מטתו** גי' המשכן. ק' יותר כנגד אורך החצר[437]. **מטתו** גי' והמקדש.
ששים גברים גי' אלה ששים ריבוא.
דבר אחר, **ששים גבורים** – אלו ס' אותיות שבברכת כהנים[438]. **סביב לה** – סביב ס' אותיות להגין מן ס' של סטן, כי שלמה היה ירא ועשה שמירה סביב למטתו, וזהו **מפחד בלילות**.

ח

כלם אחזי חרב מלומדי מלחמה – מלחמתה של תורה[439].
מלומדי מלחמה – אלו הלויים המכים בשיר, כך במדרש[440], ולכך במסורת **מלומדי** ב' בקרייה – **מלומדי מלחמה**, "מלמדי שיר" (פסוק הוא בדברי הימים א:כה:ז).

---

[427] ילקוט קלב
[428] בראשית לב:כה, ילקוט, תרגום
[429] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.
[430] ברכות ד:
[431] מנחות קי.
[432] ילקוט, תרגום, תנחומא נשה ט, במדבר רבה יא:ג, רש"י כאן, רש"י שיר א:טז
[433] רש"י
[434] שיר זוטא, מדרש לקח טוב
[435] תענית ד:ב
[436] מלכים א:ו:ב
[437] שמות כז:יח
[438] שיר רבה, ילקוט, תרגום
[439] ילקוט, שיר זוטא, תרגום, מדרש לקח טוב, רש"י
[440] ליתא לפנינו

איש חרבו על ירכו – זו המילה שהוא אצל הירך[442], וכתיב "חרבות צורים"[441].
דבר אחר, **איש חרבו על יריכו** זה שם המפורש. **חרבו** גי' רי"ו, וכן אותיות בשם של "ויסע"[444], וזהו שנאמר "וחרב פיפיות בידם"[443] כמניין וחרב.
דבר אחר, **חרבו על ירכו** גי' תלמיד חכם[445]. **חרבו** זו תורתו.
מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו גי' קריאת שמע[447]. וכן "חרב פיפיות בידם"[446] – זו קריאת שמע[448]. **כלם** אחזי אותיות מלאך.
חרב חרבו – ב' בפסוק, ב' תורות.

ט

אפריון כמו פוריא – מטה[449].
אפריון – בית המקדש[450].
דבר אחר, **אפריון** – הארון[451].
דבר אחר, המשכן[454] לשון **אפריון**[453] נמטייה לרבי שמעון[452]. **אפריון** אותיות פאר ניו, פרי ארון, אפר יון.
מעצי הלבנון – "עצי" הן צדיקים[455].
דבר אחר, **אפריון** נדרש במדרש על בריאת העולם[456].
אפריון עשה לו ס"ת נוה.
אפריון עשה כו' – כל סופי תיבות גי' עולם.
אפריון עשה כו' – ר"ת וס"ת גי' בירושלים[457].

[441] יהושע ה:ב-ג
[442] ילקוט, תרגום, שיר רבה ג:ז
[443] תהלים קמט:ו
[444] שמות יד:יט-כא, ראה רש"י סוכה מה.
[445] ררה רש"י סנהדרין ז:
[446] תהלים קמט:ו
[447] עם ו' (המלות, ואחד אינו מן המניין)
[448] ברכות ה.
[449] ראה מועד קטן כה.
[450] תרגום, שיר רבה ג:י:ג, במדבר רבה יב:ד, מדרש לקח טוב
[451] שיר רבה ג:י:ב, שיר זוטא, במדבר רבה יב:ד
[452] "אפרין נמטייה לרבי שמעון" (בבא מציעא קיט.) "אפריון - חן שלנו" (רש"י)
[453] שיר רבה ג:י:א, במדבר רבה יב:ד
[454] שיר רבה, רש"י
[455] ראה משלי יא:ל, תהלים צב:י:ג
[456] שיר רבה ג:י, ילקוט, מדרש לקח טוב ג:י
[457] ואחד אינו מן המנין

ו

עמודיו עשה כסף – כוסף וחומד.

עמודיו – עמודי המשכן[459] או עמודי הארון[458].

דבר אחר, **עמודיו** – "שרפים עומדים"[460].

דבר אחר, ע' סנהדרין ותלמידי חכמים, **עמודיו עשה** ר"ת ע' ע' סנהדרין.

עמודיו עשה כסף ס"ת וה"פ, גי' מלאך.

רפידתו זהב זו הכפורת[461].

דבר אחר, **רפי דתו** כתיב, רפוי דתו – "ולכל בשרו מרפא"[463], היא התורה[462]. **רפידתו** אותיות פרי דתו.

רפידתו גי' כפרת, זו הכפרת שהיא של זהב.

מרכבו – אלו הכרובים, שהכל עשו כנגד המרכבה של מעלה, וכתיב "ולתבנית המרכבה [ה]כרובים"[464] – שנים פורחים. **מרכבו** אותיות מכרוב אותיות כרוב(י)ם.

דבר אחר, **מרכבו ארגמן** – ד' שרים שסביב הכבוד לד' רוחות, מיכאל גבריאל רפאל אוריאל[467], ויש מקומות שנקרא נוריאל[466], הרי **ארגמן**[465].

הנעלם של **ארגמן** גי' לירושלים[468].

תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים – נפשות צדיקים שתחת כסא הכבוד[469], והן **בנות ירושלים**

י"ב תיבות בפסוק – י"ב מלאכים סביב הכבוד – י"ב שבטים.

פסוק זה ראשו וסופו **עמודיו ירושלים** – עם, מדבר בעם ישראל.

יא

צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה – צאנה נפשות הצדיקים ממחיצתם. **וראנה** זיו שכינה של הקב"ה **במלך שלמה** – במלך הקב"ה שהשלום שלו[470]. **בנות ציון** – נשמות.

[458] שיר רבה, תרגום, בבא בתרא יד.
[459] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, בראשית רבה יב:ד
[460] ישעיהו ו:ב
[461] שיר זוטא, מדרש לקח טוב, רש"י
[462] אבות ו:ז, ערובין נד.
[463] משלי ד:כב
[464] דברי הימים א:כח:יח
[465] ר"ת אוריאל, רפאל, גבריאל, מיכאל, נוריאל
[466] אוצר מדרשים – סדר גן עדן, זוהר פנחס רכו.
[467] בראשית רבה ב:י
[468] (נ"ל אל"ף רי"ש גימ"ל מ"ם נו"ן הנעלם מזה בגי' ירושלים. דה"ט)
[469] שיר זוטא, מדרש לקח טוב, ראה שבת קנב:
[470] שיר רבה, ילקוט, שבועות לה:

דבר אחר, **צאינה וראינה** לית. **צאנה** אותיות הצאן, **וראנה** אותיות הנורא, **וראנה** אותיות נהורא, וכתיב "נהורא עמיה שרי"[471], **וראנה** אותיות הן אור, **בנות ציון** המצויינות במצות[473], **בעטרה שעטרה לו אמו** – בעטרה זה המשכן[472], שהיה מעוטר בזהב ובכסף וכו'.

דבר אחר, בית המקדש.

דבר אחר, **בעטרה** – זו היא התפלה שהיא עטרה להקב"ה[474]. **בעטרה** א' **שעטרה** ב' – ב' חובה ליום[475], והן י"ח כמניין **לו**, וזהו **שעטרה לו אמו** – אומתו, **ביום** – כלומר ביום אחד כן בכל יום.

דבר אחר, **בעטרה** ב' **עטרה** ב' תפילות. **שעטרה לו** – לדרוש כך **שעטרה** אותיות ט' עשרה, הן י"ט ברכות בתפילה.

שעטרה לו – ל"ו צדיקים[476].

ביום חתונתו – במשכן[479], **וביום שמחת** – בבית המקדש[478], **חתנתו** גי' בבית המקדש[477]. **שמחת** גי' ציון וירושלם.

ביום חתונתו – בעולם הזה, **וביום שמחת לבו** – לעולם הבא.

דבר אחר, **ביום חתונתו** – לעתיד יהיה כחתן, וישראל ככלה[480].

פרק ד

א

הנך יפה [**רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד**] (וגומר) **לצמתך** – מדבר בכהן גדול שמזכיר השם ביום הכיפורים. **הנך** אותיות כהן, **מבעד** – כד"א "וכפר בעדו ובעד ביתו"[481], **לצמתך** – ביום צום.

[471] דניאל ב:כב
[472] שיר רבה, ילקוט, רש"י, שמות רבה נב:ה, תנחומא ישן פקודי ח, ילקוט תיז
[473] שיר רבה, ילקוט, רש"י
[474] שמות רבה כא:ד, מדרש תהלים יט:ה, ילקוט תו
[475] ברכות כז:
[476] סוכה מה:, סנהדרין צז:
[477] ואחד אינו מן המנין
[478] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב, ראה תענית ד:ח
[479] שיר רבה
[480] ילקוט, שיר זוטא, מדרש לקח טוב
[481] ויקרא טז:ו

דבר אחר, **מבעד** אותיות בם עד – הקב"ה עד בישראל. **לצמתך** גי' תפילין. וזה שסמך לו **שערך** – לשון שיער, על השיער הם[482]. **צמתך** בא"ת ב"ש היאל אותיות אליה – אליהו הנביא.

דבר אחר, **לצמתך** בא"ת ב"ש אלהיך – ועל יחודו אתם מומתים וצמותים ונהרגים, וזהו **לצמתך** – נצמתים.

דבר אחר, **מבעד לצמתך שערך** – כמו שנאמר "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין"[483], וזהו **מבעד לצמתך** – נראה שערך.

מהר גלעד – הר הבית, הר שהוא גל "עדי עד"[484], וזהו **גלעד**.

ב

שניך כעדר הקצובות – שיניך[486], שיני נייך, סנהדרין[485].

שינייך – מה השן אוכלת אף המזבח שורף הקרבנות. **כעדר הקצובות** – התמידין שהן קצובין – "את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים"[487]. **הקצובות** גי' אחד בבקר ואחד בערב[488].

דבר אחר, **כעדר הקצובות** – ישראל נמנין לדבר מצוה, כ"ד משמרות כהונה וכ"ד משמרות לויה[489]. **כעדר הקצובות** ס"ת ת"ר, הן ת"ר אלף, וזהו **הקצובות** – כך מנינם.

כעדר הקצובות גי' אלו הן הנשמות[490], **שעלו מן הרחצה** ר"ל טובלין.

הקצובות שעלו מן ר"ת משה, מנה וקצב את ישראל.

דבר אחר, **שעלו מן הרחצה** – בנות ישראל עולות מן הטבילה. **הקצובות** – מונים ז' נקיים וקוצבות בקצב – "וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר"[491].

דבר אחר, הנשמות לאחר שסובלין דינן, מרחיצין אותן ומלבישין אותן ובאות לפני השכינה.

---

[482] מסכת תפילין א:י, מכילתא דרשב"י יג:ח
[483] זבחים יט, ערכין ג:
[484] תהלים קלב:יד, ראה שיר רבה ד:ד, מדרש לקח טוב
[485] נראה דצ"ל "שניך" גי' סנהדרין (ואחד אינו מן המנין), שיר רבה ד:ד:ז
[486] ראה מדרש לקח טוב
[487] במדבר כח:ד, שיר רבה ד:ד:ו
[488] (ואחד אינו מן המניין)
[489] שיר רבה ד:ד:ה
[490] חסר י'
[491] ויקרא טו:כח
[492] תהלים עב:טז, כתובות קיא:
[493] זכריה יד:ד

דבר אחר, "ונבקע הר הזתים מחציו"[493], ודרך אותה בקיעה יעלו המתים ויחיו[492], וזהו **כעדר הקצובות. שעלו מן הרחצה** אותיות מן הר חצה – ר"ל מן ההר שחצה לשנים.
דבר אחר, **מן הרחצה** אותיות מנהר חצה – במדבר הנהר נחצה לכמה פלגים, לכל דגל וכל שבט[495], והיו בנות ישראל טובלות בו. וכן בנהר העתיד לצאת מבית המקדש[494] יהיה נחצה[497] שנאמר "חצים אל הים הקדמוני [האחרון]"[496] (וכו'), ויהיו טובלות בו שנאמר "מקור נפתח... לחטאת ולנידה"[498].
דבר אחר, **כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה** – מן ה' רחצה, ר"ל מן ה' רחיצות – ה' טבילות שכהן גדול טובל ביום הכפורים[499].
שכלם מתאימות ושכלה אין בהם – שכלם מתאימות סביב הר סיני לקבל התורה[500], והיו נטהרין ורוחצין[501] כדי לקבלה בטהרה, וזהו **שעלו מן הרחצה ושכלה אין בהם**, לא היו בהן בעלי מומין[502].
דבר אחר, ביום הכפורים ישראל רוחצין קודם וטובלין[503] כמלאכים **שכלם מתאימות** בתפילה[504].
ושכלה אין בהם – אלו השבטים, **ושכלה** גי' שבטים.
אין בהם אותיות נביא – אין ביזוי ושיכול בנביאים.
ושכלה אין בהם – בישראל, "ואותך לא אעשה כלה"[505].

ג

כחוט השני שפתותיך – זה אברהם שאמר "אם מחוט ועד שרוך נעל"[506].
דבר אחר, **כחוט** – זה חוט שהיה חוגר באמצע המזבח. **השני** לשון אדום, כי חוט מפסיק בין דמים העליונים לדמים התחתונים[507], וזהו **השני**.

[494] יואל ד:יח, זכריה יד:ח, שקלים ו:ג
[495] תנחומא קדושים ז, ילקוט נ"ך תקסז, מדרש אגדה ויקרא יט:כג
[496] זכריה יד:ח
[497] פרקי דרבי אליעזר נא, ילקוט נ"ך שפג
[498] זכריה יג:א
[499] יומא ג:ג
[500] ראה רש"י שמות יט:ב
[501] שמות יט:י, ראה הלכות מקואות א:ב
[502] ילקוט, מכילתא שמות כ:יד. וכן כתוב בהרבה מדרשים על "ומום אין בך" (שיר ד:ז)
[503] זוהר פנחס ריד:
[504] תפילת יוצר אור, רש"י ישעיהו ו:ג
[505] ירמיה מו:כח
[506] בראשית יד:כג, ילקוט
[507] שיר רבה ד:ד:ז, ילקוט, מדות ג:א

סנהדרין קטנה בגי' כמניין **חוט**[508].

השני גי' שס"ה, כנגד שס"ה לאוין ושס"ה ימים בשנה.

דבר אחר, **השני** לשון לימוד כמו "ושננתם"[509]. **שפתותיך** בגי' מקרא משנה תלמוד.

ומדברך נאוה – היו נאים במדבר כשהיו חונים דגלים דגלים, וזהו **ומדברך נאוה**.

דבר אחר, אפילו כשירושלים שממה כמדבר אפילו הכי **נאוה** הוא – אין הקדושה זזה משם[510].

דבר אחר, **ומדברך נאוה**, **ומדברך** – במ' יום דבורך **נאוה**, שקיבלו התורה ואמרו נעשה ונשמע.

דבר אחר, **ומדברך** – "משה ידבר והאלהים יעננו בקול"[511].

דבר אחר, **ומדברך נאוה** – נהוגיך יפה, תרגום של "וינהג"[512] – "ו(י)דבר". מנהגים נאים לישראל – הולכים לבתי כנסיות ואומרים קדיש וברכו וקריאת שמע ותפילות.

דבר אחר, **ומדברך נאוה** – דיבור[513], התורה והתפילה. **ומדברך נאוה** – "הטיבו (את) [כל] אשר דיברו"[514].

כפלח הרמון רקתך – ריקנים שבך מלאים מצות כרימון[515].

דבר אחר, **כפלח** – זה כהן גדול העובד ופולח פולחן בפעמונים ורמונים, וזהו **כפלח הרמון**. **פלח** גי' כהן גדול. כהן הדיוט לובש ד' בגדים וכהן גדול לובש כפול שהן ח', וזהו **כפלח** – כפל ח'. **הרימון** – מלא כרימון. דבר אחר, "פעמון ורימון"[516].

דבר אחר, **כפלח הרימון רקתך** זש"ה "צדיק כתמר יפרח"[517], ככף תומר שהוא לח ונוטלים לולב לח ולא יבש וד' מינים לחים[518], **כפלח** אותיות כף לח – "כפות תמרים"[519], **הרימון** – מלאים מצות כרימון[520].

כפלח הרימון רקתך בגי' לשכת (ה)גזית[521].

---

[508] סנהדרין א:ו

[509] דברים ו:ז, ראה מדרש לקח טוב

[510] תנחומא משפטים ד, תנחומא ישן שמות י, שמות רבה ב:ב, מדרש תהלים יא:ד, ילקוט נ"ך קצה

[511] שמות יט:יט

[512] בראשית לא:יח, שמואל א:כג:ה, תהלים עח:כו

[513] מדרש לקח טוב, רש"י

[514] דברים ה:כה

[515] שיר רבה, ילקוט, רש"י, ברכות נז.

[516] שמות לט:כו

[517] תהלים צב:יג

[518] ויקרא כג:מ

[519] סוכה ג:א-ה

[520] משמע שכאן מדובר על צדיקים

[521] (ואחד אינו מן המנין. דה"ט)

[הרמון] **רקתך מבעד לצמתך** בגי' ריקנים שבך מלאים מצות כרימון[522].

ד

כמגדל דוד – זה בית המקדש[525], **כמגדל דוד** בגי' מאה אמה[524] היה[523]. **כמגדל דוד** ר"ת כ"ד, שם היה כ"ד משמרות[526].

דבר אחר, **כמגדל דוד צוארך** – עתידין להיות ישראל ארוכים כגובה בית המקדש ק' אמה[528], וזהו **כמגדל דוד צוארך**, וכתיב "בנותינו [כזויות] מחוטבות תבנית היכל"[527].

דבר אחר, **צוארך** – מה צוארך בגובה, אף בית המקדש בגובה[529]. **בנוי לתלפיות** – מהו בנוי? בנוי לתפארה. **לתלפיות** – שכל פיות באות שם לתפלה[530]. **לתלפיות** אותיות לתפילות. דבר אחר, תל היא ושממה, ועתיד להתייפות[531].

דבר אחר, **לתלפיות** – לחיבור – "מחברת"[532] תרגום "בית לופי", כלומר "כעיר שחברה לה"[534] – ירושלים העליונה והתחתונה[533]. וזהו **בנוי** – כמו ירושלים העליונה הבנויה.

דבר אחר, **לתלפיות** כמו "מלפנו מבהמות (ה)ארץ"[535] – הכל לומדין מאותו מגדל אומנות בנינים.

אלף המגן תלוי עליו – זה אברהם – "אנכי מגן לך"[536].

דבר אחר, **אלף המגן** – סנהדרין – "החרש והמסגר אלף"[537].

המגן – להגין בפני צ"ח תוכחות[538] כמניין **המגן**, ולהגין בפני חץ. **המגן** אותיות גהנם – להגין בפני גהנם.

המגן – ה' מגן, ה' חומשי תורה מגן. **המגן** – הם גן, הם ג"ן פרשיות שבחומש, בראשית נח לך לך וכו', ג"ן.

[522] חסר ב', ויכולים להוסיף המילים ואחד אינו מן המנין
[523] ואחד אינו מן המנין
[524] מלכים א:ז:ב
[525] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב
[526] תענית ד:ב
[527] תהלים קמד:יב
[528] בבא בתרא עה.
[529] שיר רבה, מדרש לקח טוב
[530] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב, ברכות ל.
[531] ילקוט
[532] שמות כו:ד
[533] תענית ה.
[534] תהלים קכב:ב
[535] איוב לה:יא, רש"י כאן
[536] בראשית טו:א, שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, מדרש לקח טוב
[537] מלכים ב:כד:טז
[538] תנחומא נצבים א, רש"י דברים כט:יב

תלוי – ג' בקרייה "אלף המגן תלוי", "קללת אלקים תלוי"[539], "והנה... אבשלום תלוי בְּאֵלָה"[541], קרי ביה "תלוי בְּאֵלָה" – "ארור מקלה אביו"[540] וזהו "קללת אלקים".
אלף המגן תלוי עליו – אלף המגן למוד[542] **עליו** – סנהדרין, ב' סנהדרין קטנה היו בירושלים[545], הרי כמניין עליו[544]. **כל שלטי** – שלטים בגבורת תורתן – הסנהדרין[543].

ה

שני שדייך – נשיא ואב בית דין.
שני שדיך גי' אלו הם משה ואהרן[546].
שני שדייך – שני משיחים[547].
כשני עפרים – יהושע וכלב.
תאמי צביה חסר[548] ו' – ו' שסדרו את התלמוד זוגות זוגות כמשה ואהרן – ר' ור' נתן, ר' חייא ור' אושעיה, רבינא ורב אשי, הרי ו'.
דבר אחר, **כשני עפרים** – משה ואהרן[549], והן **תאמי צביה** – לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה[550].
תאמי גי' תנא – תנאים.
הרועים בשושנים – יש בשיר השירים שושנת[553], (ב)[כ]שושנה[552], שושנ[ים](ה)[551], (כ)[ב]שושנים[554] – ח', תדרוש כך – ש"ו שנה, הרי ג' מאות ושש שנים כך ש"ו שנה. ש"ו שנה ח' פעמים, כולך כ"ד מאות ומ"ח שנה, כך מבריאת עולם עד מתן תורה.

---

[539] דברים כא:כג
[540] דברים כז:טז
[541] שמואל ב:יח:י
[542] כמו "אם היה כהן או עני למודים לאכל אצלו" (דמאי ד:ד)
[543] רש"י
[544] (נ"ל פירושו סנהדרי גדולה עם ב' סנהדרין קטנה הם כמניין עליו [ואחד אינו מן המנין], ונראה להגיה וב' סנהדרין כו'. דה"ט)
[545] סנהדרין יא:ב, סנהדרין פח:
[546] (נ"ל ואהרון מלא... ויצא החשבון מכוון כי אחד אינו מן המניין דה"ט). שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, תנחומא שמות יב, שמות רבה א:לה, מדרש לקח טוב, רש"י
[547] תרגום
[548] נראה דצ"ל מלא
[549] תרגום
[550] שיר רבה, ילקוט, מכילתא יב:א, רש"י
[551] שיר ה:יג, ו:ב
[552] שיר ב:ב
[553] שיר ב:א
[554] שיר ב:טז, ד:ה, ו:ג, ז:ג

ו

עד שיפוח היום – זה היה בימי אברהם שנאמר "פתח האהל כחם היום"[555], וזהו **שיפוח היום**. **ונסו הצללים** – באותה שעה נגלית עליו שכינה[556] ופמליא של מעלה, שנאמר "וירא אליו"[558]. וזהו **אלך לי אל הר המור** – זה אברהם[557]. **אל גבעת הלבונה** – זה שרה, המבשר אותה על אודות יצחק[559].

דבר אחר, **אלך לי אל הר המור** – הר המוריה[560], מקום שהשכינה תבא שמה לעתיד. **אל גבעת הלבונה** – מקום מוקטר לבונה וסמים[561]. **אל גבעת הלבנה** גי' בירושלים.

דבר אחר, לגן עדן. הר גבעה – אברהם ושרה[562].

דבר אחר, **הלבונה** – מקום המלבין לעוונות ישראל[563]. **הלבונה** – גדולה כלבנון. **הלבונה** – וכתיב "קח לך לבינה... וחקות עליה עיר את ירושלים"[564].

אל הר המור אל גבעת הלבונה ר"ת בגי' ך', זה אברהם שהיה (כ"ב) [בכ'] דורות[565].

ז

כלך יפה – זה אברהם שהיה בדור כ'[566], לכך הפסוק מתחיל ומסיים בכ', כ' דורות.

דבר אחר, **כלך יפה** – מתחיל ומסיים בכ', הן מ' יום קידוש מתן תורה[567], וכתיב **ומום אין בך**, לא היה בהן בעלי מומין[568].

דבר אחר, **כלך** גי' ע', "ע' נפש"[569] – כלם צדיקים.

כלך – ע' זקנים, **ומום אין בך** – בסנהדרין[570].

כלך – כ' דברות לך.

כלך יפה – מתחיל ומסיים בכ', מניניי ישראל "מבן עשרים שנה ומעלה"[571].

---

[555] בראשית יח:א, שיר רבה, ילקוט

[556] בבא מציעה פו:, רש"י בראשית יח:א

[557] שיר רבה, שיר זוטא

[558] בראשית יח:א

[559] בראשית יח:י

[560] ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב

[561] ילקוט, תרגום, בראשית רבה נה:ז

[562] ילקוט

[563] מדרש לקח טוב, יומא לט:

[564] יחזקאל ד:א

[565] אבות ה:ב

[566] אבות ד:ב

[567] שמות כד:יח, מנחות צט:

[568] שיר רבה, ויקרא רבה יח:ד, במדבר רבה יג:ח

[569] שמות א:ה

[570] ילקוט, יבמות קא, קדושין עו:, סנהדרין לו:

[571] שמות ל:יד, לח:כו; במדבר א ט"ו פעמים, יד:כט, כו:ב, כו:ד, לב:יא; עזרא ג:ח; דברי הימים א:כג:כד

יפה ג' דניאל – בתפילה.
ומום אין בך – ביעקב אבינו[572].
כלך יפה רעיתי ומום אין בך[574], **ומום אין בך** – [573]שני חיי אברהם.
רעיתי ומום אין ר"ת אור – "בית יעקב לכו ונלכה באור ה'"[575].
רעיתי ומום אין בך אותיות ראובן, לא היה חייב באותה מעשה – "וישכב את בלהה"[576].
אין בך – נביא[577].
כולם צדיקים[579] **ומום אין בך** – יעקב ובניו[578], ויעקב היה בב"ך דורות.
דבר אחר, **ומום אין בך** – בתורתך[580], כ"ב אותיות.
דבר אחר, בס' ריבוא מעט יותר כמניין **אין**.
ומום אין בישראל שיקבלו כ' דברות[581], **אין בך** – אותיות באנכי, שקבלתם "אנכי".

ח

"אין בך" אותיות נביאך. **אתי מלבנון כלה** – "אין בך". כיון ש"מום אין בך", נביאך **תשורי** – אותיות שירות, כשיגיעו להרי **אמנה** יאמרו שירה[582], **תשורי** לעשות שירות.
תשורי אותיות יתושר – לי בשרות **מראש אמנה** – אברהם[583], ראש המאמינים שנאמר "והאמין בה'"[585]. **אמנה** ג' בקרייה "הלא טוב אמנה"[584], "אנחנו כורתים (ברית) אמנה"[587], **תשורי מראש אמנה**. אברהם **מראש אמנה**, ו"נעמן גר תושב היה"[586], וזהו "הלא טוב אמנה", לא רצה לעבוד ע"ז מעתה[588]. **תשורי מראש אמנה** ר"ת אמת – אמת אמנה.
ממעונות אריות – הן אומות, אריות נמרים לשון רבים, הן ד' מלכיות[589].

[572] שבת לג:, בראשית לב:יח
[573] בגי'
[574] שיר זוטא
[575] ישעיהו ב:ה
[576] בראשית לה:כב
[577] לקמן "אין בך" אותיות נביאך. ואולי אין מום ויש נביא – הושע (בראשית רבה פב:יא)
[578] שיר רבה, ויקרא רבה לו:ה
[579] נ"ל פירוש על "כלך יפה"
[580] ראה תהלים יט:ח
[581] שיר רבה, ילקוט, ויקרא רבה יח:ד, במדבר רבה יג:ח
[582] ילקוט, ראה סנהדרין צא:
[583] ילקוט
[587] נחמיה י:א
[584] מלכים ב:ה:יב
[585] בראשית טו:ו, שיר רבה, מדרש לקח טוב
[586] ניטין נז:, סנהדרין צו:
[588] ראה רש"י
[589] ילקוט, מדרש לקח טוב

ט

לבבתני (**אחותי כלה**) – ב' בפסוק, ב' פעמים[590] אומרים קריאת שמע, וכתיב "על לבבך"[591]. וזה שנאמר **באחת מעיניך** – באחת קרי, באחד כתיב – קריאת שמע שיש בה "ה' אחד"[592].

דבר אחר, **לבבתני** – תפילה בכל לב[594]. ב' **לבבתני** – ב' תפלות חובה ליום[593].

באחד ענק מצורניך – זה אברהם, וכתיב "האדם הגדול בענקים"[595].

י

מה יפו דודיך אחותי כלה – מ"ה צדיקים[596]. **מה יפו** א', **מה טובו** ב' – בב' עולמות.

וריח שמניך ג' אברהם יצחק ויעקב.

מכל בשמים – טובים דברי תורה מכל בשמים.

דבר אחר, **מכל בשמים** – חביבין תשובות ותפילות של ישראל משל מלאכים[597], וזהו **וריח שמניך מכל בַּשָּׂמִים**.

יא

נפת תטופנה – פסוק זה ראשו וסופו נ', כנגד נ' שערי בינה[598].

שפתתיך כלה ג' הם המה משיח בן דוד ומשיח בן אפרים[600], ובמדרש דרשו עליהם[599].

נפת תטופנה ב', "כי נפת תטפנה שפתי זרה"[601], הן מינים המהפכים תורה למינות. **נפת תטופנה שפתותיך כלה** בדברי תורה[602].

דבר אחר, **תטופנה** – אלו דברי נבואה כמו שנאמר "אל תטיפו"[603].

נפת... דבש וחלב – נפת א', דבש ב', וחלב ג' – התורה שהיא משולשת. **נפת דבש** (ו)**חלב** ג' דברי תורה[605], מ"ט יותר כנגד שנדרשת מ"ט פנים[604].

---

[590] שיר רבה
[591] דברים ו:ו
[592] דברים ו:ד
[593] ברכות כז:
[594] תענית ב.
[595] יהושע יד:טו, רש"י כאן
[596] ראה מדרש לקח טוב, חולין צב.
[597] חולין צב.
[598] ראש השנה כא:
[599] שיר זוטא, סוכה נג, תנחומא בראשית א, וראה מדרש לקח טוב
[600] ואחד אינו מן המנין, ילקוט
[601] משלי ה:ג
[602] ילקוט, רש"י
[603] מיכה ב:ו, שיר רבה
[604] מדרש תהלים יב:ג, ויקרא רבה כו:ב, תנחומא חוקת ד, פסיקתא דרב כהנה ד
[605] ילטוט

נפת... דבש וחלב ס"ת שבת, ג' כנגד ג' סעודות.
וריח שמניך (שלמותיך) – יהיו תחת **שלמותיך**, שלא לפרסם[606].
דבר אחר, **וריח שלמותיך** כריח הגן[607].
מתי מדבר היו בגדיהן עליהן ומעלין ריח טוב? חזנהו דהוו גני אפרקדייהו כמאן דמיבסמי[608].
כריח לבנון – וכתיב "וריח לו כלבנון"[609], כבית המקדש.
ריח ל' אותיות לריח – הקטורת היה הולך[610].
לריח שלמותיך – בגדי הצדיקים בגן עדן[611].
שלמותיך – בגדי כהונה[612].

יב

גן נעול – זו גן עדן או עולם הבא[613].
דבר אחר, **גן נעול** – אלו הבתולות והבעולות והזכרים[614]. **נעול** גי' יוסף – נעל עצמו מן הערוה[615].
גן נעול מעין חתום – פלוגתא דרב ולוי בדמי טומאה ובדמי טהרה, אם מעין אחד או שני מעיינות[617]. **גל** דכתיב "ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה"[616] כמניין **גל**.
כתיב **גן** וכתיב **גל**, הרי כאן הסיפור של ימי יולדת נקבה – **נעול מעיין**.
מעיין – אותו עולם, זה עולם הבא.
מעיין חתום – הקץ שנאמר סתום וחתום דבר[618].
דבר אחר, **מעין חתום** גי' בארבעים סאה[619], שהיא טובלת.

[606] אולי כוותנו בפשט, צניעות (ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב). או שלא לפרסם בדברי תורה (בבא מציעא כג:), או בענין בית המקדש (מלכים ב:כ:יג-יד)
[607] שיר רבה, סנהדרין לז.
[608] בבא בתרא עג:-עד.
[609] הושע יד:ז
[610] תמיד ג:ח, יומא לט:
[611] זוהר נח סו.
[612] תרגום, רש"י
[613] תרגום
[614] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב
[615] שיר רבה
[616] ויקרא יב:ד
[617] נדה לה:
[618] "סתום הדברים וחתום" (דניאל יב:ד), או "סתמים וחתמים הדברים" (דניאל יב:ט)
[619] (נ"ל להגיה גי' כו' וזה הוא במי מקוה בארבעים סאה. דה"ט)

יג

שלחייך פרדס רמונים ר"ת שפר - **שלחיך פרדס** שפר - נאים והדורים.

דבר אחר, **שלוחיך**[620] הם ב**פרדס רמונים** - שליח צבור הגון, וזהו **שלוחיך**.

דבר אחר, **שלוחיך** - הם משה ואהרן[621], הנביאים או כהנים, המקריבים בעד ישראל, וזהו **שלוחיך**.

דבר אחר, **שלוחיך** - זה אליהו הנביא[622] או המשיחים.

דבר אחר, **שלחיך פרדס רמונים** - זו הקטורת[623], "פיטום הקטורת, הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה"[625], הרי פ"ר[624] מנים. "מור וקציעה נרד וכרכום משקל ט"ז ט"ז [מנה], קשט שנים עשר, וקלופה שלשה, וקנמון ט'"[626], הרי כמניין[628] מנים של הקטורת. **פרדס רימונים** ס"ת סם - "קח לך סמים"[627].

עם פרי מגדים - ארץ ישראל שבה היא הכל[630], **עם פרי** ג' ת', כנגד ת' פרסה[629].

עם פרי מגדים ס"ת מים, כי מימי הבאר במדבר מצמחים להן אילנות ופירות[631].

שלחיך - בזה הפסוק יש ד' דברים ובפסוק שאחריו ח' דברים הרי י"ב, כנגד י"ב שבטים[632].

יד

עם נרדים נרד ר"ת ענן, הענן במדבר היה מלא ריח. **נרד וכרכום קנה וקנמון** - הכל כמו שכתבנו[633].

נרדים ב' **נרד** ג' - התורה משולשת או כהנים לוים וישראלים.

טו

מעין גנים באר... ונזלים - התורה משולשת[634].

---

[620] שיר רבה, ילקוט

[621] ילקוט

[622] שיר רבה

[623] ילקוט, שיר זוטא, במדבר רבה יג:כ

[624] "פרדס רמונים" ר"ת פ"ר

[625] כריתות ו.

[626] כריתות ו.

[627] שמות ל:לד

[628] שלחיך בגי' שלש מאות ששים ושמונה

[629] זוהר קדושים פד., מדרש דרש לפטירת משה רבינו ע"ה, וראה מגילה ג.

[630] ראה קהלת רבה ב:ה

[631] שיר רבה

[632] מדרש לקח טוב

[633] אולי על הריח בשמים שבענן או על מה שכתב "ארץ ישראל שבה היא הכל" וראה במדבר רבה יג:כ

[634] מעין גנים א', באר מים חיים ב', ונוזלים מן לבנון ג'

מעין גנים באר [**מים חיים**] (וכו') – במדבר[635]
דבר אחר, נהרי גן עדן[637], ונהר שיצא מבית קדשי קדשים[636].
"גל" א' "מעין" ב'[638] **מעין** ג' **באר** ד' **ונוזלים** ה', כנגד ה' חומשי תורה. ואם תחשוב "שלוחיך"[639] הרי ו', כנגד ו' סדרי משנה, או תחשוב **ונוזלים** לשון רבים, הרי ו'.
באר מים – אברם באותיות, בזכות אברהם שאמר "יקח נא מעט מים"[640].
באר – לבאר תורה[641].
ונוזלים מן לבנון – מבית המקדש, "ומעיין מבית ה' יצא"[642].
דבר אחר, **מן לבנון** – מגן עדן[643].
דבר אחר, הכל על התורה – "באר מים חיים"[644].
דבר אחר, **ונוזלים** – מה שנתנבאו הנביאים, וזה **נוזלים** – הכל מבית המקדש קבלו[645], וזהו **לבנון**. **ונוזלים** גי' אל הנביאים.
באר מים חיים – רמ"ח מצות עשה. **נוזלים מן לבנן** גי' שס"ה – מצות לא תעשה, **ונוזלים מן לבנון**.

טז

עורי צפון ובואי תימן – אלו גליות[647] – "אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי"[646].
עורי צפון ר"ת עץ – לולב מעלה ומוריד מוליך ומביא[648] צפון ודרום.
ובואי תימן – ובואי ד' בקרייה, "ובאי שכבי עמו"[650], "ובואי אל המלך"[649], "ובואי בחשך"[651], וכולן על תשמיש המטה. "ובאי אל המלך" – כי בת שבע קינחה בי"ג מפות כי

[635] במדבר כא:יז
[636] יואל ד:יח, זכריה יד:ח, שקלים ו:ג, מדרש לקח טוב
[637] בראשית ב:י-יד
[638] לעיל פסוק יב
[639] לעיל פסוק יג
[640] בראשית יח:ד, מכילתא יג:כא, תנחומא וירא ד, בראשית רבה מח:י, שכל טוב, ועדיין היה שמו אברם
[641] ראה דברים כז:ח, שיר רבה
[642] יואל ד:יח, מדרש לקח טוב
[643] תהלים קד:טז ורש"י שם, בראשית רבה טו:א,
[644] בראשית כו:יט, ברכות נו:
[645] ראה שיר זוטא, בבא בתרא יב:
[646] ישעיהו מד:ו
[647] שיר רבה, ילקוט
[648] סוכה לח:
[649] מלכים א:א:יג
[650] בראשית יט:לב
[651] ישעיהו מז:ה

שמשה מטתה[653]. "ובואי חשך" – שכבי עמו, מאפיל בטליתו ומשמש[652]. "ובאי שכבי".
עורי צפון ובואי תימן – לעולם יתן מטתו בין צפון לדרום[654].
הפיחי גני – ריח גן עדן.
דבר אחר, **עורי** – עורי המתים, תבא הרוח מצפון ותימן בתוך המתים, וזהו **הפיחי גני**, כמו שנאמר "מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה"[655]. וזהו **הפיחי** – יחי המת, וזהו "ופחי בהרוגים האלה ויחיו" וזה **הפיחי** – יחי.
דבר אחר, **עורי צפון ובואי תימן** – זה רוח הקדש **הפיחי**. **הפיחי** בנביאים, וזהו **גני** גי' נביא.
יזלו בשמיו – דברי תורה. **יזלו** גי' גן – החומש ג"ן פרשיות.
דבר אחר, **בשמיו** גי' משיח, **יבא דודי לגנו** – לבית משכבו ומקדש, **ויאכל פרי מגדיו** – יקבל קרבנות[656]. ובית שני עמד **ויאכל פרי מגדיו** גי' תך, כך עמד בית שני.

פרק ה

א

באתי לגני אחותי כלה – למשכן ולמקדש[657]. דבר אחר, לבתי כנסיות ולבתי מדרשות.
באתי – בא ת"י, זמן בית ראשון עמד ת"י שנה. **לגני** – הן היו סנהדרין גדולה וקטנה כמניין **לגני**.
לגני – לגן עדן.
אריתי א', **אכלתי** ב', **שתיתי** ג' – כנגד מקרא משנה תלמוד, או תורה נביאים כתובים, דבר אחר, ג' תפילות או קרבנות.
מורי א', **בשמי** ב', **יערי** ג', **דבשי** ד', **ייני** ה', **חלבי** ו', כנגד "זאת התורה לעולה (כו') [למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים] ול[זבח ה]שלמים"[658] ו'. דבר אחר, כנגד ו' סדרים.
אכלו רעים – "יאכלו אהרן ובניו"[659].
אכלו רעים א', **ושתו** ב', **ושכרו** ג' – התורה משולשת. **רעים** – תלמידי חכמים[660].

[652] שבת פו.
[653] סנהדרין כב.
[654] ברכות ה:
[655] יחזקאל לז:ט
[656] תרגום, ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב, רש"י
[657] ילקוט, תרגום, רש"י, ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב
[658] ויקרא ז:לז, ראה שיר זוטא
[659] ויקרא ו:ט, תרגום ורש"י כאן
[660] מדרש לקח טוב

כ"א תיבות בפסוק וכ"א דורות היו ישראל בארץ.

ב

אני ישנה בגליות[663], **ולבי ער** – הקב"ה[662] – "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל"[661].
דבר אחר, (ולבי ער) **אני ישינה** בקבר, **ולבי ער** כמו שכתבנו. דבר אחר, **ולבי ער** – הנשמה ישינה שינה גדולה ומלאה.
ישינה ב' בקרייה – **אני ישינה**, "ואמתך ישינה"[664] גבי שתי זונות, ואמרו רז"ל "יצתה בת קול ואמרה 'היא אמו'"[665], וכאן כתיב **ישינה** וכתיב **קול דודי דופק**.
דופק ג' קץ – בבא קץ גלות מצרים או קץ גלות אדום או גלות בבל[666].
קול דודי דופק ר"ת וס"ת ג' רמ"ח, בזכות אברהם[667] ג' רמ"ח.
פתחי לי – וכתיב "בפתחי [את] קברותיכם"[668], וזהו **שראשי נמלא טל** – זה טל תחיית המתים[669].
דבר אחר, **פתחי לי** – מ'[671] יום למתן תורה[670].
דבר אחר, **קול דודי דופק** על ידי נביאים[673]. **פתחי לי** בתשובה[672]. **אחותי** א', **רעיתי** ב', **יונתי** ג', **תמתי** ד' – כנגד ד' רגלים[674].
דבר אחר, הסובלים ד' גליות[676] – דרשו חכמים[675] **אחותי** בגלות בבל, **רעיתי** במדי, **יונתי** ביון, **תמתי** ברומי[678], וזהו שפייט "נמכרו יונים ליונים"[677].
אחותי א', **רעיתי** ב', [**יונתי** ג', **תמתי** ד'] (וכו') – כנגד ד' אימהות.
דבר אחר, **אחותי רעיתי יונתי תמתי** ר"ת יראת – בני יראת שמים. יראת בגי' תורה.

---

[661] תהלים קכא:ד, ילקוט, מדרש לקח טוב
[662] שיר רבה, ילקוט
[663] ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב בראשית ו:ו
[664] מלכים א:ג:כ
[665] מכות כג:
[666] תרגום
[667] ראה רש"י
[668] יחזקאל לז:יג
[669] שבת פח:, חגיגה יב:, סנהדרין צ:
[670] שמות כד:יח, מנחות צט:
[671] לי בגי' מ'
[672] שיר רבה, תרגום, מדרש לקח טוב
[673] ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב, רש"י
[674] כולל שמיני עצרת. ואולי כוונתו אם עושים תשובה, נזכה לעלות לרגל לבית המקדש - "אלו היו ישראל עושין תשובה אפלו יום אחד, מיד הן נגאלין, ומיד בן דוד בא" (שיר רבה).
[675] ילקוט
[676] מדרש לקח טוב
[677] רבי מנחם בן מכיר, אודך כי עניתני, יוצרות שבת ב' חנכה
[678] "אדום" במדרשים

פתחי לי – ז' תיבות זו אחר זו סופן י', הרי ז' פעמים י' הן ע', ע' נפש, ע' סנהדרין. דבר אחר, אחר ע' שנה בבבל.

שראשי נמלא טל – ש' ראשי, שין של תפילין.

נמלא אותיות אל מן – לרדת אל המן שנאמר "וברדת הטל [על המחנה לילה ירד המן עליו][679] (וכו'), טל תחתיו ועליו.

שראשי נמלא טל גי' זהו להחיות המתים[680].

קוצותי רסיסי לילה – שבחות של ישראל בראש הכבוד.

ג

פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה. פשטתי את כתנתי – כלה העור בקבר, **איככה אלבשנה**.

דבר אחר, **פשטתי את כתנתי** – מלבושי כבוד של סיני שנאמר "ויתנצלו בני ישראל את עדים"[681], שהיה להם ככתונת עדים, **איככה אלבשנה**.

דבר אחר, **פשטתי את כתנתי** – בגדי כהונה[682].

דבר אחר, בית המקדש נחרב שהיה לי ככתונת, **פשטתי** אותיות פשט ת"י – אחר ת"י שנה נחרב.

רחצתי את רגלי איככה אטנפם – כאילו ישראל מונים את האומות.

רחצתי את רגלי בתשובה, **איככה אטנפם** – מנשה עשה תשובה ל"ג שנה[683], וזהו **אלבשנה** – אל"ב שנה. **את רגלי** אותיות אל תריג, לשוב אל תרי"ג מצות. **פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה** כי אם בתשובה וברחיצה, וזהו **רחצתי את רגלי איככה אטנפם** אחריך בתמיה.

ד

דודי שלח ידו מן החור – שלח מלאכו מן השמים לעזור ולסייע את הזקנים והחולים שלא היו יכולין ללכת בצאתם מן הים.

דבר אחר, **שלח ידו** גי' משיח, **שלח ידו מן** אותיות משיח, **ומעי המו עליו** כשמעו, המו עלי וצעקתי לפניו, אז **שלח ידו** לקבל תשובה ותפילות.

---

[679] במדבר יא:ט

[680] ואחד אינו מן המנין

[681] שמות לג:ו

[682] שיר רבה, מדרש לקח טוב

[683] סנהדרין קג.

[684] יחזקאל א:ח

דבר אחר, **שלח ידו** לקבל תשובה שנאמר "וידי אדם מתחת כנפיהם"[684], ידו כתיב – ידו לקבל תשובה[685], וזהו **דודי שלח ידו**.
דבר אחר, **שלח ידו** מן השמים לישראל להחזירם בתשובה ולא רציתי שנאמר "פרשתי ידי כל היום [אל עם סורר]"[686] (סוררי).
המו עלי[ו] – **המו** ג' בקרייה, **ומעי המו עליו**, "על כן המו מעי לו רחם ארחמנו"[687], "המו גוים מטו ממלכות"[688]. משל למלך שגורם שאשתו צועקת, כי מצוה לאחרים לעשות לה מכאובים, והיא צועקת ומתחננת לו. כך הקב"ה מתאוה לקול ישראל[689], ומענה אותם ע"י האומות והם צועקים, וזהו "השמיעני את קולך כי קולך ערב"[690], וזהו כשהקב"ה חפץ שיצעקו ישראל, מיד "המו גוים" – כי הנה אויביך יהמיון וישראל צועקים[691], וזהו **ומעי המו עליו** – מיד הקב"ה מרחם, וזהו "על כן המו מעי לו רחם ארחמנו".

ה

קמתי אני לפתוח לדודי – אני בעצמי. **קמתי אני** ג' תורה – במתן תורה שאמרתי "נעשה ונשמע"[692] פתחתי לו.
דבר אחר, **קמתי אני לפתוח** בתפלה[693], וזהו קמתי **לפתוח** ג' תפילה עם המלה. ג' תפלות ליום, והם ג' פעמים י"ח ברכות הן נ"ד, כמניין **לדודי**. **וידי נטפו מור** הן דברי תורה.
דבר אחר, **ידי נטפו** – בקבלת משה הלוחות. **קמתי אני** ולא האומות[694], כי הם לא רצו לקבל התורה[695]. **לפתוח** אותיות לוחת פ' – יותר, כי בפ' יום נתנו לוחת ראשונים ואחרונים, **וידי נטפו מור** דברי תורה. **וידי** – ב' ידים הן, ב' הלוחות שקיבל משה וכתיב "(שתי) [שני ה]לוחות... על שתי ידי"[696]. **ואצבעותי** הן י', כנגד י' הדברות. **על כפות המנעול** – כשפתחנו את מנעול השמים לקבל תורה פתחנו להקב"ה כאשה הפותחת

[685] ראה פסחים קיט.
[686] ישעיהו סה:ב
[687] ירמיה לא:כ
[688] תהלים מו:ז
[689] מדרש תהלים קטז:ב, יבמות סד.
[690] שיר ב:יד
[691] ראה תנחומא שופטים יד, מדרש לקח טוב, רש"י שיר ה:ז
[692] שמות כד:ז, ילקוט
[693] מדרש לקח טוב
[694] שיר רבה
[695] עבודה זרה ב:
[696] דברים ט:יז

חדר לבעלה, וזהו **על כפות המנעול** – וכאילו המור נוטף על המנעול, כך אהבתנו על מנעול השמים ופתחנו.
דבר אחר, **וידי נטפו מור ואצבעותי** בתפלה, ויפתח הקב"ה לקבל תפלות, הרי תפילות של ישראל, וזהו **מור עובר**, והיה פותח **מנעול**. ותפלות נקראות קטורת וכו' – "תכון תפילתי קטורת לפניך"[698], וקטורת בא מ"מור ואהלות"[697] וסממנין, וזהו **נטפו מור** וזהו **מור עובר**. **מור עובר** גי' תפילה[700]. **מור מור** ב' פעמים, ב' תפלות חובה ליום[699]. ואצבעות הן י', רמז לי' בני אדם לתפלה[702] ועדה[701]. **על כפות המנעול** – תפילת נעילה.
דבר אחר, קטרת שכהן גדול מביא פנימה ביום כפור, וזהו **מור**. וגם דמים שמזה לפנים על הארן והפרכת. על הארן זהו **המנעול**, שהוא נעול לפנים. **כפות המנעול** גי' כפורת[703] – "והזה מן הדם"[706] "על [פני] הכפורת... ולפני הכפורת"[705], ובחוץ על הפרכת[704] שהוא **מנעול** לבית קדשי קדשים. **כפות המנעול** גי' פרוכת[707], **וידי ואצבעותי** הן ההזאות.

ו

פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר – אמרה כנסת ישראל, כשהיו ישראל לפני הר סיני וקבלו התורה, גרמו במעשה עגל שדודי חמק עבר, וזהו **דודי חמק עבר**.
דבר אחר, **פתחתי אני** – הוא אמר לכנסייתו עד מתי תתחמקי ולא רצו לשמוע, לכך גם הוא **חמק ועבר**. **חמק** בחורבן ראשון, **ועבר** בחורבן שני. **נפשי יצאה בדברו** כשדיבר הדיבור[709]. **בקשתיהו ולא מצאתיהו** למעלה נאמר "בקשתיו ולא מצאתיו"[708] בלשון קצר וכאן הוסיף ה', וגם אמר **קראתיו ולא ענני**, בגלות ראשונה לא הרחיק ממני זמן גדול אבל בגלות אחרונה כמה מאות שנה הרחיק. וזהו **בקשתיהו ולא מצאתיהו** הרבה פעמים בקשתיהו ולכך היהין, וזהו **קראתיו ולא ענני**.

[697] תהלים מה:ט
[698] תהלים קמא:ב
[699] ברכות כז:
[700] ואחד אינו מן המנין
[701] סנהדרין א:ו
[702] ברכות כא:
[703] ואחד אינו מן המנין
[704] יומא ה:ד
[705] ויקרא טז:יד
[706] ויקרא ד:ו
[707] ואחד אינו מן המנין
[708] שיר ג:ב
[709] "בדבורו של כורש, דגזר דלא עבר פרת לא יעבר" (שיר רבה)

דבר אחר, **בקשתיהו ולא מצאתיהו** – ה"ה[710], כי י' מסעות נסעה שכינה עד שעלתה למרום[711], ואחר שעלתה – **קראתיו ולא ענני**.

ז

מצאוני השומרים וגו' **הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי** – שבאו מלאכים והפשיטו תכשיטיהן בסיני[713], וחזרו להיות בהן בעלי מומין[712], וזהו **הכוני פצעוני**.

דבר אחר, **מצאוני השומרים** – אלו האומות[714], **הכוני** א', **פצעוני** ב' – בב' חורבנות. **הכוני** א', **פצעוני** ב', **נשאו** ג' – גלות סנחריב ובב' חורבנות. **הכני** אותיות כהני – הרגו כהני. **הכוני** גי' מלאך, כמו סמאל ושרי האומות. **נשאו את רדידי** – את רדייתי וממשלתי. **את רדידי** גי' זו התורה. **מעלי** אותיות מעיל – תכשיטין שלי, בטלו בגדי כהונה.

מעלי שומרי החומות ר"ת משה – "ומשה יקח את האוהל"[715], כשניטלו מישראל תכשיטיהן, זכה משה ולקחם[716], לכך רמז משה. דבר אחר, **נשאו את רדידי** ר"ת ארן – "ומשה (לקח) [יקח את] האוהל"[717] – ר"ל ארן, לכך רמז משה.

דבר אחר, **נשאו את רדידי** – היה להן תכשיט שהשם עליו, ונלקח מהם[718]. **מעלי שומרי החומות** ר"ת השם.

דבר אחר, **שומרי החומות** – קרי שומרי האומות.

ח

השבעתי אתכם... **אם תמצאו את דודי** – אנו משביעין הנשמות שיעתירו בעדנו ושיגידו להקב"ה את חליינו שעל אהבתו אנו נהרגין, וזהו **כי חולת אהבה אני**. **אם תמצאו** – אמת, באמת תמצאו אותו, **מה תגידו לו** – אתם **מ"ה** צדיקים[719] **תגידו לו**, ותתפללו ל"ו צדיקים[720] – **תגידו לו**, וזה ל"ו. דבר אחר, ל"ו ברכת חובה **תגידו לו** – שחרית ומנחה.

[710] הוסיף ה' ב"פ
[711] ראש השנה לא.
[712] ראה מכילתא שמות כ:יד, ויקרא רבה יח:ד, שיר רבה ד:ז
[713] שבת פח.
[714] מדרש לקח טוב
[715] שמות לג:ז
[716] שבת פח.
[717] שמות לג:ז
[718] שיר רבה
[719] חולין צב.
[720] סוכה מה:, סנהדרין צז:

ט

מה דודך מדוד היפה בנשים - האומות אומרים מה אלהיכם נבחר ומשובח משאר [אלוהות] (וכו')[721]. ב' פעמים **מה דודך מדוד**, אחד אומרים רשעי האומה ואחד הכשרים שבאומות, כמו שאמרו "ונבקשנו עמך"[722].

מה דודך ב' – כנגד ב' עולמות.

היפה בנשים. **היפה** – בק' ברכות[723] מייפים את הקב"ה, כמניין **היפה**. **היפה בנשים** ישראל באומות[725]. **שככה השבעתנו** - "אשרי העם שככה לו"[724] – הרי מסורת של **שככה**.

מדוד שככה השבעתנו ר"ת משה – הוא השביע את ישראל. **שככה** גי' משה.

י

דודי צח ואדום - על הקב"ה הכל[727]. דבר אחר, על תלמיד חכם. **דודי**[726] נתן לנו כ"ד ספרים[729]. וגם תלמיד חכם **צח ואדום** - צ"ח פנים נדרשת התורה[728].

דבר אחר, **צח** לכפר עלינו, **ואדום** כנגד האומות[731]. **צח** גי' סלח – "טוב וסלח"[730] – לצחצח חטאינו, ועל האומות תהיה אדמומית עונות[732], וזהו **צח ואדום**.

דבר אחר, **צח ואדום** - יהיה צח לישראל, להגן מן צ"ח תוכחות שבמשנה תורה.

דבר אחר, בבואו מאדום "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים וכו', מדוע אדום ללבושך וכו', (וכל) [על] בגדי" כו'[733], וזהו **ואדום**.

דבר אחר, **אדום** מספר ת"ר[735], הרי אדום גי' תורה[734].

דגול מרבבה - דגול ומצוין מכמה רבבות מלאכים, שלו יפה וניכר מכולם, וזהו **דגול מרבבה**. דבר אחר, **דגול** ומשובח מרבבות שלו - מפי מלאכיו, וזהו **מרבבה**.

---

[721] שיר רבה, מדרש לקח טוב, רש"י
[722] שיר ו:א
[723] מנחות מג:
[724] תהלים קמד:טו
[725] מדרש לקח טוב
[726] בגי' כ"ד, כדלקמן ז:יג
[727] שיר רבה
[728] מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא (ירושלמי סנהדרין ד:ב, שיר רבה ב:ד, ילקוט שיר תתקפו:יג, תנחומא במדבר י)
[729] תרגום
[730] תהלים פו:ה
[731] ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב
[732] רש"י שיר ה:טז
[733] ישעיהו סג:א-ג, רש"י שיר ה:טז
[734] אם אד"ו = תורה
[735] (נ"ל באיק בכר), אדום = קמס"ת = ת"ר

דודי צח ואדום ר"ת דצ"ו גי' ק' – בק' ברכות[736].
ה' תיבות כי ד' כיתות מלאכים מד' רוחות הכבוד והכבוד באמצע ניכר מכולם, הרי הוא וארבע מסביביו הן ה', הרי ה' תיבות.
הפסוק זה ראשו וסופו ד"ה, בא"ת ב"ש קץ. **דגול** – ד' פעמים ג', ג' פעמים ו', ו' פעמים ל', גי' רד"ו – אחר רד"ו שנה[737] בא עם כיתות שלו להושיענו.

יא

ראשו כתם פז בשבחות של ישראל, **קווצותיו תל תלים** – תילי תילים של שבחות, **תלים** – ספר תהלים. **תל תלים** הרי ג' תל – כי ג' תפילות ליום ונעשים לו עטרה[738] ו"ברכות לראש צדיק"[739] – ברכות אותיות בו כתר. **תל תלים** גי' תשרי, אז תילי תלים משבחות. **תלתלים** גי' שירת. **תלתלים** גי' תפלת, שחרית וערבית. **ראשו כתם פז** כל הפסוק בר"ת גי' קריאת שמע[740], שמייחדין ועושין לו עטרה.

יב

עיניו כיונים על אפיקי מים – עיניו משים בנשמותיהן של ישראל, והן **כיונים על אפיקי מים** בנהרי גן עדן. **רוחצות בחלב** – בנהרי דבש וחלב[741], וזהו **רוחצות בחלב**.
דבר אחר, **עיניו כיונים** פירוש בנות ישראל שטובלות, וזהו **כיונים על אפיקי** [**מים**] (וכו'). **כיונים על** גי' נשמות, ס' גי' ת"ר[742]. **על אפיקי מים** גי' בארבעים סאה, זהו המקוה[744]. **עיניו כיונים** גי' זה הוא במקוה מ' סאה[743].
דבר אחר, **כיונים על אפיקי מים** – כהנים שטובלים.
רוחצות בחלב – במ' סאה כמנין חלב, כי מטהרות ומלבנות עצמן בחלב, והכל על בנות ישראל. דבר אחר, **רוחצות בחלב** – מניקות בניהן בחלב כ"ד חדשים[745], והן ימים כמו שנ"ה שנ"ה כמניין **רחצות**[746] (בחלב), וזהו **בחלב**.
דבר אחר, **רחצות** – חצרות, כי הנשמות רוחצות בחצרות גן עדן.

---

[736] מנחות מג:
[737] בראשית רבה צא:ב
[738] מדרש תהלים יט:ה, ילקוט תו
[739] משלי י:ו
[740] ואחד אינו מן המנין
[741] ראה תנחומא האזינו א
[742] (באי"ק בכ"ר), וצ"ע
[743] ואחד אינו מן המנין
[744] מקוואות א:ד
[745] כתובות ס.
[746] (נ"ל רוחצות במלא וי"ו בגי' שנ"ה שנ"ה. דה"ט)

דבר אחר, **רוחצות** – נשים שומרות ימי טומאה ורוחצות וסופרות ימי טוהר, לזכר מ' יום כמניין **חלב** ולנקבה פ' יום[747] כמו **בחלב** – ב' חלב, ב' פעמים חלב הן פ', וזהו **בחלב**.
יושבת על מלאת – זהו תשב על דמי טהרה. **על מלאת** – במלאת ימי טהרה.
יושבת על מלאת – הנשמות יושבות בגן עדן.
דבר אחר, **יושבות על מלאת** – ישראל יושבין בגלות עד ימלאו ימי גלות. **יושבת על מלאת** גי' אלף ר"ץ[749], וזהו הקץ[748].
יֹשְׁבוֹת[751] ד' בקרייה – "כי הנה יושבת הארץ"[750], "(לפנים אשר) [והנה שם] הנשים יושבת (שם)"[753], "אני והאשה הזאת יושבת בבית אחד"[752], **יושבת על מלאת**. כי דרשנו על הנשים, וזהו "הנשים יושבת". עוד כי הנה זאת יושבת שם לפנים, שהיו **יושבת על מלאת**. וכן אני והאשה יושבת ר"ל **יושבת על מלאת**.

יג

לחייו כערוגת הבושם – בשעה שדיבר הדברות נתמלא כל העולם בשמים[754], וזהו **לחייו כערוגת הבושם**.
דבר אחר, **לחיו** – אלו הלוחות[755], וזהו **לחיו**. וזהו **כערוגת** – ו' על ו' טפחים היו הלוחות[756], ויש בכל אחת ה' דברות. וכן ערוגה שהיא ו' על ו' טפחים זורעין בתוכה ה' זרעונין[758], כנגד ה' דברות. **לחיו כערוגת** גי' ששה טפחים[757].
כערוגת הבושם בגן עדן.
דבר אחר, **לחייו כערוגת הבשם** – אשר יצאו מדבריו העבירו לגן עדן[759], וזהו **כערוגת הבושם**.
מלאת לחייו כערוגת הבשם ר"ת מלכה – זו התורה. **מגדלות מרקחים** דברי תורה[760].

---

[747] ויקרא יב:ב-ה
[748] דניאל יב:יא
[749] ואחד אינו מן הנמין
[750] שמואל א:כז:ח
[751] לאפוקי "יִשְׁבוֹת" (הושע ז:ד), " יִשַּׁבְתְּ" (ירמיה כב:כג), "יוֹשֶׁבֶת" (ל"ב פעמים)
[752] מלכים א:ג:יז
[753] יחזקאל ח:יד
[754] שבת פח:
[755] ילקוט, תרגום, ראה רש"י שיר ה:טז
[756] בבא בתרא יד.
[757] ואחד אינו מן המנין
[758] כלאים ג:א
[759] ראה שבת פח:
[760] ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב

מרקחים אותיות מרקח ים – ו"ים ישים (ל) [כ]מרקחה"[761].
דבר אחר, **מגדלות** – יצא ישראל מד' גליות, **מגדלות** – מד' גלות. **מרקחים** אותיות מרחקים, ר"ל רחק אותן מד' גליות.
דבר אחר, **מרקחים** בגי' משיחם, כי המשיחם בגן עדן – הרי **ערוגת הבושם מגדלות המשיחים**.
שפתותיו שושנים – **שושנים** – לומדים תורה[763]. **ששנים** גי' לומדי תורה[762].
דבר אחר, **מגדלות מרקחים** – לצדיקים.

יד

ידיו גלילי זהב – אלו הלוחות[765] שניתנו מידיו[764], לכך מתחיל בי' כנגד י' הדברות. **גלילי זהב** ר"ת ג"ז – דברות, ג' מצות עשה וז' מצות לא תעשה בדברות[766]. **ידיו גלילי זהב** ר"ת יג"ז גי' כ' – כ' דברות בראשונות ושניות. **גלילי זהב** ר"ת וס"ת גי' כ"ב, הן כ"ב אותיות, וזהו **ידיו** – "והמכתב מכתב אלהים הוא"[767]. **גלילי** – ג' לי לי, ג' פעמים לי הן ק"ך, ק"ך ימים היה משה בהר, וזהו **גליל זהב**. **גליל זהב** גי' פז – תורה[768].
דבר אחר, **ידיו** – אלו המלאכים, **גלילי** – גלגלים ואופנים, **ממולאים בתרשיש** – "אבני [מלאים לאפד ול]חשן"[769] (וגו'). דבר אחר, **ממולאים בתרשיש** ר"ת וס"ת בם שם, כי השם על מלאכים, וכן יש שם הבאים אצל החשן. דבר אחר, בם שם – שמות בני ישראל על האבנים[770].
מעיו עשת שן מעלפת ספירים. **מעיו עשת שן** – כסא הכבוד, וכתיב "ויעש המלך כסא שן"[771], וזהו **עשת שן**.
דבר אחר, ז' רקיעים[774] ורקיע על ראשי החיות[773] "וערפל תחת רגליו"[772], הרי ט' מחיצות עד כסא הכבוד, וזהו **עשת** למפרע – תשע. **מעלפת ספירים** – "כמראה אבן ספיר דמות

[761] איוב מא:כג
[762] ואחד אינו מן המנין
[763] ילקוט
[764] דברים לג:ב, מדרש לקח טוב
[765] שיר רבה, ילקוט, רש"י שיר ה:טז
[766] ראה רש"י שיר ה:טז
[767] שמות לב:טז, מדרש לקח טוב
[768] תהלים יט:יא, שיר רבה, ראה חגיגה טו.
[769] שמות כה:ז
[770] תרגום
[771] מלכים א:י:יח
[772] שמואל ב:כב:י, תהלים יח:י
[773] חגיגה יג., יחזקאל א:כב
[774] חגיגה יב:

כסא"[776] וכתיב "כמעשה לבנת הספיר"[775]. **ממולאים בתרשיש מעיו עשת שן** ס"ת נשמות – הן תחת כסא הכבוד[777]. **מעיו עשת שן מעלפת ספירים** ס"ת מתנתו – הן הלוחות והן מתנתו[778], והן **ספירים**. **מעלפת** אותיות מפעלת – מעשה **ספירים** ופעולת **ספירים**. **מעלפת** לית, **מעלפת** גי' כתר.

דבר אחר, **מעלפת ספירים** זו ירושלים שנאמר "ויסדתיך בספירים"[779].

טו

שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז. **שוקיו** אלו קרשי המשכן. **עמודי** אלו העמודים. **שש** – והיו ששה קרשים מהן במערב לפני ולפנים[780].

דבר אחר, **שוקיו** אלו מלאכים. **עמודי** – "שרפים עומדים"[781], זהו **עמודי**. **שש** – "שש כנפים לאחד"[782].

דבר אחר, **עמודי** – הם עמודי בית המקדש.

דבר אחר, **שוקיו** – אלו משרתיו בבית המקדש שהוא "הדום רגליו"[783], וזהו **שוקיו**.

דבר אחר, **שוקיו** – כשירד על הר סיני ועמו אלפים ורבבות. **עמודי** גי' סיני.

דבר אחר, **שוקיו עמודי** – "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים"[784], וזהו **שוקיו עמודי**.

שש מיוסדים על ר"ת שמע, שקורין קריאת שמע, ויש בפסוק שמע ישראל ו' תיבות, וזה **שש מיוסדים על אדני פו**.

אדני משכן, "ק' אדנים"[785] כמנין **על**.

דבר אחר, **ע"ל** ברכות מיוסדים להזכיר בהם ברוך אתה י"י, וזהו **אדני** כמו השם.

מראהו כלבנון בחור כארזים ב"עצי שיטים"[786]. **מראהו כלבנון** גי' ת"י, כך עמד בית הלבנון[788]. (ה) [**כ**]**לבנון** ד' בקרייה – "ויך שרשיו כלבנון"[787], "יילכו יונקותיו... וריח לו

[775] שמות כד:י
[776] יחזקאל א:כו
[777] שבת קנב:
[778] נדרים לח.
[779] ישעיהו נד:יא
[780] שמות כו:כב, שמות לו:כז
[781] ישעיהו ו:ב
[782] ישעיהו ו:ב
[783] תהלים צט:ה, תהלים קלב:ז, איכה ב:א (ישעיהו סו:א, דברי הימים א:כח:ב)
[784] זכריה יד:ד
[785] שמות לח:כז
[786] שמות כו:טו, שמות לו:כ
[787] הושע יד:ו
[788] מלכים א:ז:ב, א:י:יז, א:י:כא, דברי הימים ב:ט:טז, ב:ט:כ

כלבנון"[790], "ירעש כלבנון פריו"[789], **מראהו כלבנון**. כי שלמה נטע כל מיני מגדים בבית המקדש והיו מלבלבין ועושין פירות של זהב, לכך נקרא **לבנון** דומה ליער, **ולבנון** וזהו "ויך שרשיו כלבנון", וזהו "יילכו יונקותיו" – ילכו נטיעותיו, וזהו "ירעש כלבנון פריו" – היה עושה פירות, וזהו **מראהו כלבנון** – כי הרבה מיני עצים נטועים שם, ושל זהב. שאם תאמר של עצים, הא תניא בספרי[791] אסור לישתל עצים בהר הבית, ולכן היו של זהב כדאמרינן ביומא[792].

דבר אחר, **מראהו** (כלבנון) גי' וגבריאל.

טז

חכו ממתקים – אלו דברי תורה[794], שנאמר בהם "ומתוקים מדבש ונופת צופים"[793]. **חכו ממתקים** ר"ת חם – מ"ח מעלות לתורה[795].

דבר אחר, **חכו** – חיכוי, לחכות ולצפות לו, זהו **מתוק**.

וכלו מחמדים וכתיב "הנחמדים מזהב ומפז רב"[796].

וכלו ב' בקרייה – **וכלו מחמדים**, "וכלו לא תראה"[797]. כי הקב"ה אין נראה **וכלו מחמדים**.

זה דודי א' **וזה רעי** ב' – בב' עולמות הוא דודי ורעי. **זה דודי ורעי** – **זה** א' **וזה** ב', וכן בפסוק "ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו [לו ויושיענו זה י"י קוינו לו][798] (וגו').

פרק ו

א

אנה הלך דודך... אנה פנה – ב', בב' חרבנות. **הלך פנה** גי' קץ, הלך עד הקץ. **ונבקשנו עמך** – כך יאמרו האומות הכשרים.

ב

דודי ירד לגנו לערוגת הבושם ר"ל לירושלים. דבר אחר, לגן עדן.

[789] תהלים עב:טז
[790] הושע יד:ז
[791] דברים טז:כא
[792] כא:, לט:
[793] תהלים יט:יא
[794] שיר רבה, תרגום
[795] אבות ו:ו
[796] תהלים יט:יא
[797] במדבר כג:יג
[798] ישעיהו כה:ט

לרעות בגנים וללקוט שושנים – לרעות בגני האומות, וללקוט משם הכשרים שבאומות, ולגיירם ולערב אותן בין ישראל[799], ולהביאן לגן עדן, וזהו **לרעות בגנים וללקוט שושנים**. **דודי** – זה תלמיד חכם. **ירד לגנו** – לגן התורה. **לערוגת הבושם** – זו התורה. **לרעות בגנים** – בגנים של תורה, להביא ראייה מכאן ומכאן, וזהו **ללקוט שושנים**. **וללקט שושנים** גי' מן דברי תורה[800].

דבר אחר, **לרעות בגנים** – בגני האומות וללקוט את ישראל משם בעת הקיבוץ גליות, שנאמר "ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל"[801], וזהו **ללקוט שושנים**.

דבר אחר, **לרעות בגנים** – בגני ארץ ישראל, **וללקוט שושנים** – להביא את ישראל מבבל לירושלים[802], והוא **ערוגת הבושם**.

ג

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים – אני נראה לפניו ברגלים, והיה כאלו נראה לי שנאמר "יראה... יראה"[803], וזהו **הרועה בשושנים** – מטייל בישראל.

דבר אחר, **אני לדודי ודודי לי** – אני "לו לעם"[805] והוא יהיה "לי לאלהים"[804].

דבר אחר, **אני לדודי** וגו' – שוב אשוב אליו[806] בתשובה, והוא ישוב אלי, וכתיב "שובו אלי ואשובה אליכם"[807]. **אני לדודי ודודי לי** ר"ת אלול – שהתשובה מתחלת באלול.

דבר אחר, **אני לדודי ודודי לי** – "את ה' האמרת... ויי' האמירך". **אני** ריבוא[808], **לדודי** גי' נ"ד – כי נ"ד ברכות בג' תפלות ביום. **ודודי לי** – במ' יום כמניין **לי**.

ד

יפה את רעיתי – היא שיבחה את הקב"ה – "דודי צח... ראשו" וכו'[809], ועכשיו הוא משבח אותה – **יפה את**, אימתי את יפה? אם תקיים את התורה[810] מא' עד ת', זהו **את**. **כתרצה** – כשאתה מרוצה לפני[811].

---

[799] ילקוט, ראה שיר רבה
[800] חסר ל"ו וצ"ע
[801] ישעיהו כז:יב
[802] מדרש לקח טוב
[803] דברים טז:טז
[804] בראשית כח:כא
[805] דברים ד:כ, ז:ו, יד:ב,כו:יח, כח:ט, כט:כב, שמואל ב:ז:כג
[806] ע"פ בראשית יח:י
[807] מלאכי ג:ז
[808] אולי אני בגי' ששים - ריבוא מישראל
[809] שיר ה:י-יא
[810] תרגום
[811] רש"י, ספרי דברים לו

דבר אחר, **כתרצה** אותיות כת רצה – אותה כת שרצה וחשק.
דבר אחר, **כתרצה** – צ"ה גי' יפה, דהיינו **כתר** יפה – "ישראל אשר בך אתפאר"[812].
דבר אחר, **כתרצה** אותיות כתר [צ"ה] – המלאך[813]. **יפה את רעיתי כתרצה** ר"ת כראי – "חזקים כראי מוצק"[816]. **איומה כנדגלות** – כמלאכי השרת[815] שעושין דגלים דגלים[814], וזהו **כנדגלות**.
דבר אחר, **איומה כנדגלות** גי' טהרה[817], והם קהל לענין תפילה, והם דגל וקיבוץ. **איומה כנדגלות** גי' להתפלל. **כנדגלות** אותיות נדו כגלות. **נאוה כירושלים** ר"ת כן – כ"ן סנהדרין.

ה

הסבי עיניך מנגדי – "ויסתר משה פניו... מהביט אל האלהים"[818], וזהו **הסבי עיניך מנגדי**, ולכך **מנגדי שהם הרהבני** ר"ת משה. **הסבי עיניך מנגדי** – אימתי מקבל עליו עול מלכות שמים? בשעה שמעביר ידיו על עיניו, אז קורא שמע[819]. **עיניך מנגדי שהם** ר"ת שמע.
דבר אחר, **הסבי** – "כבוד אלהים הסתר דבר"[820], וזהו **הסבי** – שתוק מלדבר בי, וזהו **עיניך מנגדי** – שלא לראות בדבר, ואל תדבר ואל תראה ביותר. (הן פומא) [בן זומא] הציץ ונפגע, בן עזאי הציץ ומת[821]. **עיניך מנגדי** גי' מרכבה.
שערך כעדר העזים –אותיות שניות ע' ע' ע', כנגד ע' סנהדרין, ע' ע' ע' בני רד"ו – רד"ו שנים[824]. **שערך** – סנהדרין יושבי שער[823]. **שגלשו מן הגלעד** – שש גלו[822], שש גליות גלו ישראל מן גלעד, כדאיתא בתנחומא חומש[825].

[812] ישעיהו מט:ג
[813] צ"ה בגי' המלאך, ואחד אינו מן המנין
[814] ילקוט, תנחומא במדבר יד, מדרש תהלים כב:ח
[815] רש"י
[816] איוב לז:יח
[817] צ"ע
[818] שמות ג:ו
[819] ברכות יג:
[820] משלי כה:ב
[821] חגיגה יד:
[822] שגלו אותיות שש גלו
[823] שמואל ב:כג:טו, רוט ד:א, איכה ה:יד, סוטה מח.
[824] בראשית רבה צא:ב
[825] תנחומא מסעי יג "סנחריב הגלה ישראל שלש גליות... נבוכדנצר אף הוא הגלה שלש גליות, יהודה ובנימן". ובמדרש לקח טוב כתב "'שגלשו מהר גלעד' זה גלות ירושלם", ובראש השנה לא "גלתה סנהדרין... שש גלות". ובבמדבר רבה י:ב "שש גליות שגלו ישראל לבין האמות, וכלן לקו על ידיהם, ואלו הן: מצרים תחלה, ואחר אשור, בבל, מדי, ויון, ואדום".

דבר אחר, מבית המקדש שנאמר "כי... גלעד אתה לי ראש הלבנון"[826], **גלעד** שהוא גל והוא עד בישראל, וזהו גל עד[827].
העזים שגלשו מן ר"ת משה – "ומקנה רב היה"[829] וירשו[828] בימי משה ירשו ירושתם.

ו

כעדר העזים כעדר הרחלים – לצורך קרבנות.
דבר אחר, ישראל הן **עדר העזים** ו**עדר הרחלים**, והן הולכים דגלים, עדרים עדרים.
דבר אחר, **כעדר העזים כעדר הרחלים** – עדרי גן עדן.
דבר אחר, **כעדר העזים כעדר הרחלים** ששלח יעקב מאתים[830] כו'.
כעדר כעדר גי' ירושלים[831].

ז

כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך ר"ת הכרמל – אליהו הקריב בהר הכרמל וגרם שאמרו "ה' הוא האלהים"[832]. **צמתך** בא"ת ב"ש אליה.

ח

ששים המה מלכות – מסכתות[833]. **ושמונים פלגשים** המה מדרשות, **ועלמות אין מספר** – תעלומות וסודות, ומעשה מרכבה ומעשי תורה, ממשלי שועלים ממשלי כובשים, דבר גדול ודבר קטן[834], וזהו **ועלמות אין מספר**.
דבר אחר, **ששים ושמונים** אומות[835].

ט

אחת היא יונתי תמתי – זו התורה משולשת – **היא היא היא** – גי' מ"ח, נכרתו י"ו בריתות על כל מצוה ג' פעמים כדאמרינן בסוטה[837] והן מ"ח, ומ"ח מעלות לתורה[836].

[826] ירמיה כב:ו
[827] שיר רבה, בראשית לא:מח
[828] אולי צ"ל "ויראו" כי המשך הפסוק "ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה"
[829] במדבר לב:א
[830] בראשית לב:טו
[831] צ"ע, ואולי צ"ל בירושלם
[832] מלכים א:יח:לט
[833] שיר רבה ו:ט
[834] ראה סוכה כח., סנהדרין לח:, מדרש לקח טוב שיר ו:ט
[835] שיר רבה, תרגום, מדרש לקח טוב
[836] אבות ו:ו
[837] לז:

דבר אחר, **אחת היא יונתי** – זו כנסת ישראל[838]. **אחת היא... אחת היא... ברה היא** – ג', כנגד כהנים לוים ישראלים. **אחת היא** [**אחת היא**] **ברה היא** גי' בכנסת ישראל. **לאמה** – לתורה או לאומתה.

דבר אחר, **אחת אחת ברה** גי' בג' רגלים[839].

אחת היא זה אברהם, שנאמר (כי) "אחד היה אברהם"[841]. **אחת היא** – יצחק[840], שנאמר בו "את יחידך"[844]. **ברה היא** זה יעקב[843], ברה כמו "מצות ה' ברה"[842], ובניו היו "ברורים"[846], וזהו **ברה. אחת אחת ברה** גי' זה הוא אברהם יצחק וישראל[845]. **ראוה בנות** – בנות גי' האומות. **ויאשרוה** – אמרו לאברהם "נשיא אלהים אתה"[847], וכן ליצחק "ראה ראינו כי היה ה' עמך"[850], וכן ליוסף "אין נבון וחכם כמוך"[849], וכן לדניאל[848], וזהו **ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשים ויהללוה.**

דבר אחר, **ראוה בנות ויאשרוה** – לעתיד לבא[851] "ו(י)אמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה"[853] וכתיב "ואשרו אתכם כל הגוים"[852].

דבר אחר, **ראוה** אותיות האור – כשראה נבוכדנצר שלא שלט האור בחנניה מישאל ועזריה אמר "(עבדא) [עבדוהי] די אלהא [עלאה] פוקו"[854], וזהו **ראוה בנות** וכו'.

ראוה אותיות אורה, כשיראו האומות שתהיה אורה לישראל ולהם חשכה[855] – ואשרום ויהללום.

ראוה – ראו ה', כשיראו ה' חומשי תורה שהן אמת[856], יאשרו ויהללו את התורה

[838] שיר רבה, מדרש לקח טוב
[839] צ"ע
[840] שיר רבה, ילקוט
[841] יחזקאל לג:כד, שיר רבה, ילקוט
[842] תהלים יט:ט
[843] שיר רבה, ילקוט
[844] בראשית כב:ב
[845] יתר ב', ועם המילים יוצא שוה
[846] דברי הימים א:ז:מ, דברי הימים א:ט:כב, דברי הימים א:טז:מא
[847] בראשית כג:ו
[848] דניאל ד:טו
[849] בראשית מא:לט
[850] בראשית כו:כח
[851] ילקוט, רש"י
[852] מלאכי ג:יב
[853] דברים ד:ו
[854] דניאל ג:כו
[855] ישעיהו ס:ב
[856] מדרש לקח טוב

ושומריה. **ראוה** ב' במסורת - "ראוה צרים שחקו"[857], בעולם הזה ראוה צרים שחקו, אבל לעתיד לבא **ראוה בנות** וגו'. **ויאשרוה** אותיות וי אשרוה - יצווחו האומות וי לעצמם ויאשרו את ישראל, וכן תפרש **ויהללוה**. **ויאשרוה** - ויאשרו ה', ה' חומשי תורה. **ויהללוה** - ויהללו ה'.

דבר אחר, **ויאשרוה** אותיות ויש אורה, תהיה אורה לישראל - "ליהודים היתה אורה"[858], וכן לעתיד **ויהללוה** - יש שם ד' אותיות בתוכה, כי יהיה השם עמהם[859].

ו

מי זאת הנשקפה כמו שחר - ד' דברים בפסוק זה, **הנשקפה יפה ברה איומה**, הרי ד' ולמעלה בפסוק ג' "אחת אחת ברה" כנגד ג' אבות וד' אמהות. דבר אחר, כנגד ד' רגלים וג' מחנות לוים, הרי ג"ד. דבר אחר, ז' כתות צדיקים[860].

דבר אחר, **מי זאת הנשקפה** - כשיראו האומות הצדיקים בגן עדן כתות, יש דומה לשחר יש דומה ללבנה ויש דומה לחמה[862] ויש דומה למלאכים[861], וזהו **איומה כנדגלות** - יתמהו ויאמרו **מי זאת הנשקפה**.

דבר אחר, במדבר היה כך כי היו הולכים דגלים דגלים[864], ועמוד ענן ואש אצלם[863], ואומות העולם תמהין ואומרים[865] **מי זאת** וגו'.

דבר אחר, **כמו שחר** - בתפלת שחר. **כלבנה** - בזריחת הלבנה מברכין את בוראה עם תפילת ערבית. **ברה כחמה** - הוותיקין גומרין אותה עם הנץ החמה[866]. **איומה כנדגלות** - דגלים דגלים הולכים לבתי כנסיות, וזהו **כנדגלות**. **זאת הנשקפה כמו שחר** ס"ת תורה, **הנשקפה ברה איומה יפה** ר"ת היבא גי' י"ח, להתפלל י"ח ברכות.

דבר אחר, "סביב שמנה עשר אלף"[868] - הן הצדיקים[867]. **מי זאת הנשקפה כמו שחר** גי' אלו נשמותיהן של צדיקים[869]. **שחר לבנה חמה נדגלות** ר"ת שלחן - שלחן הנשמות,

[857] איכה א:ז
[858] אסתר ח:טז
[859] ראה ישעיהו ס:ט
[860] ספרי דברים י, ויקרא רבה :ב, מדרש תהלים יא:ז, טז:י, ילקוט תרנא, תתא, ילקוט נ"ך תרע, תתפח
[861] שיר רבה, שמות רבה טו:ו
[862] שיר רבה
[863] במדמר יד:יד
[864] במדבר א:נב, תרגום
[865] ראה במדבר יד:טו
[866] ברכות כו.
[867] בבא בתרא עה:
[868] יחזקאל מח:לה
[869] חסר צ', במספר קטן מדויק

שזכו לשלחן גבוה[871]. **הנשקפה ברה יפה איומה** ר"ת אהבי – "להנחיל אהבי יש"[870]. ד' דברים כאן, וגם רמז שלחן לד' רוחות[873] יש (בו) בגן עדן, "הנה עבדי יאכלו"[872] א', "הנה עבדי ישתו" ב', "הנה עבדי ישמחו" ג', "הנה עבדי ירונו"[874] ד' – כנגד ד' רוחות.

יא

אל גנת אגוז – לירושלים, או לכנסת ישראל[876], או לאברהם שנאמר "וירא אליו יי'"[875].
אל גנת אגוז – אל אברהם כשגזז ממנו הערלה שנאמר "וירא אליו", וזהו **אגוז** לשון גזיזה, זה המילה. **לראות באבי הנחל** – לראות נחל הדם שיצא ממנו ומן הנמולים, וזה **נחל**.
דבר אחר, **אל גנת אגוז** – ישראל, מה אגוז אם מבחוץ נטנף בתוכו הוא יפה, כך ישראל[877]. מה האגוז אם אתה נוטל אחד מן הגל, כולם משמיעים קול, כך ישראל כולם ערבים זה בזה[879]. וכתיב "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף"[878], וזהו **גנת אגוז**.
ועוד **גנת אגוז** – מעשה מרכבה[880].
דבר אחר, לראות **באבי** אותיות אביב, בחודש האביב לגאולת ישראל[881]. **באבי** – בא ב"י, י"ב שבטים[882].
דבר אחר, **אבי** ג' י"ג – מדות שהתורה נדרשת בהן[883]. **הנחל** – ה' נחל, ה' חומשי תורה.
לראות הפרחה הגפן הנצו הרמונים. **הפרחה** – אם שרה פרחה לבנים, כי נתבשרה שרה ללידת יצחק[885]. כתיב **הפרחה** וכתיב "אם פרחה"[884], הרי האם זו שרה שנעשית אם הבנים.
דבר אחר, **האם** אותיות מאה – בן מאה היה אברהם כשנולד יצחק[886].

[870] משלי ח:כא
[871] ראה קדושין נב:
[872] ישעיהו סה:יג
[873] שמות כה:כו
[874] ישעיהו סה:יד
[875] בראשית יח:א
[876] שיר רבה
[877] שיר רבה, מדרש לקח טוב
[878] במדבר טז:כב
[879] מדרש לקח טוב, סנהדרין כז:
[880] זוהר שמות טו:
[881] שמות יג:ד, ראש השנה יא., מדרש לקח טוב
[882] סנהדרין י:ג
[883] ריש ספרא, סנהדרין פח.
[884] שיר ז:יג
[885] בראשית יח:יד
[886] בראשית כא:ה

הפרחה הגפן – בה', כי הגפן טעונה פירות לה' חדשים[887].
דבר אחר, **לראות הפרחה הגפן** גי' בכנסת ישראל – לראות בכנסת ישראל. **הגפן הרמונים** – הרי ג', כהנים לוים ישראלים. דבר אחר, ג' אבות. דבר אחר, משה אהרן ומרים.
הפרחה הגפן הנצו הרמונים ר"ת הה"הה גי' ך', אברהם ושרה בדור ך'[888].
לראות גי' למשה ואהרן.
י"ב תיבות בפסוק כנגד י"ב שבטים.

יב

לא ידעתי נפשי שמתני – לא ידע הצדיק שהקב"ה מחבבו כל כך, ולא ידעו ישראל שעתידין להיות תחת כסא הכבוד, וזהו **מרכבות עמי**. **לא ידעתי** – לא ידע יוסף בעניו שעתיד לרכוב במרכבת המשנה[889]. **מרכבות עמי נדיב** – "להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו"[890]. **נפשי שמתני** – אותיות נשמתי, שתהא במרכבתו. **שמתני מרכבות עמי** ר"ת שמע. **עמי נדיב** – [891]עם נדיבי, וכתיב "עם נדיבי עמו".
מַרְכְּבוֹת[894] ד' במסורה, **מרכבות עמי נדיב**, "מרכבות כבודך"[893], מרכבות ישועה[892], "מרכבות פרעה"[895]. כי כשרדף פרעה ברכבו ובפרשיו אחר ישראל גם כביכול בא במרכבות כבודו שנאמר "כי תרכב על [סוסיך] מרכבות[ך] ישועה"[896], וזהו "מרכבות כבודך" – כאילו הרכיב את ישראל כביכול, וזהו **מרכבות עמי נדיב**.

פרק ז

א

שובי שובי השולמית – ד' תשובות בפסוק כנגד ד' חלוקי כפרה שבמסכת יומא[897], וד' מיני תשובות. יש תשובת הבאה, תשובת הגדר, תשובת המשקל, תשובת הכתוב, והן

[887] בכורות ח.
[888] אבות ד:ב
[889] שיר רבה
[890] תהלים קיג:ח
[891] אותיות
[892] צ"ע כי כתוב בחבקוק ג:ח "מרכבתיך ישועה" (וכן במיכה ה:ט "והאבדתי מרכבתיך"), ולא מנה "ואת מרכבות השמש" במלכים ב:כג:יא
[893] ישעיהו כב:יח
[894] לאפוקי מַרְכָּבוֹת
[895] שמות טו:ד
[896] חבקוק ג:ח
[897] פו.

מפורשות בהלכות תשובה[898].

דבר אחר, **שובי** – מד' גליות[900]. **השולמית** – אומה שאלוה שלה נתן לה שלום[899] וכו'.

דבר אחר, **השולמית** א' **בשולמית** ב' – שלימה בראש השנה וביום כפור.

ונחזה בך. נעמיד בך חכמים ונביאים[902]. **ונחזה** – החזון כמו "חזון ישעיה[ו]"[901], "חזון עובדיה"[903].

דבר אחר, **נחזה** – יהיה **בך** ע' סנהדרין, כמנין **נחזה**.

דבר אחר, **ונח זה בך** – זה אלי ינוח בך אם תעשה תשובה, וזה **שובי שובי**.

דבר אחר, כאילו אומרים לה ככה, **ונחזה בך** – לעתיד. **מה תחזו** – **מ"ה צדיקים**[904] **תחזו** בי. **כמחולת המחנים** – "ותקח מרים... התוף בידה [ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחולת][906] (וגו'), וזהו כמחולת הצדיקים[905].

דבר אחר, **המחנים** – שתי מחנות, אנשים ונשים, אמרו שירה[907]. **המחנים** אותיות מחנה ים – על הים. דבר אחר, **המחנים** – ב' מחנות, ישראל ומלאכים אמרו שירה ומחול[908].

דבר אחר, **כמחולת המחנים** – לעתיד לבא יעשה הקב"ה מחול לצדיקים[909] – "אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו"[910].

דבר אחר, **כמחולת** – שהקב"ה מוחל למחנה ישראל[911].

כמחולת המחנים – יעקב ראה המלאכים ואמר "מחנה אלהים זה (ע"כ) [וי]קרא [שם] (ל) [ה]מקום ההוא מחנים"[912] – ב' מחנות, מחנה מלאכים ומחנה יעקב. דבר אחר, **המחנים** – "ויחץ את העם... לשתי מחנות"[913].

דבר אחר, היו במדבר דגלים דגלים מחנות מחנות, כמו **מחולת**[914]. ד' **שובי** – ד' דגלים.

---

[898] לרקח, ספר חסידים (נוסח פארמא) לז
[899] במדבר ו:כו, שיר רבה, ילקוט
[900] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב
[901] ישעיהו א:א, ראה בבא בתרא טו:
[902] תרגום
[903] עובדיה א:א
[904] חולין צב.
[905] שיר רבה, תענית לא.
[906] שמות טו:כ
[907] שמות טו:כא, מכילתא
[908] חגיגה יב:
[909] שיר רבה, תענית לא.
[910] ירמיה לא:יג, מדרש לקח טוב
[911] ילקוט
[912] בראשית לב:ג
[913] בראשית לב:ח
[914] ילקוט, ראה מדרש לקח טוב, רש"י

ב

מה יפו פעמיך בנעלים – בשעה שעולין לרגל[916]. דבר אחר, פרט לבעלי קבין[915]. **פעמיך בנעלים בת** גי' זה הוא בעליות רגלים[917]. **מה יפו פעמיך בנעלים** גי' פרט בעלי קבין.

דבר אחר, **מה יפו פעמיך ב"נ על ים** – זה על הים, אותיות **בן על ים** – ישראל בן יקיר[918] על הים. **בת נדיב** – בת אברהם[920]. **חמוקי ירכיך** – זו המילה בין הירכים[919], וזהו כמו **חלאים** – בחולי ובכאב סובלים. **מעשה ידי אמן** – הקב"ה[921], דבר אחר, אברהם שנאמר בו "והאמין"[922]. **חמוקי** אותיות חוקים – חוקים של מילה.

דבר אחר, **חמוקי** ירך – נקבי שיתין על המזבח שנאמר בו "על ירך המזבח"[923], וזהו **ירכיך**. **כמו חלאים** – מחוללים ויורדים עד תהום רבה. **מעשה ידי אמן** – הקב"ה[924]. **ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן** גי' זה היא נקבי השיתין[925]. **אמן** גי' השם בכתיבתו ובקריאתו וכן האלהים.

דבר אחר, **מה יפו פעמיך** – "ירחץ בדם הרשע(ים)"[926].

ג

שררך אגן הסהר. שררך – סנהדרין[927].

דבר אחר, **שררך** – שר רך, זה יוסף שהיה רך ונעשה שר. **הסהר** – בבית הסוהר[928]. **אל יחסר המזג** – לא חסר תורה ומצות.

דבר אחר, **שררך** – משיח הוא רך ועני, ולעתיד יהיה שר על כל עולם – מהלך ש"ר[929].

דבר אחר, **שררך** – לוים משוררים. **אגן** – המנגנים בכינור.

שררך אגן ס"ת כ"ן – ע' סנהדרין. **הסהר אל יחסר המזג בטנך** ר"ת גי' כ"ג, הן סנהדרי קטנה. **המזג בטנך** ס"ת כ"ג, אם יש שם כ"ג נגד סנהדרי קטנה היה יוצא [ואם לאו אינו

[915] חגיגה ג., יבמות קג., ערכין יט:
[916] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, תרגום, מדרש לקח טוב, רש"י, סוכה מט:, חגיגה ג.
[917] ואחד אינו מן המנין
[918] ירמיה לא:כ, בראשית רבה עא:ב
[919] שיר רבה
[920] שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא, סוכה מט:, חגיגה ג.
[921] שיר זוטא, בראשית ב:ז, איוב י:ח, איוב יב:ט-י
[922] בראשית טו:ו
[923] ויקרא א:יא
[924] ילקוט, סוכה מט., רש"י כאן
[925] חסר כ'
[926] תהלים נח:יא
[927] שיר רבה, ילקוט, סנהדרין לז.
[928] בראשית לט:כב
[929] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.

יוצא] (וכו')[931]. **שרך** – שרים הן סנהדרין. **אגן** – מגינים על ישראל[930]. **הסהר** – קובעים שנים וחדשים על ידי הסהר[932].

דבר אחר, הכהנים המקבלים הדם של קרבנות שנאמר "ויקח משה (את) [חצי] הדם וישם באגנות"[934], וכתיב "כל[י] האגנות"[933]. **שררך אגן הסהר** ס"ת כנר – כינור. **אל יחסר המזג** גי' שס"ד – ימי השנה[935].

אל יחסר התורה. **המזג** – הם ז"ג – י' דברות, ז' לא תעשה וג' עשה יש בדברות, וזהו הם ז"ג.

דבר אחר, **מזג** – מז"ג שערי בינה הן[936], ורובן בסנהדרין.

דבר אחר, **המזג**[937] פעמים, יש תורה ותורות בחומש.

בטנך – נ"ך סנהדרין. **בטנך ערמת חטים** גי' ששים רבוא[939]. דבר אחר, תורה[938]. דבר אחר, ישראל[940].

דבר אחר, **בטנך ערימת חטים** ס"ת כתם – דמים שיורדין מבטן האשה.

דבר אחר, **ערימת** – כשמתים עומדים בלבושיהן עומדים, קל וחומר מחיטה הנזרעת ערומה[941]. ועוד **ערמת** אותיות ער מת – כשהמת יעור משנתו, יהיה לבושו כמו כן מתחדש ק"ו מחטים, וזהו **חטים**.

סוגה בשושנים – סייג וגדר של האשה – אומרת לבעלה כשושנים אדומה ראיתי – פורש, הוי גדר שושנים ביניהם, וזהו **סוגה בשושנים**[942].

דבר אחר, **סוגה בשושנים** אפילו כשכנסת ישראל סוגה בסיגים ובעוונות, היא חביבה כשושנים כשעושים תשובה[943], וזהו **סוגה בשושנים**.

סוגה בא"ת ב"ש גי' סנהדרין, **בשושנים** – תלמידים. **סוגה** – גדורה[944].

---

[930] ילקוט, תרגום

[931] (סנהדרין לז.), ילקוט - "ואם לאו אינו יוצא", ירושלמי סנהדרין א:ד - "ואם לאו לא היה יוצא"

[932] תרגום, ראש השנה ב:ו-ז

[933] ישעיהו כב:כד

[934] שמות כד:ו

[935] שס"ה - ואחד אינו מן המנין

[936] ראש השנה כא:

[937] גי' נ"ה

[938] "שבעים פנים בתורה" (במדבר רבה יג:טז)

[939] ואחד אינו מן המנין, ראה שיר רבה

[940] "בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה" (דברים י:כב), שיר רבה

[941] סנהדרין צ:

[942] שיר רבה, ילקוט, רש"י, סנהדרין לז.

[943] ראה שיר רבה ב:א

[944] רות רבה ב:ב

ד

שני שדיך – הן "מנורה נכח השלחן"[945], וכן יסד הפייטן.

ה

צוארך כמגדל השן – זה בית המקדש[947]. דבר אחר, **צוארך** – זה בית הגדול[946]. **צוארך כמגדל השן** ס"ת כל"ן – ק', כלומר בית המקדש גבוה ק' אמה[948].

דבר אחר, **צוארך** – זה אברהם.

דבר אחר, **כמגדל השן** – "ושננתם"[949] – שנונה של תורה.

עיניך ברכות – הן סנהדרין[951], שהן מליאין כבריכה מליאה מים[950].

דבר אחר, **עיניך בריכות** – אותן שבוכין בבית הכנסת על עונותם, וכתיב "שובו (אלי) [עדי] בכל לבבכם בצום ובכי ומספד"[952], וזהו **עיניך בריכות** – מליאות דמעה כבריכות, **בחשבון** – בחשבון עוונות בבית הכנסת, וזהו **על שער בת רבים** – בית הכנסת[953].

דבר אחר, **עיניך בריכות בחשבון** – עיניך מליאות דמעה כבריכה על חורבן הבית, וזהו **על שער בת רבים** – בית המקדש שנחרב בחשבון כל שנה ט' באב על **שער בת רבים** ר"ת שבר, וכתיב "על שבר בת עמי השברתי"[954].

דבר אחר, **בְּרֵכוֹת** קרי ביה בְּרָכוֹת, **בחשבון על** – בחשבון ק' ברכות, כמניין ע"ל.

שער כד"א "השערה אל הזקנים"[955] תרגום "לתרע בית דינא". **על שער** – ע' לשער – **על שער בת רבים**.

אפך כמגדל הלבנון ס"ת גי' ק'[956].

אפך – בית המקדש, עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק שנאמר "משא [דבר י"י] בארץ חדרך ודמשק מנוחתו"[957], וזהו **כמגדל הלבנון צופה פני דמשק** – מגיע עד דמשק. ולכך **דמשק** אותיות מקדש, ורמז בחומש שנאמר "ובן משק ביתי הוא דמשק"[958] – יגיע

[945] שמות כו:לה
[946] ירמיה נב:יד
[947] שיר רבה, מדרש לקח טוב, רש"י, ראה זבחים נד:
[948] מלכים א:ז:ב
[949] דברים ו:ז
[950] תרגום, ראה רש"י
[951] שיר רבה, ילקוט, תרגום
[952] יואל ב:יב
[953] ראה מדרש לקח טוב
[954] ירמיה ח:כא
[955] דברים כה:ז
[956] נ"ל שחוזר לק' ברכות
[957] זכריה ט:א, שיר רבה, רש"י, ראה שיר זוטא
[958] בראשית טו:ב

שמה. **צופה** מלא ו', רמז יהא מרחיב לו' מקומות[959], "הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך... האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי, כי ימין ושמאל תפרוצי"[960] – ו'.
דבר אחר, **אפך כמגדל** – זה אברהם, **צופה פני דמשק** – מושל על אליעזר שנאמר בו "הוא דמשק אליעזר"[961].

ו

ראשך עליך ככרמל – הרשים שבכם יהיו כאליהו שעלה להר הכרמל[962]. **ודלת ראשך כארגמן** – והדלים שבהם יהיו כדניאל שנאמר בו "ארגוונא"[963]. דבר אחר, כמרדכי שנאמר בו "בלבוש מלכות... ותכריך בוץ וארגמן"[964]. **כארגמן** גי' מרדכי היהודי.
דבר אחר, **ראשך עליך** – שכינת קב"ה "ויי' בראשם"[965]. דבר אחר, מלך המשיח.
דבר אחר, **ראשך עליך ככרמל** – יבנה בית המקדש בראש הר – תבור וסיני וכרמל, זהו **ככרמל**[966]. **ראשך עליך ככרמל** ס"ת ככ"ל – גי' ע' סנהדרין. **ראשך** – ראשים.
דבר אחר, **ודלת ראשך** קרי ביה וְדַלֶת ראשך – ד' של תפילין[967].
ודלת ראשך – הדלים יהיו לראשים[969] ויהיו עטופים ארגמן[968]. **ככרמל ודלת ראשך כארגמן** ר"ת כורך – כל אחד כרוך בלבוש ארגמן.
מלך אסור ברהטים – משרה שכינתו בזכות ריצת אברהם[971] – "וירץ לקראתם"[970] תרגומו "ורהט", וזהו **ברהטים**. **ברהטים** – "ברהטים בשקתות המים"[973], כלומר בזכות יעקב[972].
אסור ברהטים[975] – אברהם, בזכותו. **מלך אסור ברהטים** ר"ת מאב, בזכות אב[974].

[959] נ"ל המשקן היה בו' מקומות: במדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, ירושלים
[960] ישעיהו נד:ב
[961] בראשית טו:ב
[962] שיר רבה, ילקוט
[963] דניאל ה:כט, שיר רבה, ילקוט, תרגום
[964] אסתר ח:טו, תרגום
[965] מיכה ב:יג, וראה שיר רבה כאן ושיר רבה ד:יב
[966] ראה ירמיה מו:יח, מגילה כט.
[967] ראה רש"י
[968] מדרש לקח טוב
[969] ראה פסחים נ.
[970] בראשית יח:ב
[971] ילקוט
[972] ילקוט, תרגום, תנחומא תצוה ו, ויקרא רבה לא:ד
[973] בראשית ל:לח
[974] ראה תרגום
[975] ר"ת וס"ת אברם

דבר אחר, **מלך אסור ברהטים** – זה משה שנאמר בו מלך, שנאמר "ויהי בישורון מלך"[976]. **אסור ברהטים** – אסור מליכנס לארץ ישראל ע"י רהטים[977] – ריצת מי הירדן. **ברהטים** גי' בירדן. **מלך אסור** גי' זה משה.

דבר אחר, **מלך אסור** גי' משיח[978], חבוש ואסור ביסורין וחבלים הבאים עליו כמים. **ברהטים** כד"א "ברהטים בשקתות המים"[979]. **מלך אסור** – משרה שכינתו בתוך רציה לדברי תורה ומצות[980], וזה **אסור ברהטים**.

ז

מה יפית – אברהם, **מה יפית ומה נעמת** – בכל העולם שהוא מהלך ת"ק[981] כמניין **יפית**.

דבר אחר, **יפית** – זו כנסת ישראל, **ומה נעמת** גי' תורה, כששומרין התורה ולומדין אותה.

דבר אחר, **מה יפית** א', **ומה נעמת** ב' – אלו ב' תורות. **אהבה** גי' י"ג – בי"ג מדות נדרשת התורה[982], בתענוגים של תורה.

דבר אחר, הכל כנסת ישראל – **מ"ה** צדיקים[984] בכל דור, **יפית** במילוי גי' ישראל[983].

ח

זאת קומתך דמתה לתמר, זאת קומתך – עתידין להיות גבוה ק' אמה כתבנית היכל[985], וכתיב "הנה ישכיל עבדי 'ירום ונשא וגבה'"[986] ס"ת מאה – אמה. ישכיל א', ירום ב', ונשא ג', וגבה ד', כנגד דניאל חנניה מישאל ועזריה, וכתיב בהו "ומשכילים בכל חכמה"[987] וכאן כתיב ישכיל. **קומתך** – קומתן של צדיקים. **קומתך** – ק' בראש תיבה כנגד ק' אמה.

דבר אחר, נטילת לולב בקומה, וזהו **דמתה** – דומה לכפות תמרים ולמינין שבלולב. **דמתה לתמר** – שישים לבו למעלה כתמר המתמר למעלה. "פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל"[989] ס"ת[988] לתמר. דבר אחר, ד' מינים כנגד ד' צדיקים, דניאל

[976] דברים לג:ה, שיר רבה, ילקוט
[977] ראה שיר רבה, ילקוט, שיר זוטא
[978] ואחד אינו מן המנין
[979] בראשית ל:לח
[980] רש"י
[981] בראשית רבה טו:ו ,תוספות נזיר ז.
[982] ריש ספרא, סנהדרין פח.
[983] (במילוי ר"ל יו"ד פ"ה יו"ד תי"ו גי' ישראל)
[984] חולין צב.
[985] תנחומא עקב ז
[986] ישעיהו נב:יג
[987] דניאל א:ד
[988] של סוף כל מין
[989] ויקרא כג:מ

חנניה מישאל ועזריה[990].

דבר אחר, **דמתה לתמר** – אשת יהודה שהיתה צנועה וצדקת. **תמר** גי' צנועה היתה[991].

"והיא יושבת תחת תומר דבורה"[993] – יושבת תחתיו משום צניעות[992], וכתיב בתמר "כי כסתה פניה"[994].

ושדיך לאשכלות – תלמידי חכמים[995]. **לאשכולות** – אשכלותיה של תורה כמו יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן[997]. **ושדייך** – משה ואהרן[996].

ט

אמרתי אעלה בתמר – אתעלה ואתרומם בישראל[998] – נוטלים לולביהם, וזהו **אעלה בתמר**. **אעלה** נוטריקון אתרוג ערבה לולב הדס, הרי ד' מינים[999].

אעלה – א"ע סנהדרין, ל"ה לכנסת ישראל. **אעלה בתמר** – בכנסת ישראל אני מתעלה.

אחזה בסנסניו – זה אברהם יצחק יעקב. **אחזה בסנסניו** – בגי' הצדיקים. **אחזה בסנסניו** ר"ת א"ב גי' ג', הן ג' אבות.

אחזה – כלומר הצדיקים, וזהו "אחי"[1000], וזהו **אחזה** – אותיות אח זה.

בסנסניו אותיות בנס נסיו – בעלי נסים חנניה מישאל ועזריה[1001].

ויהיו נא שדיך גי' שבעים, אלו סנהדרין. **נא שדיך** גי' הסנהדרין[1002]. **כאשכלות הגפן** – שיהיו חשובין שדיך בדורן כמשה ואהרן בדורן, יפתח בדורו [כשמואל בדורו] (כו')[1003].

וריח אפך – שמריחים מצות. **כתפוחים** – כאתרוגים[1004].

וריח אפך – תורת תלמיד חכם. **וריח אפך כתפוחים** ס"ת חכם – תלמיד חכם. דבר אחר, חמרי וריחני פקחין[1005], ולכך סמוך לו "כיין הטוב". **כתפוחים** – תלמידי חכמים.

---

[990] ראה רש"י
[991] ואחד אינו מן המנין
[992] מגילה יד.
[993] שופטים ד:ה
[994] בראשית לח:טו
[995] מדרש לקח טוב
[996] שיר רבה ד:ד, ד:ה, ילקוט, תנחומא שמות יב, שמות רבה א:לה
[997] סוטה ט:ט
[998] שיר רבה
[999] תיקוני זוהר כט.
[1000] נ"ל תהלים קכב:ח
[1001] ראה ילקוט
[1002] ואחד אינו מן המנין
[1003] ראש השנה כה:
[1004] תוספות שבת פח.
[1005] יומא עו:

ו

וחכך כיין הטוב – דברי תורה[1006] היוצאים מחכך. דבר אחר, תפלה היוצאה מחכך. **חכ"ך** מעלות לתורה[1007]. דבר אחר, **וחכך** גי' נ"ד, כך ברכות לג' תפלות היום.
דבר אחר, **וחכך כיין** – זה ניסוך המים שמנסכין כל ח' ימי החג[1008], וזה **יין טוב. וחכך** – וח' כך, וח' ימים כך. **כיין** גי' מים.
דבר אחר, **וחכך כיין הטוב** – מברכין על היין הטוב והמטיב[1009].
הולך לדודי למשרים ר"ת הלל – אומרים על היין הלל וברכה[1010].
הולך מלא ו', הו"לך ימים עושין קידוש על היין[1011].
דבר אחר, **וחכך כיין הטוב** – מעשים טובים[1014] ושבתות[1013]. **הולך** מלא ו'[1012], "הולך צדקות" א', "דובר מישרים" ב', "מואס בבצע מעשקות", ג' "נוער כפיו מתמוך בשחד" ד', "אוטם אזנו משמוע דלים" ה', "ועוצם עיניו מראות ברע", הרי ו', ולכך מלא ו'.
כיין הטוב – אומרים הטוב והמטיב על שינוי יין[1015], ברוך אתה י"י אלקינו מלך העולם הטוב והמטיב, ר"ת גי' יין.
דובב שפתי ישנים – כל שאומר דבר שמועה בשם רבו שפתותיו דובבות בקבר[1016], וזהו **שפתי ישנים**, כמו "רבים מישיני (אדמה) [אדמת עפר]"[1017]. **דובב שפתי** ר"ת דש, גי' בקבר.

יא

אני לדודי ועלי תשוקתו – ואומרים בבראשית רבה[1018] ב' תשוקות הן של הקב"ה על ישראל שנאמר **ועלי תשוקתו**, ושל יצר הרע שנאמר "ואליך תשוקתו"[1019] ובמסורת נתחברו.

[1006] שיר רבה א:ב, ירושלמי ברכות א:ד
[1007] אבות ו:ו
[1008] סוכה ד:ט
[1009] ברכות נט:
[1010] פסחים י:ו-ז
[1011] בשבת ויום טוב, נ"ל ראש השנה ב', סוכות, שמיני עצרת, פסח ב', שבועות, ויש נ"ד פרשיות בתורה כנגד שבתות.
[1012] כאן, כנגד "הולך" בישעיהו לג:טו שחסר ו'
[1013] אולי צ"ל שבחות, וראה רש"י
[1014] מדרש לקח טוב
[1015] ברכות נט:
[1016] שיר רבה, ילקוט, ובמות צז.
[1017] דניאל יב:ב
[1018] לפנינו בבראשית רבה כ:ז "ד' תשוקות הן" (וכן בילקוט כאן ובילקוט לב. ובשיר רבה "ג' שוקין הן")
[1019] בראשית ד:ז

יב

לכה דודי נצא השדה – אנו צאן שלך, רעה אותנו כרועה את צאנו בשדה מפני החיות, כך "רעה עמך בשבטך צאן נחלתך"[1020] בגלות מפני הגוים. **נצא** אותיות צאן. **נצא** – כלומר אתה ואנחנו, כל מקום שגלו ישראל גלה שכינה[1022]. **נצא השדה** גי' הגליות[1021]. **נלינה בכפרים** – בכופרים בך וכו'[1024]. דבר אחר, **בכפרים** – גלות מכפרת[1023].

דבר אחר, **לכה דודי נצא** מן הגלות ונבא לירושלים שנקרא "שדה"[1025]. **נלינה בכפרים** – מקום כפרה סליחה ומחילה. **לכה דודי נצא השדה** גי' מן הגל(י)ות.

דבר אחר, **נצא השדה** לגן עדן. **נלינה בכפרים** – "כפרים עם נרדים"[1026].

לכה דודי נצא השדה – כל הפסוק בר"ת גי' מלאכים, כי גם הם בגליות עם ישראל. **נצא** גי' מלאכים.

יג

נשכימה לכרמים – לארץ ישראל, לאחר ע' שנה של גליות בבל. **נשכימה** אותיות כי"ם שנה, כי"מ גי' ע'.

דבר אחר, **נשכימה** – בצאתם ממצרים לבא לארץ.

דבר אחר לעתיד, **לכרמים** – כרמים גי' יש – הן י"ש עולמות, ר"ל נשכימה לי"ש עולמות "להנחיל אוהבי יש"[1027].

נשכימה לכרמים – לאברהם ושרה שנאמר "וירא אליו ה'"[1028]. **נשכימה** לשון רבים – אני ופמליא שלי. **נשכימה לכרמים** גי' אברם ושרה[1029]. **נראה אם פרחה הגפן** – אם ילדה שרה את יצחק לאברהם, **אם פרחה** קרי ביה אם פֻּרְחָה, ושרה היתה אם כל חי[1030]. **נראה** אותיות אהרן.

פרחה הגפן א', **פתח הסמדר** ב', **הנצו הרמונים** ג' – הרי ג' אבות, **הרמונים** לשון רבים – יעקב ובניו.

[1020] מיכה ז:יד

[1021] ואחד אינו מן המנין

[1022] מגילה כט.

[1023] ברכות נו.

[1024] "אלו כרכי אמות העולם שכפרו בהקדוש ברוך הוא" (שיר רבה), "בא וארא אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו בך" (ערובין כא:). מדרש לקח טוב, רש"י

[1025] בראשית כד:סג

[1026] שיר ד:יג

[1027] משלי ח:כא, עוקצין ג:יב

[1028] בראשית יח:א

[1029] (זה אברהם שרה)

[1030] ברכות יג.

הרמנים גי' משה.
אם פרחה הגפן א', **הסמדר** ב', **הרמונים** ג' – משה אהרן ומרים. דבר אחר, כהנים לוים וישראלים.
דבר אחר, **פרחה הגפן** – זה מקרא, **פתח הסמדר** – זה משנה, **הנצו הרמונים** – זה תלמוד[1031]. דבר אחר, תורה נביאים וכתובים.
פרחה הגפן פתח ס"ת חנה – אם יולדה, כי היתה עקרה[1032] – אם ילדה שמואל. **אם פרחה** – "אם הבנים שמחה"[1033].
שם אתן את "דודי" לך בגי' כ"ד, הן כ"ד ספרים.

יד

הדודאים נתנו ריח – תלמידי חכמים. דבר אחר, **הדודאים** גי' ע', הן ע' סנהדרין.
הדודאים נתנו ריח ר"ת רנה – שירות וזמרות להקב"ה. **ועל פתחינו כל מגדים** – מצות שעושין על הפתחים, מזוזה ונר חנוכה, וזהו **חדשים**[1034]. **וגם** – לרבות רציעת האוזן שגם הוא בפתח, **וגם** במצרים נתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות[1035].
דבר אחר, **ועל פתחינו** – אלו שערי בתי דינין. **כל מגדים** – מגידי תורה[1036].
דבר אחר, **על פתחינו כל מגדים** – פתח הקברות וכתיב "בפתחי את קברותיכם"[1037], וזה תחיית המתים[1038], וזהו **על פתחינו כל מגדים** – צדיקים הפורחים מן הקברות. **חדשים וגם ישנים** – אשר מתו מחדש ומימי קדם – **דודי צפנתי לך**.
דבר אחר, **חדשים** אלו תר"ו מצות[1040], **וגם** לרבות גזירות של סופרים[1039]. **חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך** גי' שבע ותר"ו מצות[1042]. **צפנתי** כד"א "ומצותי תצפון אתך"[1041].

[1031] ראה ילקוט, רש"י, ערובין כא:.
[1032] ברכות לא:
[1033] תהלים קיג:ט
[1034] נראה דצריך להוסיף "גם ישנים"
[1035] נדצ"ל "על שתי המזוזות ועל המשקוף" (שמות יב:ז) ששם כתוב "ונתנו" ולא פסוק "וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזת" (שמות יב:כג)
[1036] תרגום
[1037] יחזקאל לז:יג
[1038] תענית ב:
[1039] ראה תרגום, ילקוט, רש"י. ואולי צ"ל "וגן ישנים"
[1040] שיש לישראל מעל ז' מצות בני נח
[1041] משלי ב:א, ראה שיר רבה, מדרש לקח טוב, רש"י
[1042] ואחד אינו מן המנין

פרק ח

א

מי יתנך כאח לי – לא כקין להבל ולא כעשו ליעקב ולא כאחי יוסף ליוסף, אלא כיוסף לאחיו שנאמר "וינחם אותם וידבר על לבם"[1043].

דבר אחר, **מי יתנך כאח לי** – יתנך בנתינת התורה, י' דברות תורה נביאים כתובים, זהו **יתנך**.

בחוץ אשקך – זה גליות[1044]. **אשקך** – אתפלל לפניך.

ב

אנהגך אביאך אל בית אמי – לירושלים בית אומתי[1045].

דבר אחר, בית התורה[1046].

אשקך מיין הרקח – יין לנסך[1047].

דבר אחר, **אנהגך** – בתורה ובתפילה. **מיין** – מ-יין, יין של תורה[1048] שנדרשת בע' פנים כמניין **יין**. **הרקח** – הר קח, תורה שנלקחה מהר סיני, וזהו **הרקח**. **הרקח** – חקרה, וכתיב "הכינה וגם חקרה"[1049]. **מעסיס רמוני** – זה התורה. **רמני** גי' ש', שיש בה דברים הרבה מש' – ש' הלכות במגדל הפורח באויר[1051], ש' הלכות בצרת הבת[1050], ש' הלכות בבהרת עזה[1054], ש' הלכות בנטיעת קשואין[1053], ש' משלי שועלים[1052].

ג

שמאלו תחת ראשי – כאן נאמר ראשי ולא "לראשי"[1055]. **תחת ראשי וימינו תחבקני** ר"ת תורת – חיבוק על ידי תורה.

[1043] בראשית נ:כא, ילקוט נ"ך תמג. ובשיר רבה ושמות רבה ה:א מסיים "באי זה אח, 'יונק שדי אמי', הוי אומר כיוסף לבנימין". וראה ילקוט

[1044] ראה מדרש לקח טוב

[1045] רש"י

[1046] מדרש לקח טוב

[1047] רש"י

[1048] מדרש לקח טוב

[1049] איוב כח:כז

[1050] יבמות טז.

[1051] חגיגה טו:

[1052] סנהדרין לח:

[1053] סנהדרין סח.

[1054] סנהדרין סח.

[1055] שיר ב:ו

ד

השבעתי... מה תעירו ומה תעוררו – זו כנגד גלות בבל ואדום, והיא משונה מגלות שלפניה, לכך שינה ואמר **מה תעירו** וכו', ולמעלה נאמר "אם תעירו"[1056].

האהבה עד שתחפץ ר"ת שעה, כך ג' פעמים בספר שיר השירים[1057], הרי ג' שעה, כי לעתיד לבא[1059] בג' שעות שנאמר "עתה אקום" א', "[עתה] ארומם" ב', "עתה אנשא"[1058] ג' – במדרש שיר השירים[1060].

ה

מי זאת עולה... מתרפקת על דודה – נושע ונפדת וכפרם על ידי **דודה**. **דודה** – מתפללת לדודה[1061] י"ט ברכות, כמניין **דודה**.

תחת התפוח עוררתיך – אלו ישראל אומרים להקב"ה תחת הר סיני[1063] **עוררתנו**[1062], וזהו **תפוח**[1065]. שם נתרציתי לקבל תורתך וגרמתי שבאת בבקר ב"קולות וברקים"[1064] כאשה הגורמת שבעלה מתעורר בשבילה, וזהו **עוררתיך**.

דבר אחר, **תחת התפוח עוררתיך** – תחת הר הזתים, שמה גרמתי שיעמדו רגליך עליו ושם יחיו המתים, ובאהבך עמך אתה עושה וכתיב "ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים"[1066].

שמה חבלתך אמך – אומתך היתה בחבלי יולדה תחת הר סיני מחמת אימת קול הדיבור, כי יצאתה נשמתם מכח הדיבור[1068], וזהו **חבלתך** – לשון חבלי יולדה[1067], **אמך** – אומתך.

ושמה חבלתך ילדתך – היולדת ממך, כנסת ישראל הנולדה כאילו ממך נולדה וכתיב "העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם"[1070]. **שמה** אותיות משה. **אמך** – ך' ת"ק[1069], הרי **אמך** ג' ישראל.

[1056] שיר ב:ז
[1057] גם ב:ז, ג:ה
[1058] ישעיהו לג:י
[1059] ראה מדרש לקח טוב
[1060] חסר לפנינו
[1061] נראה דצריך לומר "על דודה", וראה שמואל א א:י
[1062] ראה שיר רבה א:יב
[1063] שמות יט:יז, דברים ד:יא, שיר רבה
[1064] שמות יט:טז
[1065] ראה שיר רבה
[1066] זכריה יד:ד, תרגום
[1067] רש"י
[1068] שבת פח:
[1069] גמ' במספר גדול ך' = 500
[1070] ישעיהו מו:ג

דבר אחר, **חבלתך אמך** – אומתך, נעשית לך שם חבל גורל[1071] מאחר שקבלה התורה.

ו

שימני כחותם – זו המילה שהיא חותם[1072]. **שימני** אותיות שמיני – "וביום השמיני ימול"[1073]. דבר אחר, **שימני** אותיות שי מני – קבל שי – דורון, ממני. זו מילה או קרבנות ותפילה. **ש"י מנ"י** – שם יתברך, קבל ק' ברכות כמניין מנ"י – **יש מנ"י** ברכות. **כחותם** – חיתום ברכות.

דבר אחר, **שימני** גי' ת"י – כך עמד בית ראשון, ואז שם אותם **כחותם**. **שימני** גי' משכן. **כחותם על לבך** ס"ת מלך, כמלכה שהמלך חתמה על לבה ועל זרועה שאל תשכח ממנו. **כחותם וכחותם** מלאים ו"ו, רמז "והאבנים תהיינה על [שמות בני ישראל] שתים עשרה"[1074] – ו"ו גי' י"ב.

כי עזה כמות אהבה – ישראל מומתין על אהבתו של הקב"ה[1075].

על זרועך כי עזה ס"ת היכל, אין זזים מהיכל תורה ותפילה.

קשה כשאול קנאה – קרח ועדתו שקינאו באהרן ירדו שאולה[1076]. **רשפי אש שלהבת יה** – "ואש יצתה מאת י"י ותאכל את החמשים" וכו'[1077], זהו **שלהבת יה**.

דבר אחר, **רשפי אש שלהבת יה** – זה אברהם, הוא שנשלך לכבשן האש[1078].

דבר אחר, חנניה מישאל ועזריה בכבשן ועמהן גבריאל מלאך של אש[1079], וזהו **שלהבת יה** – מלאך של יה. **אש שלהבת יה** גי' חנניה מישאל ועזריה וגבריאל[1080].

דבר אחר, **רשפיה** אותיות שרפיה, כגון ר' חנניה בן תרדיון וחבירו[1081].

אש שלהבת יה גי' אלו מלאכי השרת[1083], וסמיך ליה "מים רבים"[1082] רמז גם מלאכים של מים יש, ואין אלו מכבין את אלו[1084], וזהו **לא יוכלו לכבות**.

[1071] ראה יהושע יז:יד
[1072] ראה ילקוט, שבת קלז:
[1073] ויקרא יב:ג
[1074] שמות כח:כא
[1075] שיר רבה, ילקוט, מדרש לקח טוב, רש"י
[1076] במדבר טז:ל
[1077] במדבר יז:לה
[1078] בראשית רבה לח:יג
[1079] שמות רבה יח:ה, פרקי דרבי אליעזר לג:טו
[1080] ואחד אינו מן המנין
[1081] ספרי האזינו שז
[1082] שיר ח:ז
[1083] חסר י'
[1084] ירושלמי ראש השנה ב:ד, וראה שיר רבה

ז

מים רבים - אלו האומות אין יכולין לכבות האהבה שבין הקב"ה לישראל, וזהו **לא יוכלו לכבות**[1085]. **לא יוכלו לכבות את** ר"ת אליל, אינן יכולין האומות לכוף את ישראל לעבוד ע"ז, נבוכדנצר את חנניה וחביריו[1086] וגם המן את מרדכי - "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"[1087].

דבר אחר, **מים רבים** - ד' מלכיות, **רבים** נוטריקון רום בבל יון מדי. **את האהבה** - לא יוכלו לחתום. ביד[1089] דניאל התפילה - י"ח ברכות[1088], כמניין **האהבה**. דבר אחר, **לכבות** מהן התורה הנדרשת בי"ג מדות[1091], כמניין **אהבה**, וי"ג בריתות של מילה[1090] כמניין **אהבה**.

נהרות לא ישטפוה, **נהרות** - אלו האומות[1092].

לא ישטפוה אם ס"ת מאה, וגם אותיות מאה סמוכין יחד - מאה ברכות.

מים רבים לא יוכלו - מים הזידונים[1093] של שמד אומה הרשעה. **לא ישטפשוה אם** - [1094]אומה. **אם יתן איש את כל הון ביתו** - כמו בלק דכתיב "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף"[1096]. דבר אחר, המן שנאמר "עשרת אלפים ככר כסף"[1095]. **ישטפוה אם יתן** ס"ת המן.

האהבה א', **באהבה** ב' - ק"ש שחרית וערבית.

ח

אחות לנו קטנה - זו כנסת ישראל[1098], וכאילו עליונים אומרים כך על ישראל[1097]. **אחות לנו קטנה ושדים אין** גי' היא כנסת ישראל[1099].

[1085] שיר רבה, תרגום, מדרש לקח טוב, רש"י
[1086] דניאל ג:יח
[1087] אסתר ג:ב
[1088] ראה ברכות לא., ירושלמי ברכות ד:א
[1089] אולי צ"ל לכבות מיד
[1090] נדרים ג:יא
[1091] ריש ספרא, סנהדרין פח.
[1092] שיר רבה, מדרש לקח טוב, ראה רש"י
[1093] תהלים קכד:ה
[1094] ס"ת
[1095] אסתר ג:ט, ילקוט, מדרש לקח טוב
[1096] במדבר כב:יח
[1097] תרגום, רש"י
[1098] שיר רבה, תרגום
[1099] ואחד אינו מן המנין

ושדים אין לה – מעט תלמידים חכמים יש המניקים תורה כשדים. וחכמים דרשו זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד[1100], זה היה דניאל שלא העמיד תלמידים, וזהו **ושדים אין לה**. **ושדים אין לה** ס"ת מנ"ה גי' דניאל. דבר אחר, **לנו קטנה** ר"ת ל"ק גי' חזקיה, שלא היו לו תלמידים.

אחות לנו – אברהם שהיה יחיד בדור[1101], הרי **קטנה**. **לנו קטנה** גי' באברהם. **ביום שידובר בה** – שישליכנו אמרפל לכבשן האש[1102].

דבר אחר, **אחות לנו** – חנניה וחבריו. **ביום שידובר בה** – שישליכם נבוכדנצר לכבשן האש[1103].

דבר אחר, **אחות לנו** – זה דניאל. **שידובר בה** – שישליכוהו לגוב אריות[1104].

דבר אחר, **אחות לנו** – זה דורו של מרדכי ואסתר. **שידובר בה** – "להשמיד להרוג ולאבד"[1105]. **ושדים אין לה** ס"ת המן.

אָחוֹת ג' בקרייה – **אחות לנו קטנה**, "ולאבשלום... אחות... ושמה תמר"[1106], "הוי אחי והוי אחות"[1107], הרי ג' – כהנים לוים וישראלים.

ט

אם חומה היא – קבועה בהק"בה כחומה הקבוע[1109]. **טירת כסף** – בית המקדש[1108]. **נצור עליה לוח ארז** – נביא עליה את סנחרב מלך אשור, וכתיב "הנה אשור (כ)ארז בלבנון"[1110], וזהו **לוח ארז**.

דבר אחר, **נצור עליה לוח ארז** – המן יעמיד עץ ארז[1112] "גבוה חמשים אמה"[1111].

ואם דלת היא ר"ל במצות[1114]. **עליה טירת כסף** גי' זה היא הבית המקדש[1113].

[1100] ילקוט, פסחים פז.
[1101] שיר רבה, ילקוט
[1102] שיר רבה, ילקוט, ערובין נג.
[1103] דניאל ג:כ
[1104] דניאל ו:יז
[1105] אסתר ג:יג
[1106] שמואל ב:יג:א
[1107] ירמיה כב:יח
[1108] שיר רבה, רש"י
[1109] שיר רבה
[1110] יזחקאל לא:ג
[1111] אסתר ה:יד
[1112] ראה ילקוט אסתר תתרנו, תנחומא נח ה
[1113] נ"ל שמקומו אחרי "טירת כסף - בית המקדש"
[1114] "אם דל הוא ממצוות ומטלטל מעשיו כדלת" (שיר רבה). נ"ל שמקומו לפני "נצור עליה לוח ארז – המן"

י

אני חומה ושדי – אני קבוע כחומה **ושדי כמגדלות. אז הייתי בעיניו** ר"ת אהב, אוהב אותי.

יא

כרם היה לשלמה – למלך שהשלום שלו[1115]. **כרם** – אלו ישראל שנאמר בו "כי כרם י"י צבאות בית ישראל"[1116].

דבר אחר, **כרם** מתחיל בכ', אברהם שהיה בכ' דור[1117]. **כרם** גי' זה אברהם. **היה** וכתיב "אחד היה אברהם"[1118]. **היה** גי' כ', אברהם שהיה בכ' דור. **בבעל המון** – "אב המון גוים"[1120]. **כרם היה לשלמה** – "כרם היה לידידי"[1119], הכל מדבר באברהם או בישראל.

נתן את הכרם לנוטרים – מסר את שרה ביד אבימלך[1122] ופרעה[1121]. **איש יביא בפריו אלף כסף** – וכתיב "הנה נתתי אלף כסף לאחיך"[1123].

דבר אחר, **נתן את הכרם לנוטרים** – אלו האומות[1124]. **איש יביא** – איש זה המן שנקרא "איש צר ואויב"[1125]. **יביא בפריו** – בעבור ישראל. **אלף כסף** – "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול"[1126]. **יבא** חסר י' – "עשרת אלפים ככר כסף".

דבר אחר, **יביא בפריו** – עתידין האומות שיביאו דורון וכסף, וכתיב "להביא בניך מרחוק כספם וזהבם אתם"[1127], וזהו **איש יביא בפריו** – יבא כתיב יביא קרי, יבואו ויביאו.

יב

כרמי שלי לפני – כאילו הקב"ה אומר תביאו לפני את כרמי.

דבר אחר, כאילו האומות אומרים כך – הכרם שמסרת בידינו, הנה הבאנו אותן לפניך שנוליכנו אליך – "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'"[1128], וזהו **כרמי שלי לפני**, והביאו אליך. **האלף לך שלמה** – הבאנו אליך למצא חן בעיניך. הָאֶלֶף ג' בקרייה – **האלף**

[1115] שיר רבה, ילקוט, תרגום, מדרש לקח טוב ח:יד
[1116] ישעיהו ה:ז, שיר רבה, תרגום, מדרש לקח טוב ח:יד, רש"י
[1117] אבות ד:ב
[1118] יחזקאל לג:כד
[1119] ישעיה ה:א
[1120] בראשית יז:ה
[1121] בראשית יב:טו
[1122] בראשית כ:ב
[1123] בראשית כ:טז
[1124] מדרש לקח טוב
[1125] אסתר ז:ו
[1126] אסתר ג:ט
[1127] ישעיהו ס:ט
[1128] ישעיהו סו:כ

לך שלמה, "וצלע האלף... היא ירושלים"[1130], "ואת האלף ושבע"[1129] – **האלף לך שלמה** להביא ישראל וממון רב לירושלים, וזהו "וצלע האלף... היא ירושלים" ויביאו כסף לרוב, וכתיב "ואת האלף ושבע [המאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם]" (וגו'), כלומר ממון יביאו לרוב. **האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים** – כי כתיב "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו"[1131], כך האומות יוסיפו חומש כי אכלו את ישראל שנאמר "כי אכלו את יעקב"[1132], וישראל נקרא קדש שנאמר "קדש ישראל ליי'"[1134], ומאתים זהו חומש מאלף[1133], וזהו **מאתים לנוטרים** וכו'.

דבר אחר, **האלף לך** – יתנו להקב"ה. **ומאתים** – יתנו לתלמידי חכמים. והם **נוטרים את פריו** – "והיה סחרה ואתננה קדש ליי'... כי ליושבים לפני ה' (אתננה) [יהיה] סחרה" וכו'[1135], וזהו **לנוטרים את פריו**.

יג

היושבת בגנים – סנהדרין, **היושבת בגנים** של תורה. **הישבת** חסר וי"ו – ג' בתי דינין היו[1137] וג' שורות[1136], הרי ו', לכך חסר.

דבר אחר, **יושבת בגנים** – בארץ ישראל.

דבר אחר, בגן עדן. **הישבת** חסר ו', אותיות היש בת **בגנים** – יש בתו של הקב"ה בגנים, הן ישראל[1138].

חברים מקשיבים לקולך – כאילו מדבר לאליהו הנביא, ישראל מצפים לקול בשורתך, והוא בגן עדן, וזהו **בגנים**. **הישבת** – התשבי, אליהו התשבי[1139].

דבר אחר, **היושבת** – תשובה י', חוזרים בתשובה י' ימים מראש השנה ליום כפורים, וזהו **מקשיבים לקולך**, לקול תורה לקול נביאים. **בגנים חברים** גי' שס"ה – העוסקים בשס"ה מצות ובשס"ה יום. **חברים** – תלמידי חכמים. דבר אחר, שני תלמידי חכמים העוסקים יחדיו בתורה כתיב "אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו"[1140], וזהו **חברים**.

[1129] שמות לח:כח
[1130] יהושע יח:כח
[1131] ויקרא כב:יד
[1132] ירמיה י:כה
[1133] רש"י
[1134] ירמיה ב:ג
[1135] ישעיהו כג:יח
[1136] סנהדרין ד:ד
[1137] סנהדרין יא:ב
[1138] ראה זוהר משפטים צד:
[1139] מלכים א:יז:א
[1140] מלאכי ג:טז, שיר רבה

יד

ברח דודי מן הגלות, אחר רד"ו[1141] כמנין **ברח**.

דבר אחר, **ברח דודי** – הוא ברח מן ירושלים לעת החורבן[1142]. **ברח** אותיות חרב. **ודמה לך לצבי** – מה הצבי חוזר למקומו[1143], כך יחזור הקב"ה למקומו, וכתיב "שבתי לירושלים ברחמים"[1146]. **על הרי בשמים** – בגן עדן[1145]. דבר אחר, ירושלים[1144]. **הרי בשמים** גי' זה ירושלים[1147].

[1141] בראשית מב:ב, בראשית רבה צא:ב
[1142] ילקוט, ראש השנה לא.
[1143] ילקוט, מדרש לקח טוב
[1144] מדרש לקח טוב, רש"י
[1145] שיר רבה
[1146] זכריה א:טז
[1147] ואחד אינו מן המנין